

The Project Gutenberg eBook of Paulina Buxareu

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Paulina Buxareu

Author: Josep Maria de Sagarra

Release date: March 2, 2008 [eBook #24729]

Language: Catalan

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PAULINA BUXAREU ***

PAULINA BUXAREU - Josep Maria de Sagarra

PRIMERA PART

I

Jo vaig conèixer en Víctor Buxareu i Buxareu en un dolç poblet de muntanya on em deixo caure gairebé tots els istius.

En aquest poblet no hi tinc casa pròpia ni llogada, ni una llenqueta de terra, ni una tomaquera tan sols; no m'hi lliga cap interès material, per petit que sigui. Això és causa que el seu record no faci trontollar el meu egoïsme: ni em treu la son el presseguer exposat a la golafreteria pública, ni el mestre de cases que no fineix mai la paret del galliner.

Aquest poble no és gaire lluny de Barcelona; permet l'anar i venir cada dia; cosa que el fa assolible a molta gent de despatx. Però, sigui pel que sigui, la concurrència hi és escassa; i no pas per falta d'aigua, ni de verdor, ni de bones vistes. No vol dir tot això que en el poblet deixi de formar-s'hi colònia. Ben al contrari; hi ha una mena de colònia reduïda, ensopida; d'aquestes colònies que, encara que siguin d'estar per casa i dispensin de tot enfarfec sumptuari, tenen l'inconvenient gravíssim que les trobes a cada moment i no t'és possible donar un pas si no és en comunitat.

Però jo confesso que es pot passar per això i molt més, perquè el poblet s'ho val i ho fa perdonar tot. Com que és en una vall pregona i els pendants li venen a sobre, per tot arreu se sent una cançó d'aigua que no s'acaba mai.

La seva gràcia no l'envileixen els pantalons de color de crema guardadors d'arrogàncies abdominals, ni el castellà barroer d'alguna dama, ni els paperots que hi ha vora les fonts, entre els blauets i les campanetes, greixosos d'acariciar la xocolata i la llonganissa.

Per damunt de la trista deixalla dels homes, hi ha el meravellós encantament de totes les coses vives; i jo, per part meva, servo d'aquest poble els més amables records: ja sia la imatge del dessagnament solar, de la fumarella de boira o de la nuca rosada víctima del boll.

En els llocs on el nombre d'estiuejants és reduït, té una importància capital el saber (quan encara no apreta la calor) qui són els novells, quina casta de gent anirà a raure a tal casa o a tal altra; perquè, naturalment, en els poblets d'estiueig hi ha sempre els emigrants i els ocells de pas; com que els que se'n van per tornar l'any vinent ja es coneixen i ja s'ho han dit tot, els ocells de pas vénen a ser en definitiva l'èxit o el fracàs de l'estiu.

No costarà gaire imaginar-nos els salts que fa el cor quan es veuen venir per la carretera les tartanes que duen als nous estiuejants. Entre les dues rodes plenes de pols, i sota la vela decrepita, bateguen les ànimes que han de posar una mica de gràcia, ensopiment o lleugeresa dins d'aquest aire on deliren els pollancre i es belluga un bé de Déu de coses entendridores.

I no hi ha dubte que és la tafaneria més justificada la del jovenet que, fendint les ombres vesprals amb una mirada violenta (quan encara no s'ha descongestionat la càrrega humana del vehicle) descobreix un ample barret i una lleu ombrel·la, i sent el cascavell d'unes rialles molt fresques que delaten una joveneta de divuit anys.

Una noia inconeguda, en aquests casos, és el més torbador misteri que pugui presentar-se: no et deixa aclucar l'ull en tota la nit. ¡Com es fa viva, aquella calma nocturna, amb els grills i les aranyes, i algun lladruc estantís, si penses que no gaire lluny de tu jeu una donzella que t'ha semblat divina a la migrada claror dels fanals de la tartana, i t'imagines que demà, a plena llum, esguardaràs la seva rosada finor, i sentiràs el to de la seva veu en el repòs discret d'una pollancreda!

Però, abandonem tals consideracions i anem al gra. Vull dir: no oblidem el meu amic Víctor Buxareu. Aquest apreciable subjecte el vaig conèixer, com ja he dit, en el poblet muntanyenc; i ara diré que en qualitat d'ocell de pas. Efectivament, la família Buxareu va venir un any, i després no ha tornat: sigui perquè es van ensopir molt, sigui perquè no els varen provar les aigües.

Era quan el juliol estava fent els darrers badalls que comparegueren, en un auto llogat, en Víctor, la seva dona, quatre brivalls deliciosos, i una germana que, si no hem de mirar gaire prim, també diré que era deliciosa.

L'arribada va ser cap al tard. Com que ningú els coneixia, no hi hagueren xiscles, ni petons, ni encaixades.

Varen instal·lar-se silenciosament en llur domicili estival: una caseta horrible, pintada de rosa, amb una mica de jardí, però situada en un recó agradable de verdor; encara que el senyor Prats (un de la colònia) deia que a la nit no podrien dormir de mosquits per estar massa prop de la Riera.

Les minyones dels Buxareu varen comparèixer una mica més tard amb la tartana del servei públic. I deixem-los estar la primera nit, atrafegats amb la cuina que no tira, apaivagant la canalla i cercant les claus dels baguls.

És inútil contar la manera no gens complicada com jo vaig entrar en relació amb la família Buxareu. Només puc dir que, al cap d'una setmana de veure'ns, en Víctor em va invitar a fer una excursió plegats; una excursió curta sense massa pujades ni baixades, perquè els nens poguessin fruit força i no perillés l'estabilitat de la senyora Buxareu. La senyora Buxareu no s'havia decidit encara a calçar les espadenyes camperoles.

En Víctor Buxareu és un home obert i franc. Posseeix els dots de l'admiració i l'entusiasme: és d'aquells que van amb el cor a la mà. Sense ser un xerraire excessiu, li agrada parlar, i parlar d'ell, com totes les persones ben intencionades.

Deu anar a la ratlla dels trenta quatre anys, i físicament és d'una vulgaritat simpàtica: ni alt ni baix, ni gras ni prim, tirant a bru, el cabell escàs, afaitat sempre d'una manera impecable; es deixa un bigotet com un raspall; té uns ulls atacats de miopia, i una gran boca, on es marca una certa energia viril.

Vesteix discretament, no diu mai cap paraula grollera, és extraordinàriament efusiu, i quan dóna la mà apreta ben fort.

El rostre de la senyora Buxareu és una harmonia daurada, fina i grassa, on es fonen les perles i les roses; i els seus ulls són dues llenquetes de cel tremoladís.

És una dona que ompliria de glòria la intimitat d'un burgès capficat pel negoci, i vessaria tràgiques

ombres a la capçalera d'un adolescent inexpert. Però la senyora Buxareu és tranquil·la i honesta: els seus ulls, d'una sinceritat diàfana, reflecteixen sempre la cara bruna del seu marit, i tot el sant dia no fa sinó repetir els noms dels seus infants, quatre galifardeus que no la deixen viure.

Aquesta dona, nascuda d'una mare troglodítica i d'un senyor Ramonet qualsevol, engendrada amb les angúnies de la botigueta i educada per unes monges incolores, tot de sobte es manifestà meravellosa, enlluernant; i quan, per una puja de valors, el seu pare es va engegar amb automòbil de trompeta ferotge per l'esfaltat del Passeig de Gràcia, la senyora Buxareu arribà a ser una donzella cobejable en tots els sentits. Aleshores vingué el festeig amb en Víctor, després el casament, després quatre infants; i, malgrat aquesta darrera circumstància, la gerdor no ha emigrat del seu cos, i la senyora Buxareu és una bellesa digna de tota honor.

Deixem ara la senyora Buxareu, i diguem alguna cosa de la germana d'en Víctor. En parlar d'aquesta donzella voldria que una absoluta fredor guiés les meves paraules. Això ho dic per algunes coses que més endavant han de ser comentades en aquesta història.

La germana, que es diu Lluïseta, és bruna, petita, té una cara simpàtica; no és bella, però és bufona, el cos ben proporcionat; té la veu de noia viciada, però sap donar-li unes inflexions molt dolces que a ella li escauen bé

La seva animeta no es manifesta mai. És d'aquelles noies que, al començament de tractar-la, un no sap ben bé amb qui se les heu. Tan aviat diu una cosa atinada i graciosa, com es despenja amb una lletania de consideracions enfavadades i ridícoles. Tan aviat fa un gest de flexible llibertat, com s'encongeix en una hipòcrita virtut de col·legiala. Al punt de la nostra coneixença acabava de complir divuit anys.

Però ni la senyora Buxareu, que es diu Maria de la Mercè, ni la Lluïseta, són les que omplen aquella casa ni les que donen caràcter a la família Buxareu. S'aguanten totes dues dins d'un to correcte, descolorit i vulgar.

...Allí els que vibren de debò són en Víctor Buxareu i la canalla. La descendència està constituïda per quatre nois: el més gran té deu anys, i el més petit tres i mig. Llurs noms, per ordre de grans a petits, són: Josep, Víctor, Lluís i Ramon.

Des que arribaren es varen fer el amos de la situació. Quan encara la família Buxareu es mantenia en la més absoluta reserva, i només, de tant en tant, quan se'ls trobava en tombar un corriolet, feien un -Bones tardes- discretíssim, els quatre xicotets, amb les consecutives reprensions i protestes de la seva mare, es ficaven per tot arreu i se les empenien amb el més pintat. El que guanyava en ardidesa els seus germans era en Víctor, el segon: l'endemà de l'arribada va anar ja a cops de puny amb un xicot veí més gran que ell; i, amb una decisió extraordinària, va comprar anissos en una tenda que venen de tot.

Els quatre nens de la senyora Buxareu foren el primer lligam, els qui trencaren el glaç. Per a ells no existia obstacle de cap mena: passaren el llindar veí, jugaren amb altres nens i s'atiparen de confitures d'altri. Després foren les dones les qui entraren en moderada relació; i finalment en Víctor, que el segon diumenge, a la sortida de missa, ja parlà del temps, de la política i del seu negoci amb dos o tres senyors estiuejants.

Després, els Buxareu foren el bo i millor de la colònia: totes les senyores parlaven d'ells amb elogi desmesurat; els marits assentien prudentment; la canalla demostraven un goig extraordinari jugant amb els quatre petits Buxareu; i els nens de cada casa tenien especial predilecció per un dels quatre germans. La Lluïseta, encara que amb certa timidesa, va alternar amb tothom, va ballar, i va dir coses plenes de salvatge joventut i de blederia de pensionat. El que els homes adoraven més en la nova família, era la portentosa cabellera de la senyora Buxareu, la blancor de la seva pell, la finor deliciosa dels seus braços; encara que tot això ho cloïen amb aquestes quatre paraules: -És una dona espatarrant;- i, d'en Víctor, no sabien dir altra cosa sinó que era molt simpàtic.

Efectivament, la qualitat sobresortint d'en Víctor Buxareu era un do per a fer-se simpàtic a tothom. Tenia el bon encert d'endevinar la flaca de la gent; però era un bon encert instintiu. Ell no deia mai res desagradable. La seva amabilitat era dolça sense ser embafadora.

La Maria de la Mercè n'estava enamoradíssima; la Lluïseta sentia per ell una admiració profunda; i els seus fills li saltaven a sobre d'una manera esbojarrada i brutal, jugaven amb ell com si fos un xicot; però a la més lleugera advertència, al crit més insignificant, l'obeïen amb una puntualitat esveradora. I aquest estat cordialíssim de tota la família no passava desapercbut de la gent, i refermava més encara les admiracions i les lloances.

Jo he de confessar que aquesta simpatia centrífuga d'en Víctor Buxareu em va agafar de ple, en el poc que pesava la meua opinió dins les decisions i comentaris de la colònia: vaig convertir-me en cantor

absolut i entusiasta d'en Víctor.

Però no havia arriplegat encara el *moment sentimental* del meu nou amic; i, si no l'havia arriplegat, el veia venir: jo estava segur que en Víctor em tenia simpatia i confiança; que si no havia trencat el glaç era per falta d'ocasió oportuna; i, en aquest estat les coses, és molt natural que no triguéssim gaires dies a trobar l'hora de les confidències.

Fou en una d'aquelles sortides que fèiem a la caiguda de la tarda. Endavant anaven els quatre nens, la Lluïseta, la Maria de la Mercè, una mainadera, i altres persones grans i petites que no són del cas. La cosa més natural hauria estat que jo donés conversa a la Lluïseta. Doncs no era així (en aquestes sortides, moltes vegades m'ha tocat carregar amb el neulers): jo anava endarrerit, aclaparat totalment per la conversa càlida i pròdiga d'en Víctor Buxareu. I perdoneu un petit incís: he dit que moltes vegades m'ha tocat carregar amb els neulers, i això és la pura veritat: ara recordo que, en un altre poble tan dolç com el que ens entreté, una tarda d'estiu que anàvem de passejada amb altres amics i amigues meves, mentre els meus companys cadascun fruïa del braç d'una donzella, jo, darrera de tothom, com un conco avorrit, duia repenjada una mena de senyora escardalenca, mare d'un feix de bordegassos, que s'entretenia fent-me pessigolletes al clatell amb una herba rasposa. Us torno a dir que em perdoneu aquest incís de comprimida protesta, i tornem a seguir el fil d'aquesta història.

En Víctor Buxareu, després de fer mil voltes de paraules, no trobant encara el to, faltant-li l'embranchida, a la fi va decidir-se; i, agafant-me el braç i esguardant la llunyania blava, digué:

-Miri: això del casament, és qüestió d'ensopegar-ho.

Jo he estat sempre un home d'una gran timidesa: potser li diré que més d'una vegada aquesta timidesa m'ha fet quedar en ridícul. Com vostè comprèn, amb aquest defecte no he tingut mai un èxit decidit entre les dones. Més li diré: quan era jovenet, les dones em feien una mena de por. Era un noi sorrut: d'aquests que no riuen ni es diverteixen. Vagi a saber qui en tenia la culpa, de tot això: si el meu propi natural o l'educació rígida que m'havia donat el meu pare.

Així és que, quan algun company o parent meu de la mateixa edat em parlava d'amor o de festeig, jo contestava sempre amb una rialleta d'esperit fort. I cregui que dintre meu patia terriblement: la meua vida estava ben desgavellada, i la presència d'una dona, més o menys jove i més o menys maca, em trabsalsava de cap a peus. Per altra banda jo sentia una horror molt gran per certes coses: vull dir que era un noi absolutament cast. Així vaig arribar fins a vint-i-un anys.

En aquesta edat va passar-me un fet decisiu. Vostè sap quina és la indústria de casa nostra. El meu pare, al Cel sigui, era un esclau de la seva fàbrica i el seu negoci: per a ell no hi havia al món sinó allò i la família, i fins li semblava que la família i el negoci eren la mateixa cosa. Tant al meu germà com a mi, en sortint del col·legi, ens va col·locar l'un a la fàbrica, l'altre al despatx: jo era aquest últim. I el meu pare no concebia que nosaltres tinguéssim altres aspiracions, ni que veiéssim més enllà d'aquell límit que ell ens havia marcat. Si jo li hagués proposat de ser metge o advocat, o qualsevol altra carrera, crec que m'hauria tret de casa.

Com li he dit abans, arribà per a mi un fet extraordinari. El meu pare, desitjós de completar la meua educació, de fer-me una mica home, va decidir enviar-me a Anglaterra; però després es repensà, i va enviar-me a Brussel·les. A mi això em féu molta il·lusió. Vingueren els preparatius, em recomanaren a un senyor català, resident a Bèlgica, molt amic de casa, i vaig fer el viatge amb tota felicitat. Però, miri, jo sóc com els gats: vull dir que m'enyoro. De primer escrivia a casa unes cartes plenes d'entusiasme. Després el meu pare, que em coneixia bastant bé, va notar un decaïment en mi. Si sorrut i esquerp era a Barcelona, molt més ho era allà, entre les meves noves relacions. Tenia dos companys, a la pensió on m'estava, que em semblaven intolerables. En fi, que em vaig posar malalt, i em vingueren a cercar. La meua malaltia era nerviosa, produïda per una debilitat general. Em recomanaren repòs. Vaig deixar tot treball, i el meu pare em va enviar a Sitges, a una casa on havíem passat algun estiu, amb l'única missió de jeure sota els pins. Aleshores tenia vint-i-dos anys. Vaig passar quatre mesos completament sol, i mai el cervell m'ha donat tantes voltes com en aquell temps.

Aquella por que m'havia fet tot el que podríem dir-ne relacions va passar-me de mica en mica. Perquè... veurà... no és que jo cregués que era una infelicitat estimar una dona: el que em passava és que ho veia molt lluny de mi... què li diré!... no sabia com embestir-ho... Per altra banda el treball me'n distreïa, i no sentia cap necessitat de tenir nòvia. Però tot aquell temps d'estar sol, aquelles hores interminables! No es cregui, a mi la naturalesa m'agrada molt: jo, al camp, hi frueixo, com ho haurà pogut observar aquests dies; però la soletat, la absència de treball! Se'm va fer una mena d'angúnia a dins, com un buit, i, aleshores sí, vaig sentir, per primer cop en ma vida, d'una manera irresistible, la necessitat d'estimar una dona.

Jo he beneït moltes vegades la malaltia aquella. Va arribar el temps de la calor, va venir el meu pare

a fer-me un mes de companyia, les torres i les cases d'estiuejants varen omplir-se... allí la vaig veure per primera vegada.

Aquí en Víctor Buxareu callà; una mena d'entendrintment percutí el seu cos, i s'adonà del to una mica massa vibrant de la seva veu. Jo no vaig dir mitja paraula. Havíem perdut de vista els companys de passeig, i apretàrem el pas en silenci.

De seguida vàrem atrapar la colla. Una mica de sol estantís s'havia posat damunt la cabellera de la senyora Buxareu, la seva nuca rosada semblava més fresca que mai, i el seu cos rítmicament avançava pel caminó humit, gras d'herbes. Aleshores en Víctor Buxareu no pogué contenir el torrent estroncat de la seva paraula, que, més vibrant i més càlida digué aquestes coses:

-La meua tímidesa em corsecava la sang. No sabia com fer-m'ho perquè ella compregués que jo l'estimava; només de veure-la quedava desconcertat. Però, cregui'm, la meua dona, si vostè l'hagués coneguda aleshores (no és per dir-ho, ni perquè sigui la meua dona)...

A mi em va venir a la punta de la llengua una oració laudatòria de la senyora Buxareu, però vaig creure més convenient callar: el meu elogi hauria desfet la sincera solemnitat del moment. En Víctor continuà:

-Vostè no sap el que vaig patir. Però una tarda, fent esforços sobrehumans, li vaig dir: «-Maria de la Mercè: l'estimo». I, miri, jo em pensava que ella no se n'havia adonat, que aquestes paraules la sorprendrien. Doncs tot al contrari escoltà la meua declaració, muda, una mica vermella. Després em digué, per tota resposta: «-Ja m'ho pensava: jo també l'estimo a vostè.» I els seus ulls s'omplien de llàgrimes.- En Víctor Buxareu va fer un gran sospir. Erem en una pujada. Posà un moment la seva mà damunt de la meua espatlla i exclamà, molt convençut:

-Ja li ho he dit, amic meu: això del matrimoni és qüestió d'ensopegar-ho; i jo cregui que n'estic satisfet.- Per fi arribàrem a la font desitjada. Ens vàrem barrejar amb els altres. Jo vaig tenir ocasió de dir tres o quatre coses a la Lluïseta, de complimentar la senyora Buxareu i de caçar un borinot per a la canalla.

La senyora Buxareu distribuí el berenar. En Víctor restava al meu costat, una mica confós de les seves anteriors declaracions, una mica trist d'haver interromput aquell moment de fina intimitat, una mica penedit d'haver donat un trosset de la seva ànima, però content en mig de tot, respirant una impertorbable satisfacció; i, sense encomanar-se a Déu ni al diable, va recollir el pa i la llonganissa que li oferia la seva dona, i, amb una voracitat primitiva, hi va enfonsar les dents com si tal cosa.

II

No vacil·laré gens per a afirmar que en Víctor Buxareu era superior a tots els individus de la colònia. Aquesta qualitat va fer minvar els elogis, fins a arribar a una indiferència, fins a arribar a una antipatia. Això sol passar per tot arreu, però en les colònies estivals es perden i es guanyen els prestigis amb la rapidesa màxima.

Molt aviat el trobaren tivat, poc sincer. Li discutiren la fortuna; descendiren al terreny de la compra, del forner, de la dona que porta els ous i de la que porta el peix. De la senyora Buxareu en digueren a l'alçada d'un campanar, i els nens els trobaren impertinents, enganxosos i mal educats. Tot això, com és natural, es deia en veu baixa, i la família Buxareu seguia aparentment en un lloc d'honor. En Víctor va adonar-se'n, i procurà tenir el mínim de contacte amb la gent: a ell l'interessava que els nens fessin salut, i anava poble enfora a cercar la llibertat dels camins, i en les petites excursions es reduí el nombre fins a arribar a l'estricta família.

Tot això, a mi, no em va venir gens de nou, i vaig alegrar-me'n, en el fons. La meua amistat amb els Buxareu no va decandir, sinó molt al contrari. És clar que algú deia que jo hi anava per la Lluïseta, i algú, més mal intencionat, afegia que el fi de les meves ambicions era la senyora Buxareu. Però això, a mi, tant se me'n donava; i en Víctor (que també una mica d'aquesta misèria li arribà a les orelles) era prou noble per a fer-ne gens de cabal.

En fer afirmacions i en explicar esdeveniments cal comptar sempre amb la malícia de la gent, i procurar que les nostres paraules restin invulnerables; i no seria aquesta la sort de la meua història si no parlés clarament sobre la relació parcial que jo tenia amb en Víctor Buxareu, la seva dona i la seva germana.

No cal que insisteixi sobre la meua amistat amb en Víctor. En parlar de la Maria de la Mercè, afirmo sincerament que sols una justificada admiració de la seva bellesa va inspirar les nostres cordials

relacions. Aquí el punt més flac és el que fa referència a la Lluïseta.

Aquesta donzella no era pas despreciable per al que podriem dir-ne una combinació matrimonial, i em sembla naturalíssim que algú pensés de mi: -Aquest va directament a apoderar-se del cor de la Luïseta.

Abans s'ha afirmat que la Lluïseta era una noia desconcertant, una barreja de cosa viva i cosa dissecada. Això no és res extraordinari. Si anem a mirar, la majoria de les donzelles que coneixem, si fa o no fa pateixen d'aquest mal.

Jo no tinc la pretensió d'endevinar en un moment la complicada psicologia de les persones, i totes les coses que fins ara he dit de la Lluïseta no són sinó primeres impressions: a mesura que passaren els dies en el nostre comú sojorn estival, s'anà definint el concepte que jo em formulava sobre aquesta noia, i, ara que han passat els anys, puc parlar-ne amb tota imparcialitat.

La Lluïseta no era una noia comunicativa: donava la impressió de ser una persona callada, fins parada. Anava amb les altres donzelles, i mai feia el primer paper, ni el segon: es tenia de mirar molt, per veure-la, Però els ulls pacients i una mica fins podien copsar un detall en el vestit, un graciós esborifament a la cabellera o un tremolar indecís a les parpelles, que la feien superior a totes les noies que la voltaven; i aleshores, encara que un no volgués, solament veia la Lluïseta.

D'això, estic segur que ella no se n'adonà mai, com no se n'adonaren les senyores de la colònia; i, si alguna de les seves amistats efímeres va adonar-se'n (em refereixo a les femenines), suposo que s'ho callaria prudentment.

Fora del que he dit abans, res extraordinari percutia en la seva figura: tenia una mica de tot; no hi havia en ella cap contrast violent; tot s'unia, es fonia i s'harmonitzava d'una manera tranquil·la.

Pel que fa referència a les nostres relacions, estic segur que no vaig estimar-la mai. Ara bé: els més grans esdeveniments depenen a vegades d'una casualitat, d'una circumstància insignificant. Alguna d'aquestes circumstàncies insignificants, ¿es presentà entre la Lluïseta i jo? Em guardaré prou de negar-ho. Ara recordo un fet, i el contaré tan bé com sàpiga.

Era un dia que jo, prudentment, i una mica apartat dels altres, sentia relliscar per la meua sang aquella torbadora satisfacció i aquella picor amable que produeix una companyia femenina. Aquesta companyia femenina era la Lluïseta. En les nostres estones de col·loqui, hi havia dies que jo no sabia què dir-li: ella tampoc podia desplegar les paraules de cap manera. Altres cops ens entreteníem dient coses sense cap substància, repetint combinacions de paraules fetes, manifestant sentiments completament falsos. Altres vegades, tant ella com jo, dèiem purament i simple el que pensàvem.

I vet aquí que aquest dia era d'aquells que les paraules fluïen sense dificultats i sense afectació. Jo sé que vaig parlar molt i d'una pila de coses: ella, per la seva part, xerrava com un ocell. Érem a la caiguda de la tarda. Caminàvem per un corriol una mica pendent, la Lluïseta estava relativament cansada; i vàrem callar una estona. Jo estic seguríssim que ella no va adonar-se de res, que absolutament res de particular va veure en les meves paraules d'abans, perquè de fet res de particular hi havia; però (el que són les coses!) també estic seguríssim que aquella tarda jo havia vist i havia sentit d'una manera diversa que les altres tardes. Si em fessin dir per què, no podria precisar-ho justament. ¿M'havia enamorat de la Lluïseta? Això no; però que el meu esperit estava en una predisposició per a arribar-hi, això ja és més possible. En fi, feia una estona que callàvem. Jo anava a dir alguna cosa; no sé què anava a dir d'una manera concreta; però segurament anava a *iniciar-me*. Però un esdeveniment insignificant, i extraordinari al mateix temps, succeí aleshores. Jo vaig mirar a terra, i vaig apreciar, a uns pocs mil·límetres de la meua espadanya, l'únic ser que en aquell moment em podia fer perdre la serenitat: un gripau. Instintivament, vaig fer un salt enrera, abandonant la meua parella: una mena d'esgarrifor em va córrer de dalt a baix de l'espina, i vaig fer mil combinacions i mil escarafalls per no veure una altra vegada aquell ésser humil que diuen que és tan útil a l'agricultura. Això em va trabsalsar en absolut. La Lluïseta, que havia apreciat finament la meua ridícula posició, va riure per tot el succeït, i a mi no em quedà altre remei que riure, també, i ponderar l'horror que em produïen aquesta mena de bestioles. No cal dir que, després d'això, era ja inútil tota la preparació d'abans. Quan vaig trobar-me sol vaig meditar una mica sobre els fets d'aquella tarda, i em vaig esgarrifar pensant que jo hauria pogut *iniciar-me*, és a dir, que, cedint a una lleu emoció epidèrmica, hagués pogut jugar amb les nostres vides. Perquè veia, aleshores, que allò no podia ser, que jo no estimava la Lluïseta; que no podia estimar-la. El motiu d'aquesta apreciació tampoc puc dir-lo. Són coses que no es raonen: se senten com aquestes punxades que et sembla que et fiblen el cor, que són molt vives, però que no saps com ni per què t'han vingut. Tot això vaig pensar-ho ràpidament. Jo estava salvat, i dintre meu beneïa el grotesc incident, i estava contentíssim de pensar que la Lluïseta no s'havia informat de res.

Després d'aquest dia no es cregui que jo m'apartés de la Lluïseta. No n'hi havia cap necessitat: el

perill havia desaparegut d'una manera absoluta, i jo podia apreciar més que mai la nostra amistat transparent i sereníssima.

Tot el que succeí entre nosaltres està ja contat. Això fou el màxim moment sentimental: després, una tranquil·litat agradable. En Víctor dubtà, per un instant, de si jo estaria enamorat de la seva germana; la Maria de la Mercè s'ho va arribar a creure; encara que ben aviat s'esvaïren en ells aquests dubtes i aquestes creences.

Aclarit aquest punt, es veurà que la meua amistat amb els Buxareu no amagava cap interès sentimental. Potser va refermar les meves simpaties el fet que observava entre la gent de la colònia: aquella mena de conjura infundada i ridícula contra les adorables persones. Era fatal que succeís: pagaven ells, com haurien pogut pagar uns altres. Són coses que passen a l'estiu, entre gent desenfeïnada, quan apreta la calor i s'enverinen totes les misèries espirituals. Ja podies anar allà on volguessis, que sempre senties el mateix: que si la senyora Buxareu anava massa escotada; que si l'altre dia va egenollar-se a missa, i se li varen veure les cames; que si la Lluïseta tenia una conversa massa lliure; que si la deixaven anar massa sola. Aquest *massa*, que en les boques de les bones dames burgeses adquireix unes proporcions incommensurables i monstruoses, era repetit sense fi. Tals converses m'indignaven, i més d'un cop vaig tenir paraules agres i violentes amb algú que em va ferir amb la seva impertinència o la seva grolleria.

Varen passar, d'una bufada, els dolços dies de setembre. En Víctor, des que s'adonà que era possible que jo estimés la seva germana, em va mirar amb un posat d'home gran, com si hi hagués un abisme d'anys entre ell i jo; i, encara que no minvés la seva cordialitat, va desaparèixer una mica aquell to confidencial dels primers temps. La conversa amb en Víctor no podia tenir per a mi gaires atractius: es repetiren els temes; hi hagué dies que em vaig avorrir extraordinàriament. Però, malgrat això, cada dia l'apreciava més: em semblava un home d'una noblesa excepcional.

La senyora Buxareu em tractava amb un aire proteccionista, com solen fer totes les casades que encara tenen un peu en el verger de les il·lusions. Era una gran conversadora. No em costà gaire d'adonar-me que tota la seva aureola física obeeïa a un miracle i que la seva ànima, tan apreciable com es vulgui, era d'una enternidora vulgaritat. A la senyora Buxareu li agradava molt parlar de certs drames familiars, de certes relliscades femenines i li agradava parlar-ne amb l'egoisme, una mica repugnant, d'aquell que es plany dels qui es pelen de fred i s'està repapat a la vora d'una estufa. Quan una dama, com la senyora Buxareu, està segura del seu prestigi, s'entreté en aquests inofensius refinaments. Li agradava també matisar les seves converses amb alguna figura de les que estan a l'altra banda del pont: diguem l'amiga de *fulano*, diguem la dansarina tal... La seva flaca era parlar de vestits. Jo confesso (no és que m'en gloriegi) posseir una dosi de tranquil·litat inexpugnable per a sostenir tots els atacs sumptuaris: això m'ha fet ser simpàtic, sens dubte, a algunes dames que quan no saben què dir es desboquen pel pendent de la roba, i, si troben qui les escolti, es banyen en aigua de roses. Quan la senyora Buxareu parlava de vestits, dubto que trobés una víctima més pacient que jo. Era tan pacient, que no semblava víctima i això, la senyora Buxareu,estic segur que m'ho agraià. Un dels seus temes predilectes era també parlar de la canalla; però la senyora Buxareu no tenia gens de gràcia ni finor a apreciar i judicar els seus nens. Raríssimes vegades parlava del seu marit; i aquestes raríssimes vegades es manifestava tan satisfeta, tan cofoia i tan intolerable, que venien ganes de dir-li que en Víctor Buxareu era un criminal.

Qui no podia veure, la Maria de la Mercè, era la seva cunyada, la Lluïseta. Ella procurava dissimular-ho tant com podia; però era una cosa més forta que totes les seves ficcions.

Això era vell. En Víctor se n'adonà des d'un principi, però procurà sempre conciliar-ho una mica. Ell estimava follament la seva dona, però no podia ni volia abandonar la seva germana, i al punt de morir el pare, en Víctor, com a germà gran que era, procurà rodejar-la de tota llei d'atencions.

Aquesta mútua antipatia era un corcò dins l'ànima d'en Víctor; però, com que no tenia solució, ho trampejaven tots de la millor manera possible.

Quan la senyora Buxareu va adonar-se perfectament que les seves suposicions sobre mí, pel que es referia a la Lluïseta, eren infundades, no pogué fer-hi més: la satisfacció més viva se li pintà a la cara. Això, a mi, em va molestar una mica, i vaig procurar sempre fer veure que no me n'adonava, com si ignorés tot el que s'havia pensat de mi.

La senyora Buxareu parlava molt de la seva família, del seu pare i la seva mare; i en contava coses tan prodigioses, que jo ja tenia ganes de conèixer aquesta parella. Alguna vegada vaig fer-ne al·lusions an en Víctor; i, pel que va dir-me'n, em va semblar que els seus sogres el molestaven intensament.

Els quatre nens m'agafaren una franquesa il·limitada: érem els millors amics. Jo els vaig ensenyar una pila de coses sobre els animals i sobre les plantes, i algunes cançonetes d'un grotesc barroer que

indignaven la seva mare i amb les quals ells es feien uns tips de riure que refrescaven el cor.

Així passà aquell istiu. Jo vaig tenir d'abandonar el poblet. Era l'endemà de la Mercè. A casa els Buxareu s'havia fet una mica de festa, i jo em trobava malament a conseqüència d'un petit excés d'alcohol. Recordo que el dia que me'n vaig anar feia una pluja desagradable, i vaig sentir una gran recança de deixar aquella efímera joia de l'istiu, i sobretot la blavor, tan fina, de la muntanya una mica velada per la pluja.

III

Les amistats estivals solen durar com les papallones. La ciutat i la rigidesa del vestit d'hivern modifiquen les ànimes. Adéu, generoses i elàstiques llibertats! Aquella senyora de la bata lila i les espartenyas, que vas veure venir, un dia, de cal forner, amb un pa de barra sota l'aixella; aquella apreciable senyora que et va explicar la confecció d'unes sopes i et va dir que el seu marit estava trencat; ara passa per la teva vora i fa veure que no et coneix. La simetria dels pisos i els carrers, la policia urbana, han eixugat tot aquell doll d'afectes que corria per les fontetes i les rieretes, i ja no queda res de l'intercanvi i la sol·licitud mútua de les famílies.

Jo em temia que amb els Buxareu passés una cosa semblant, encara que, en despedir-nos, en Víctor va obrir-me el seu domicili barceloní, que era a l'Avinguda de la República Argentina. No cal dir que em pregaren molt, que hi anés; però els primers temps d'estar instal·lat a Barcelona, tenia altres coses que em distreien i m'interessaven més que el record d'unes hores estivals.

Un dia vaig trobar en Víctor Buxareu al tramvia. Va parlar-me amb una amabilitat tan viva, que jo vaig prometre formalment anar a casa seva.

Però és allò que passa: un deixa les coses per a l'endemà, i mai arriba el moment de fer-les; fins que vaig trobar una altra vegada els Buxareu en unes funcions d'abonament organitzades per una senyora molt lletja i on es feien comèdies castellanques d'aquelles tan ensopides. Jo els vaig saludar una mica avergonyit, però amb el ferm propòsit d'anar-los a veure el primer dia que pogués.

Era un diumenge a la tarda. Feia una temperatura deliciosa: estavem en ple estiuet de Sant Martí. Vaig agafar el tramvia de l'Avinguda, i cap a cal Buxareu falta gent!

Vaig baixar al peu mateix de la casa. Era una torreta de dos pisos, amb reixat de ferro i un bon tros de jardí al darrera. Una cambrereta em va obrir, em féu entrar i va abandonar-me en una sala plena de discreció i bon sentit, amb comodíssimes butaques i confortables catifes. Però aquella franquesa que jo sentia els dies estivals se m'havia encongit de mala manera: em trobava sol dins de l'habitació, i sentia unes ganes instintives d'anar-me'n; tenia les mans engavanyades pel barret; no sabia com posar les cames; i esperava els esdeveniments amb la respiració una mica accelerada.

La meva situació s'anava fent cada vegada més enutjosa; fins que vaig sentir un grinyolar de portes, uns passos decidits, i la cara de bonhomia i franquesa d'en Víctor Buxareu em tornà la tranquil·litat perduda.

-Què tal!... Segui.- I no cal esmentar que entre nosaltres dos hi hagueren aquelles encaixades, i tot allò que es diu i tot allò que es fa.

-No és veritat que pendria una tassa de cafè?

A tal pregunta d'en Víctor vaig respondre amb somriures; però eren excuses que no sortien del cor, perquè a mi el cafè m'agrada molt.

Tornà a comparèixer la cambrereta; i en Víctor degué donar unes ordres tan extraordinàries, que la cambrereta per tercera vegada es presentà davant meu, amb una safata on hi havia un servei de cafè, una capsa d'havans i una botella de curaçao vermell. Perquè a en Víctor li agrada viure bé, i jo, per la meva part, li havia fet alguna confiança alcohòlica.

No cal dir que vàrem pendre el cafè amb tot el respecte degut, i fruïrem el cigar i el curaçao, coses que, totes plegades, predisposen a la bona humor, a la cordialitat, i a sentir la joia de viure en les puntes de tots els nervis.

Jo, primerament, vaig preguntar per la família. No hi havia novetat. Un dels nois, el petit, estava una mica malalt; però a mi em vingué de nou que no sortissin a rebre'm ni la Maria de la Mercè ni la Lluïseta. I dels altres nens no cal dir res, perquè eren a casa els avis. Mentre durà la influència de les begudes, jo vaig anar parlant sistemàticament de coses sense cap interès; però havien passat tres

quarts d'hora, i ja no sabia què dir. D'altra banda no gosava preguntar més per la dona i la germana: potser no em volien rebre, o no en tenien ganes; potser en aquells moments els era enutjós i molest. Vaig decidir anar-me'n; però feia tan poc temps que durava la visita... Es pot dir que tota l'estona l'havia passada ingerint, i em semblava de molt poca delicadesa anar a una casa per primera vegada, acceptar sense escrúpol el què se m'oferia, i tocar el dos, com es diu vulgarment. Així és que vaig fer esforços, i, encara que pàl·lidament i ensopida, vaig continuar la conversa amb en Víctor.

Ell es feu càrrec de tot: val a dir que, en qüestió de proposar temes per a dialogar, encara hi tenia més poca traça que jo. Havien passat cinc quarts d'hora, i llavors ja no vaig creure prudent allargar la visita; i en Víctor, comprenent el meu propòsit, digué:

-Pugi un moment a dalt. La meva dona tindrà molt de gust de veure'l, i el *nano* està ensopidet: fa dos dies que és al llit. No gran cosa: una mica d'indisposició.

Jo vaig agrair en silenci l'atenció i la franquesa fent una lleugera inclinació de cap i un somriure una mica ruborós.

En Víctor em féu passar per un *hall*; després pujàrem unes escales, arribàrem al primer pis, s'obrí una porteta blanca, i jo vaig entrar darrera d'ell en una habitació una mica fosca, lleugerament perfumada de paper d'Armènia.

Un cop avesat a la penombra, vaig distingir perfectament les persones i les coses de l'habitació. En un llit de metall daurat hi havia en Ramon, el petit dels Buxareu, bastant pàl·lid i amb una lluentor als ulls, conseqüència de la febre. Al seu costat, respirant una fina negligència, hi havia la senyora Buxareu, que em va semblar més bella que mai; i la Lluïseta conversava amb una dama vestida de fosc, baixeta, bastant grassa, d'unes faccions ben apreciables encara, i de pentinat pretensios. Aquesta senyora em mirà amb uns impertinents al moment d'entrar a l'habitació.

El nen fou el primer de cridar-me pel meu nom. La Lluïseta em saludà dolçament, i la Maria de la Mercè, molt amable, però amb aquella hipòcrita confusió de la mestressa de casa quan el foraster sorprèn una intimitat de la família. La senyora inconeguda restà en silenci, fins que en Víctor digué: - No es coneixen? La tia Paulina,- i de seguida hi afegí el meu nom. La dama va fer un -Tantíssim gust-molt afectat, i jo vaig estrènyer una mà petita, fresca i rabassuda com un porcellet.

La tia Paulina va mirar-me de cap a peus. Jo estava decidit a anar-me'n, però la Maria de la Mercè em pregà que segués una estoneta; i, com que el seient que tenia més a prop estava al costat de la senyora que m'acabaven de presentar, per cortesia, per curiositat i per avinentesa vaig col·locar-me a tret de conversa íntima amb la dama dels impertinents, a qui, en sentir el meu nom, se li enrojolà la cara de satisfacció, i exclamà tot seguit: -Ai, Víctor! Poc m'ho podia esperar!- Amb perdó sigui dit, la tia Paulina era una admiradora meva.

Ara veuran en què consistia la seva admiració. Quan jo anava al col·legi dels Jesuïtes, vaig fer uns versos en castellà per a ser llegits en presència d'un senyor bisbe que ja és mort. Recordo que aquests versos varen fer plorar els meus companys de col·legi; i un pare jesuïta, el nom del qual no està bé que retregui, tingué la pensada de publicar-los a la *Revista Popular*. Aquells versos duïen una empenta formidable. Recordo que, entre altres coses divertides, n'hi havia una que deia:

«Oprobio vil, de que Satán blasona». Doncs bé: la tia Paulina, es veu que, en aquella ocasió ja llunyana, va emocionar-se amb el fruit de la meva Musa infantil, i l'emoció fou tan forta, que, en conèixer-me a mi en carn i ossos, no pogué menys de manifestar-ho tot seguit.

Quan jo vaig veure que l'admiració era purament i exclusiva per aquest motiu, vaig tranquil·litzar-me.

Després que la tia Paulina hagué ponderat els versos i la meva persona, val a dir que la família es quedà un xic esverada; i en Víctor fou l'únic que s'atreví a posar aquest comentari, amb una mica de satisfacció i una goteta de dolça ironia:

-No li estranyi: la tia Paulina llegeix molt.

Jo estava perplex. ¿Com, aquella bona dona, havia anat a retreure els versos del bisbe? No hi havia dubte que jo estava en presència d'un ésser essencialment pintoresc, de l'individu més curiós de la família. A la tia Paulina, estic cert que l'havia pressentida, que l'havia olorada en alguna paraula que en Víctor Buxareu em digué el passat estiu: La tia Paulina necessàriament devia existir i jo devia conèixer-la i l'instant de la presentació fou un moment felicíssim, revelatori. Jo em trobava davant d'ella sense saber a què atènyer-me, completament desarmat. És clar que ella sentia per mi una admiració sincera; però quina llei d'admiració!

La tia Paulina ¿era un ésser desprezable? Ben segur que no: una ràpida consulta a les mirades

femenines i als ulls mateixos d'en Víctor m'hauria fet veure que a la tia Paulina se la respectava, se li donava una certa valor, se la tenia per alguna cosa. -Llegeix molt- és tot el que en Víctor havia dit d'ella, però prou sabreu el que en certes ocasions i en certs llavis té de valuosa una afirmació com aquesta.

Tot el prestigi que es concedia a la tia Paulina era pel fet de llegir, i llegir molt. I ¿què és el que llegia, aquella dolça dama? Aquests i altres consideracions se'm rebolescaren pel cervell durant el curt silenci que precedí el comentari d'en Víctor.

S'ha de dir que no vaig encaparrar-me-hi gaire, i vaig decidir guardar una prudent reserva i deixar la tia Paulina que s'expansionés. La Lluïseta callà tota l'estona que durà la visita; i la Maria de la Mercè, només de tant en tant digué alguna d'aquelles coses buides per les quals ella es pensava tocar amb el dit el cel. En Víctor, una mica resignat, però no absolutament desproveït de respecte, va deixar que la tia Paulina s'enguegués amb tots els cavalls de la seva fantasia.

La tia Paulina era una dona meravellosa i feia honor a les seves lectures. Molt aviat va fer-me saber la seva indiscutible competència en una mena de *psicologia experimental* que ella s'havia empescat i que atenyia solament el sexe femení. Ella, amb els homes, no volia saber-hi res; però el que és el cor de la dona, el coneixia pam a pam. Des del primer moment vaig veure que la tia Paulina havia trobat en mi un interlocutor que ella judicava a la seva altura, perquè semblava que no tenia temps per a etzibar les oracions, i de tant en tant tenia de fer un sospir, cosa que demostrava el gust i la necessitat que sentia de fer paleses les gràcies del seu cervell.

Tot això va motivar les protestes del pobre Ramonet, que adesiara me'n deia una de les seves; i jo em veia amb grans treballs per a conciliar la meva atenció a la tia Paulina i a la cridòria del malalt.

Aleshores jo me la vaig anar mirant amb detenció. No li feia més que uns quaranta un o quaranta dos anys, i molt ben portats, encara: ni un solt filet d'argent podia trobar-se per remei en la frondosa selva de cabells negres que revelaven una experta però no distingida pentinadora. Era molt blanca de pell, tenia uns ulls negres bastant considerables, un nas rodonet i petitet, clots a tot arreu de la cara i posats amb no poca gràcia, una barbata sortida, un sotabarba lleu, dolcíssim, ondulat, i una gorja bastant escollada, on duia una cinteta de vellut negre amb un camafeu antic. Les mans, que ja havia apreciat pel tacte, tenien les ungles acurades, i els dits curtíssims i grassonets; els braços nús fins al colze, i un d'ells afavorit amb un braçalet d'or. No duia cap anell de boda, ni cap anell amb fastuós excés de pedreria: solament una baga en l'índex esquerra amb uns petits diamants de montura antiga, joia familiar sens dubte.

En el seu vestit hi havia aquell no sé què una mica ranci, de les solterones, que mai és antipàtic del tot, i sempre parla de coses pretèrites que no hem vist però que ens imaginem. I la peça de convicció de la seva indumentària eren els impertinents, que, si obeïen en part a una malaltia dels ulls, no hi havia dubte que obeïen quasi plenament a una idea que sobre ells es devia formar la tia Paulina.

La tia Paulina, com s'ha dit, xerrava per les butxaques, i no abandonava per res el tema de l'ànima femenina. Tenia la pretensió de ser el director espiritual de totes les noies, i en notificar-me això va dirigir una mirada a mi i una altra a la Lluïseta; cosa que no va molestar-me, però que em semblà d'una grollera innocència. Naturalment que vaig fer veure que no me n'adonava, i no vaig interrompre per res el seu discurs.

No tardà gaire a manifestar clarament les seves fonts de cultura. Eren aquestes, en bona part, les novel·les de Georges Ohnet i el *Mensajero del Sagrado Corazón de Jesús*. Era una apassionada dels versos, i confessà que plorava cada cop que llegia les poesies d'En Cases i Amigó.

Em preguntà, amb gran interès, què és el que feia i el què escrivia, si estava enamorat; i, finalment, em digué que havia estat molt amiga d'una parenta meva que és monja en un convent de les Indies Orientals.

Jo confesso que la tia Paulina em va desconcertar, de primer moment: em semblà una mena de cacatua intolerable; però així mateix he de confessar que vaig ser molt injust, perquè la seva veu no era antipàtica, sinó tot al contrari, i ben aviat la impressió de disgust va convertir-se en una muda joiositat.

A mi, el que més gràcia em feia, eren les seves pretensions de directora espiritual; i sobre aquest punt vaig fer-li alguna objecció (no gens seriosa naturalment), que fou subratllada pels somriures i els escarafalls, una mica excessius, de la Maria de la Mercè.

Aleshores, la tia Paulina, veient que jo podia dubtar del que ella em deia, va escarrassar-se encisadorament.

Digué que ella, entre la joventut, s'hi trobava com el peix a l'aigua i que una donzella fresca i plena

d'il·lusions li semblava un àngel, i que era el que l'acostava més a una mena de glòria celestial. Estava en la creença que els homes érem unes males bèsties perquè destruïem aquestes ànimes lilials; cosa que ocasionà la protesta sorollosa d'en Víctor. La tia Paulina es calmà, i confessà que no volia dir tant.

Segons les seves afirmacions, no hi havia donzella que al punt de conèixer-la no li confiés tots els secrets; i moltes vegades, pels seus prudentíssims consells i per la seva experiència, s'havia decidit la sort d'una família.

Jo, amb una ardidesa potser inconvenient, i segur, per les meves observacions, del seu estat de solteria, vaig preguntar-li si mai havia estat enamorada de cap home.

Aquí la tia Paulina em contestà aquestes paraules: -Sóc dona i tinc cor.- Naturalment que jo no vaig insistir més.

Encara que aquest bé de Déu de coses varen ser dites en no gaires minuts, jo temia pel pobre malalt i per la mateixa força expansiva de la tia Paulina: vaig aprofitar un moment de calma per a acomiadar-me. La tia Paulina es manifestà molt joiosa de haver feta la meva coneixença. Jo, per part meva, vaig correspondre amb tota la cortesia de què disposava.

En Víctor Buxareu m'acompanyà fins a la porta el reixat, i mentre baixàvem les escales jo li vaig dir:

-Caram, caram, Víctor! ¿Sap que té una parenta envejable?

En Víctor somrigué, i contestà, amb resignació:

-Pobra tia Paulina! És la germana petita de la mamà (al cel sigui).

-I viu amb vostès?

-No, encara que tot el dia se'l passa a casa nostra!

I, després d'un silenci enutjós afegí:

-És una mica especial, com haurà pogut veure; però ens estima molt.

IV

Paulina Buxareu era nada en una trista caseta del carrer de Ripoll. El seu pare, don Carles Buxareu, modest corredor, havia passat els goigs de Sant Prim; però a la fi es pogué veure una mica les orelles, i d'aleshores ençà la seva vida fou una mena de bassa d'oli. De molt jovenet festejà una noia fina com un rossinyol i s'hi casà de seguida que va poder arregar quatre quartets. La vida amb la seva muller li anava com una seda; però vet aquí que la pobra morí de sobrepant, i va deixar-li una mosseta espavilada la qual batejaren amb el nom d'Elisa.

Passaren uns quants anys, en què el senyor Buxareu suportà la seva viduesa d'una manera tranquil·la; però (el que són les coses!) el trobar-se sol, i els consells d'un oncle beneficiat del Pi, i una ocasió que se, li presentà, li feren contraure de nou el Sagrament del matrimoni.

L'agraciada era una noia d'aquelles que ja han festejat i que una certa malenconia i una dolorosa desil·lusió condueixen en fer un casament per interès.

El fruit del nou matrimoni fou una altra nena, que no va fer gens de gràcia al senyor Buxareu, perquè esperava un noi, però que, com un rajolí de sol, va il·luminar l'ànima grisa de la seva pobre mare, que suportava els enfonys casolans i les fredes carícies del marit amb una santa resignació.

A la nena li posaren els noms de Paulina, Leocàdia i Maria de la Mercè: Paulina perquè l'àvia se'n deia, Leocàdia perquè la seva mare era una mica romàntica, i Maria de la Mercè perquè va néixer el 24 de setembre.

La infantesa de Paulina no va ser molt regalada, que diguem.

A deu anys es quedà gairebé sola, perquè la seva germana Elisa, que aleshores en tenia divuit, va contreure matrimoni amb un tal Buxareu, fabricant, que, encara que duia el mateix cognom que elles, no els era parent ni hi tenia res que veure.

Dos anys més tard Paulina perdé el seu pare; però aquesta dolor, com que era molt criatura, no va trasvalsar-la gran cosa.

La vida de col·legi li omplí els primers anys d'una manera idíl·lica. Anava a unes monges de la Sagrada Família, que tenien un convent amb un gran jardí, no gaire lluny de casa seva i al bell mig de la Riera de Sant Joan.

De bon matí ja la despertaven les campanes de Santa Marta, de Sant Just, de Sant Sever, del Pi, de Santa Maria i de la Catedral. Es vestia de pressa una mena d'uniforme morat que duïen totes les noies del col·legi. Feia bonic, amb les mîtges ben estirades, la cua de cabells a l'esquena, la boca com una cirereta i el nas estarrufat, escorrent-se pel carreró de l'Infern amb una dona vella que l'acompanyava.

La Paulina era molt bona minyona, i les monges li tenien tota mena d'atencions. Per això els matins anava escapada, i més eixerida que un pèsol, a fi de no perdre el premi de puntualitat. Aquelles monges de la Sagrada Família donaven fins classes d'ornament; però no eren com aquestes monges d'ara, que ensenyen a totes les noies a fer una lletra igual, a dir les mateixes coses i a pensar de la mateixa estúpida manera: les monges que educaren Paulina, sense donar-se'n compte, tenien una especialíssima gràcia a no ofegar les qualitats individuals.

El que ella estimava més que tot era el jardí del col·legi; perquè el seu pis era tan menut i amb tan poca llum, que allò de trobar-se entre arbres grans i de debò, i trepitjar la sorra, li feia perdre el seny. Les monges també n'estaven cofoies del jardí, i procuraven explotar-lo no sols per a les estones d'esbarjo de la canalla, sinó per a unes classes on es barrejava l'oci i la disciplina, i eren una mena de duels, combats i combinacions estratègiques les més absurdes i divertides, que de vegades tenien per objecte apendre les taules de multiplicar o els rius d'Espanya, i altres vegades tenien una veritable importància apològica i eren matisades i amenitzades per cançonetes com aquesta:

«¡Fuera, fuera protestantes! ¡Fuera de nuestra nación, que queremos ser amantes del Sagrado Corazón!»

Aquestes cançons, la Paulina les cantava. amb una indescriptible fúria: la seva animeta apassionada hi posava tots els ets i uts, i barrejava les sensacions del cant amb una sèrie de records d'històries de santes, de martiris i accions heroiques: i, com més bèl·lic era l'aire de la cançó, més plena de foc es sentia, i s'imaginava ser una petita Emerenciana o una blanca Agnès davant de les rodes de ganivets i les calderes bullents.

En aquell temps era tan dolça i tan innocentassa, que feia les delícies de la seva mare. Pel seu natural decantat al sentimentalisme, l'entendrien els éssers febles i les criatures de bolquers. Mostrava una sol·licitud maternal a criar gafarrons i lluerets. Els gossos li feien una por terrible. Però el que li feia més por, de tot, eren els capellans. Quan tenia de confessar-se, era tant el que patia, que una vegada es va desmaiar abans que li donessin l'absolució. I això que el capellà del col·legi era un santet: només li donava una avemaria de penitència.

Tots es pensaven que la Paulina tirava per monja; però, quan arribà l'edat de fer el tomb, el seu misticisme fou greument perjudicat, i la Paulina enyorava aleshores una felicitat terrenal. Com que era tan tendra i tan sense malícia, no sabia ben bé el que s'empescava; però a les nits ja no va somiar més angelets i jardins celestials. Quan va abandonar el col·legi per a sempre, hi hagueren plors; però els plors eren completament fingits. El darrer any de ser-hi, a la Paulina tant se li'n donaven les cançonetes; i, encara que per res del món hauria deixat la seva fe arreladíssima, una ànima d'adolescent, ofegada i encongida i àvida de tot, feia moure aquell cosset amable i bellugadís.

La seva germana, que ja feia temps que era casada, li dispensava tota mena de proteccions, i els nens de l'Elisa desvetllaren en el cor de Paulina un sentiment maternal, un desig d'una pila de coses que, si ella no sabia ben bé de què anaven, les pressentia, en aquella cambra petita del seu pis del carrer de Ripoll, després d'haver fet les oracions del matí, quan es rentava i es pentinava, i es posava un llaç ben eixerit. I el pressentiment i el desig eren més vius després de la buidor del dia, quan li entrava una son dolça i s'esmunyia, protegida per la tènue camisa de dormir, entre els abrigalls del llit, on s'amagaven tots els dimonis temptadors, aleshores Paulina passava un bracet sota el coixí, es tapava ben bé, sentia a les galtes el frec de seda dels cabells i la frescor de la tela blanca, se li enfonçava el cap dolçament, i, quan aclucava els ulls, es despertaven i sortien de pertot arreu de la cambra les larves rosades que besen a les donzelles quan dormen i fan volar damunt de llur front puríssim la tempestat de l'amor.

Aquells somnis eren tan deliciosos, i el despertar tan fred i tan amarg, sobretot els matins d'hivern, que amb prou feines s'atrevia a treure el nas dels llençols i tenia una peresa terrible arrapada al cos! Però no hi havia altre remei: la seva mare estava molt delicada, i, com que només tenien una minyona, Paulina feia un esforç, es llevava, es pentinava i corria a ajudar la seva mare. I era tan trista, la cambra de Paulina! Una calaixera negra, un paper horrible amb uns rams de flors de color de xocolata, i tot petit, esquifidet, troncat, relíquies familiars, estampetes carrinclones; i aquell fred i la llum que entrava per la finestreta! I comparava aquell desori amb la casa de la seva germana, on hi havia benestar i no hi faltava res, perquè al seu cunyat li anava d'allò més bé la fàbrica, i es feien passar tots els gustos; i

ella i la seva mare tenien de fer la viu-viu, aguantant-se amb la rendeta que els deixà el senyor Buxareu i estalviant el que Déu sap per poder semblar alguna cosa i fer una mica de bon paper el dia del sant de la tia Enriqueta o quan s'obrien els salons de donya Montserrat amb motiu de veure passar la processó de Corpus.

Les diferències de fortuna entre la germana casada i Paulina eren per a aquesta un neguit espantós, i li despertaven una mena d'enveja involuntària. Per altra banda Elisa mai havia pogut suportar a la madrastra; i, encara que les dues germanes s'estimaven, aquella situació de l'una, tan diferent de la de l'altra, tenia de posar, per força, una tivantor en llurs relacions. Elisa procurava invitar la seva germana quan anaven al teatre; la tenia a casa sempre que es presentava l'ocasió oportuna; els nens d'Elisa se l'estimaven molt: tot el que vulgüeu; però Paulina es consumia d'un mal que no tenia cura, d'un desig de ser com la seva germana.

Arribà aquell any de l'Exposició Universal. Paulina n'havia complert dinou. Era al bo de fer goig, i la seva mare procurà, per tots els mitjans possibles, que no li faltessin emocions ni diversions. Aquella febre que agità la ciutat de Barcelona, aquell llençar diners i renovar fatxades, aquell daltabaix de festes i vestits i enrenou de totes les famílies, i la forta alenada cosmopolita que despertà els bons barcelonins, no deixà de commoure també l'ànima de la vídua Buxareu i enlluernar la dolça Paulina.

Ella, que ja havia llegit un feix de novel·les d'amagat de la seva mare, estava convençuda que aquell any seria el de la seva alliberació, i el cor de Paulina no s'enganyava. Una nit que era al teatre amb la seva germana, li presentaren l'heroi somiat. Feia poc que havia acabat la carrera de medicina, i era metge d'un transatlàntic. Estava colrat del sol i els aires de la mar, tenia un bigoti negre i un aire de vulgaritat insuportable; però a Paulina li semblà l'home més bell i més noble de la terra, i aquella nit no pogué dormir.

L'endemà, en sortir de missa, el subjecte meravellós, que l'esperava en una cantonada, li donà una carteta, i la mirà tan tendrament, que a Paulina de poc que li agafa un cobriment de cor; però reaccionà, agafà la carta corrents, i fugí escapada cap a casa seva. Paulina en mig de tot, era prudent, i no volia exposar-se a les converses del veïnat.

Aquella carta era per a incendiar una estàtua de marbre. El jove doctor, que era de Múrcia i es sabia les *Leyendas* de Zorrilla com el parenostre, va fer-hi tanta filigrana i es va travessar el cor tantes vegades, que la pobra Paulina estava com boja, no sabia ben bé el què es feia. Es tancà en la seva cambra, caigué bocaterrosa damunt del llit, i, no podent aguantar l'emoció que la dominava, es posà a plorar com una magdalena.

La seva mare sentí els plors. En trobar la porta tancada, s'esverà molt. Paulina, més esverada encara, saltà del llit, amagà la carta com va saber, obrí la porta, i digué a la seva mare, per excusa, que li havia agafat un dolor terrible, i assenyalà l'indret de sota el cor. La seva mare li dugué aiguanaf, que li va venir de primera per als nervis; i, ja reposada i una mica refeta, tornà a la seva habitació, llegí de nou la carta, la rellegí quatre, cinc, sis vegades, i es lliurà a les més dolces fantasies.

Si no sabeu què és l'amor, i si no sabeu què és una donzella de dinou anys, és inútil que m'escarrassi ponderant i ponderant, perquè allò de Paulina anava més enllà de tots els límits; però el veritablement esglaiador era que Paulina no tenia cap amiatat per a confiar la seva situació volcànica. Això, encara que sembli impossible en una noia com ella, desgraciadament era veritat: Paulina no tenia amigues, i allò que la devorava s'hauria de dir, no es podia aguantar dins, perquè si no, una mort fulminant l'hauria calcigada per a sempre.

El dia de la carta se'l va passar com Déu va voler. En ficar-se al llit no podia dormir de cap manera; però després de donar-li el cervell voltes i voltes, arrencà un son profund.

L'endemà, com sempre, va anar a missa a Santa Marta. El seu noví l'esperava; i ella, tirant el barret al foc (com es diu vulgarment), creient-se l'heroïna de *El Collar de Perlas* o *El Talismán del Pirata*, i desafiant la societat sense cor féu una veritable bogeria; la bogeria consistí a tolerar que el doctor dels bigotis l'acompanyés una estoneta pel carrer del Sant Crist, després pel carrer de la Tapineria, i varen anar a treure el nas, finalment, a la Plaça de l'Àngel. Tot allò, que durà uns dotze minuts, semblà a la Paulina la suprema emancipació; i el que es digueren els dos enamorats no està bé que ho reproduïxi. La noia arribà a casa. La seva mare era al menjadoret amb la xicra de xocolata a punt d'estrenar. Paulina li saltà al coll com una boja, i la besà moltes vegades dient: -Mamà! Mamà!- La pobra dama, que ja no s'havia fiat gaire del mal de ventre anterior, es feia creus de tot allò, i temia per la raó de la seva filla. Paulina decantà la seva expansiva fúria; i, per molt que la seva mare li preguntés i la recomanés, es mantingué en una reserva absoluta, pretextant una alegria o unes ganes de bromejar.

Com he dit abans, allò rebentava per tot arreu, i Paulina se n'anà després a casa de l'Elisa; i, quan es veié sola amb la seva germana, li ho digué tot, però tot.

Al cap de dos dies ho sabé la mare, i al cap d'una setmana ho sabia ja tothom. No cal dir que la vídua Buxareu va fer un sermó terrible a la seva filla, recomanant-li prudència i prohibint-li que anés pel carrer amb el seu noví; i no cal dir, també, que la tempestat romàntica que bategava dins del cor de Paulina s'ho escoltà tot com qui sent ploure.

Paulina sentia una aversió per tota mesura burgesa, i es creia una víctima de la gent sense cor, que no comprenien les passions transcendents i els sacrificis heroics.

El marit d'Elisa, home pràctic i de gran rectitud moral, procurà informar-se una mica sobre la conducta del nou pretendent. El metge murcià es deia López Mantecón, tenia deu anys més que la Paulina, i era un perfecte tarambana. Havia engalipat la pobra donzella; però ell, en la passió de Paulina, no hi cercava res més que allò que se'n diu passar l'estona. Se l'havia vist de nit, molt ben acompanyat (com diuen les dames); i, dat i rebut, era un minyó que no feia per a la casa.

Tot això, veladament, es digué a Paulina; però ella, en lloc de creure i ajupir el cap, es rebel·là com si estigués boja: digué que tot eren mentides i enveges i entrebancs criminals que s'oposaven a la seva felicitat. La pobra vídua Buxareu no sabia com calmar-la: havia adoptat el procediment del càstig i el procediment de la dolçor, i tot havia estat inútil. Passaren els dies, i Paulina s'aprimà com un clau, que feia llàstima de debò.

En López Mantecón, per la seva banda, no deixà d'embolicar el cabdell en l'ànima de Paulina totes les ocasions que d'una manera secreta podien veure's. La cosa va anar tan amunt, que una nit la vídua Buxareu sentí un sorollet i un trepig misteriós, es tirà qualsevol cosa a sobre, sortí de la seva cambra i anà fins al recibidor. Un xiscler es sentí en la fosca, i la vídua Buxareu s'adonà del que passava: Paulina havia decidit fugir amb el seu noví. Allò era esglaiador. La bona vídua entrà a la cambra de la seva filla: la trobà vestida, tremolant com una fulla, groga, esverada, sense saber què dir.

El cas era seriós de debò. La mare apel·là a la seva màxima autoritat; li féu veure el precipici d'ignomínia que inconscientment havia vorejat; amb llàgrimes als ulls, li parlà de la deshonra de la família, de l'irreparable pecat i de la seva mort imminent. Paulina ho escoltà tot, plorant a estones, sense descloure els llavis; s'anà despullant a poc a poc, i es ficà al llit. La mare no es mogué del capçal fins que ja era de dia.

Mossèn Pinyol era l'home de confiança de la vídua Buxareu, i no cal dir que la seva intervenció venia aleshores com l'anell al dit. Mossèn Pinyol ja tenia un ramat d'anys, era primet i baixetó, i d'adobar consciències i apedaçar famílies en sabia un niu. Revestint-se de la seva autoritat, va anar a trobar en López Mantecón.

Li fulminà el càrrec de seductor, i en Mantecón protestà amb tota l'ànima: digué que Paulina l'havia regenerat, i que pel seu amor escalaria la glòria.

A mossèn Pinyol li agradava molt sentir parlar el castellà ben parlat; i d'això en Mantecón en sabia, i a poc a poc guanyà el cor de mossèn Pinyol. En fi, tots plegats varen fer un garbuix que ningú s'hi entenia; i les coses haurien acabat Déu sap com, si un esdeveniment no ho hagués solucionat tot.

El vapor *El Cano*, en el qual estava de servei en Mantecón, se n'anava a Cuba: en Mantecón era esclau dels seus deures. La Paulina suplicà que se l'endugués amb ell, que sense ell no podria viure. En Mantecón, que no deixava de calcular, li va treure del cap com va saber. El comiat fou per a no ser descrit, i passaren dies d'angúnia per a la pobra donzella.

Al cap de poc temps la vídua Buxareu llegí una notícia, al diari, que li féu fer un xiscler agudíssim.

El vapor *El Cano* se'n havia anat a fons, i no s'havia salvat ningú.

Va topar amb una d'aquestes monstruoses catedrals de glaç que es passegen silenciosament pel Gran Océà. La topada fou de nit i entre boires, i l'enfonçament ràpid.

D'aquesta manera tràgica finí el primer amor de Paulina Buxareu.

V

Paulina Buxareu envejava la glòria. És a dir, Paulina hauria volgut passar per la Rambla i sentir a dreta i a esquerra:

-Mireu-vos-la: Aquesta és Paulina Buxareu!

Per assolir això hauria fet qualsevol disbarat. Una temporada l'entendrí la idea de ser cantant

d'òpera; però tenia una trista veueta que no arribava enlloc.

Aquest afany de celebritat és cosa molt corrent entre les jovenetes, però a Paulina se li donava més pujat de to: hauria desitjat ser una víctima memorable, patir una gran tragèdia i en fi, ser alguna cosa superior a les noies que la voltaven.

En aquesta època de somnis, li arribà el seu enamorament: i ella ultra lliurar-s'hi com una noia apassionada, va voler-ne treure tot el suc, i no cal dir que la mort del seu noví, li va venir com l'anell al dit per als seus plans de glòria.

Quan es va informar de la desgràcia, va fer tota mena d'escarafalls. La dolor i la desesperació la percutiren de cap a peus, tant i tant, que semblava que fes comèdia. Acabava la paciència de la gent. El metge de la família, que era tot un sucre candi, ja no sabia per quin cantó girar-s'hi. Des d'aleshores Paulina inicià la tanda dels atacs de nervis. I, quins atacs de nervis! La tenien d'aguantar sis persones.

Aquesta situació no podia durar gaire temps. A poc a poc s'anà calmant, i aleshores adoptà la calculada posició de donzella tràgica.

Quan parlava amb les noies de la seva edat se les donava d'escèptica en qüestions d'amor, deia que no valia la pena de viure, i que ser dona era la més trista condició; i de tant en tant feia uns sospirs estudiats, i una líquida perla se li entretenia una estoneta pel blanc del ulls, i es precipitava, finalment, i moria en la fina convexitat de les seves galtes.

Ella no parlava mai de la seva desgràcia ni del seu amor, però de tant en tant hi feia al·lusions simbòliques que deixaven la gent amb la boca oberta sense entendre'n un borrull, i, quan li presentaven una nova amiga, la tenia per informada del seu cas: es creia que tothom era obligat a saber-ho, a compadir-la, a admirar-la, perquè el que li havia passat no deixava de ser una cosa extraordinària.

La seva germana, dona eminentment pràctica i burgesa, procurà domar-la tot el possible, treure-la de les parets de casa seva, tan impregnades de pessimisme malaltís, i evitar-li aquells sopars callats i tristos en companyia de la seva mare, que es resolien amb quatre cullerades de sopa i amb un ou passat per aigua, engolit amb mitja dotzena de sospirs i amb molt poca gana. Els istius sobretot, la retenia una temporadeta al seu costat, i Paulina s'anava distraient a poc a poc, i anava normalitzant la seva ànima.

Aquella mena de tivantor que hi havia abans entre les dues germanes anà desapareixent; perquè, si abans Paulina es creia inferior a la seva germana per la seva posició social, després de la mort d'en Mantecón, encara que la posició era la mateixa d'abans, la inferioritat de Paulina quedava compensada per la tragèdia, i la desfeta del seu amor era una cosa cotitzable, i espiritualment Paulina s'havia enriquit no poc, i ella gaudint del balanç del marit d'Elisa, es creia posseir aquella superioritat que senten els genis tronats quan alternen amb els milionaris.

Paulina Buxareu tornà a ser una noia com totes; una mica trista, perquè passaven els anys i l'amor no venia. Paulina feia uns grans escarafalls dels homes: deia que mai més, mai més; però, per altra banda, cap pretendent tantejà el cor endurit. I aneu a saber, si tenien raó aquelles ànimes xafarderes que aplicaven a Paulina allò de la guineu: que quan no les pot haver diu que són verdes!

Naturalment que en aquestes coses no ens hi hem de ficar: tot el que jo he pogut recollir sobre el passat de Paulina no revela sinó que era una donzella dolça, piadosa, una mica esmorteïda, senzillament amable, gran llegidora de literatura i excel·lent dansarina de rigodons: no recordo ben bé si de rigodons o de llancersos.

Un matí del mes de febrer, que feia molt fred i hi havia a Barcelona no sé quina mena de passa, la mare de Paulina Buxareu, després d'una curta malaltia, morí, relativament jove encara. El seu gendre es portà com un home: es cuidà de tot amb una sol·licitud digna d'elogi. Per a l'enterrament i els funerals no s'hi estalvià res, i la parentela quedà admirada i satisfeta.

Encara que Paulina no s'havia estimat gran cosa la seva mare, aquesta mort l'afectà molt, però molt. Com és natural, anà a viure amb la seva germana, i les experiències que es varen fer per animar-la i distreure-la no donaven un resultat plenament satisfactori. Es reproduïren en els nervis de Paulina Buxareu aquells fenòmens inquietants que l'alteraren per la mort del noví; no tan aguts, naturalment, perquè Paulina ja no era cap criatura i havia après a viure una mica.

Si abans fou una dolor cridanera i irascible, ara era una dolor reposada, i la color dramàtica que la informava era de donzella abandonada i de verge solitària. Però es pogué veure prontament que d'una gran part dels mals de Paulina en tenia la culpa aquell carrer de Ripoll, i aquell pis, i aquella cambra amb les flors de color de xocolata; perquè el domicili d'Elisa (aleshores vivien al Portal de l'Àngel) més

que cap altra cosa, i la cambra que se li destinà i se li empaperà de color blau cel, obraven com una magnífica medicina sobre el seu sistema nerviós. Com que era d'un natural diligent i tenia bastant de traça en tot això que saben fer les dones, es dedicà a ajudar de ferm la seva germana, i no parava en tot el dia, ja sia brodant mocadors, ja empescant-se un camí de taula o fent el fistó a les calcetes de la canalla. Paulina tenia vint-i-vuit anys. Una tranquil·litat incolora l'endolcía a poc a poc, i li fugiren en part totes les cabòries; perquè les petites feines immediates de la casa l'entretenien tant, i ella hi posava tanta afició, que no li donaven lloc a pensar sobre el passat i el futur de la seva ànima.

Aquella nova vida va refer el seu cos una mica malaltís, i una vermellor de poma acolorà les seves galtes fines, envellutades per una mena de borriçol invisible.

Aleshores semblava perfectament resignada i fins contenta, de ser la tia Paulina; i els seus nebots la preferien a la mare per una pila de coses. Tenia una il·limitada paciència per a aguantar totes les trapaceries que li feien. Els dos petits, que eren un nen i una nena, no paraven d'inventar entremaliadures: fins li varen sucra dins d'un tinter el respallet de les dents, cosa que va disgustar-la; però li passà de seguida el disgust. Un altra dia varen fer entrar a l'habitació de Paulina un home que venia a cobrar el gas, en el precís moment que la tia s'estava rissant els cabells i no duia res més que un *refajo* i un pentinador descordat. Aquestes fetes eren severament castigades pel pare de la canalla; els nens hi tornaven, perquè la tia Paulina era tan bona que se li podia fer tot i no s'enfadava mai.

Els éssers humans tenen de vegades una època, a la vida llur, que podríem dir-ne *angèlica*. És l'època en què la forma corporal adquireix el grau màxim de virtut expressiva; que els ulls són més clarament el reflex de l'ànima; que en el gest s'hi harmonitza tota la finor i tota l'energia, que la veu és matisada i vibradora; que una secreta amargor vela totes les alegries, i una gota de mel inefable llueix com una perla en mig de l'odi, de la dolor i de l'enveja. És l'època que l'home s'ha superat a si mateix, i el buf diví que hi ha dins de nosaltres s'ha endut, per un instant només, la pols terrenal que ens alimenta.

Paulina tingué el seu moment *angèlic*. Era a les nits d'hivern. El marit d'Elisa, aclaparat per la feina, llegia el diari, i de tant en tant aixecava els ulls i, amb una mirada només, restablia la seva absoluta autoritat paternal. Els cinc nebots esperaven el moment de seure a taula. El gran, en Víctor, ja tenia disset anys, i volia fer l'home i ficar cullerada a les converses. La mare seguia atentament tots els gestos del seu marit, sense dir res; i la tia Paulina tenia a la falda la seva neboda petita, que només s'estava quieta a la falda de la tia Paulina, i li agradava molt reposar la seva cabellera rossa i estarrufada contra la casta tebior del coll de Paulina, i imaginar l'enorme sopera blanca que aviat vindria de la cuina, tota coronada de vapor; i, després de sopar, pensava la menuda que la tia Paulina la ficaria al llit (perque només volia que la despulés la tia Paulina), i abans de dormir li contaria una rondalla ben dolça, que no fes gens de por i li fes venir la son a poc a poquet.

Paulina es cregué, un moment, que la seva via ja era signada; però després de les nits angèliques vingueren les nits dels diables. Paulina tenia de lluitar una mica: la seva joventut, que agonitzava, volia fer el darrer cant i el dolorós esgarip abans de restar per a sempre i no ser altra cosa que la tia Paulina, i això, li arribà quan el rellotge de la seva vida marcà l'esclat fatal dels trenta anys.

Aquest drama s'inicià de la següent manera. Ella havia assolit el màxim de felicitat, complia els anys per la Candelera, i el fet de complir-los no la inquietà el més mínim. Potser res hauria succeït, si un fet de caràcter purament fisiològic no hi hagués contribuït. Paulina es posà malalta: una airada forta, rebuda en sortir d'un concert, li perjudicà l'aparell respiratori, i va jeure uns quants dies atacada greument per aquella malaltia que els metges en dieuen una bronco-pneumònia. En sortir de la seva malaltia li reconegueren un petit focus d'infecció al pulmó esquerre. Això li donava una mica de temperatura; i, si el cas s'hagués abandonat, hauria produït, sens dubte, fatals conseqüències. S'hi posà remei deseguida, li varen prescriure un tractament, i a la vinguda de les primeres orenetes Paulina Buxareu anà a passar una llarga convalescència en un lloc una mica solitari i elevat, on l'aire puríssim li tornaria la salut perduda.

Encara que es procurà fer-li tota la companyia possible, Paulina es sentí sola, i, més que sola, es sentí privada de les dolces i petites feines que la distreien d'ella mateixa; i això, ajuntat amb aquella certa malenconia i aquell egoisme de les persones malaltes, produí dintre seu un descontentament de tot i un desig d'allò que semblava haver renunciat per a sempre. Aquest descontentament degenerà en enveja i en mala humor injustificada; i, com que el desequilibri dels seus nervis era absolut, no sabia dissimular aquells mals imaginaris i aquelles dolors absurdes que la torturaven.

La seva germana, que anava a la ratlla dels quaranta anys, i que la condició de mare de família una mica egoista, també, i interessada només pels seus, posava en una situació tan diferent de la de Paulina, no la pogué aconsolar com altres vegades. S'ha de dir que les crisis anteriors que havia sofert Paulina eren per ser més compadides. Aleshores ella era criatura, encara, i Elisa vivia un estat de tendresa i desequilibri sentimental produït per les gestacions i els infantaments: es comprèn, doncs, que els corrents efusius entre les dues germanes fossin més naturals. Però ara la cosa havia canviat

molt, i (per què negar-ho?) el drama de Paulina, als ulls d'un desinteressat, semblava una cosa grotesca: en el cas d'aleshores Paulina no tenia ningú, ningú que la comprengué, ultra ser la tia Paulina. Aquest qualificatiu portava dintre seu el fred, la solitud i el desamor.

Un cop curada completament del mal físic, tornà a la casa de la seva germana. Però que diferent era, aleshores, Paulina, de quan en va sortir! Els nebots l'amoïnaven i aquella dolça paciència es convertí en sorruderia irascible. La pobra canalla, que no hi tenia res que veure i sentien una alegria gran de tornar-la a tenir a casa, repetiren les bromes i les impertinències com si tal cosa; però els efectes que produïen en l'ànim de Paulina desconcertaren els petits de mala manera. La seva germana se n'adonà. Recomanà als petits que no la molestessin ni la importunessin: que estava malalta, i per això tenia aquell mal gèniti; i els amenaçà amb càstigs severos si desobeïen aquestes ordres. Paulina anà més endavant. En les converses era d'una acritud estemordidora. La seva germana dissimulava i prenia tota la paciència possible. Els nebots grans veien que a la tia Paulina li passava una cosa molt grossa. Naturalment que no es podia concretar què era ni a quin motiu obeïa; i ningú no comprengué que la pobra Paulina Buxareu endevinava l'agonia de la seva joventut, sense que pogués substituir-la per una cosa més alta.

La tia Paulina s'omplí d'estranyeses. El seu vestir era ridícul; el seu parlar afectat. Li vingué una febre per fer obres piadoses, per anar a ensenyar la doctrina a la canalla, per visitar malalts, per aconsolar vídues. Es confessava tres i quatre vegades al dia. Li agafà una afició terrible per un cert frare agustí que predicava molt bé i feia furor entre les devotes. Quan era l'hora de dinar, exposava, a taula, les seves doctrines de fraternitat i d'humilitat: era presa d'una filantropia malaltissa que no li passava de la llengua, perquè tot allò ho tenia per fer alguna cosa, i al fons cada dia es tornava més egoïsta.

El cunyat de Paulina ja en començava a estar tip, i li gastava bromes referents a les seves prèdiques, la contradieia, i procurava fer-la botar, com es diu vulgarment. Aleshores es tornava roja, i suava i cridava que era un gust. Els nebots es reïen de les estranyeses de Paulina, i entre les dues germanes hi havia un abisme, i sols un corrent de cortesia freda lligava aquells cors que s'havien estimat, un dia.

La vida comuna de Paulina Buxareu amb els seus germans es feia cada vegada més impossible. Paulina fruïa d'un petit capital que li deixà la seva mare, i havia heretat, feia poc, d'un oncle matern. Tots aquests béns els hi administrava el seu cunyat, i ella en percebia puntualment la renda. No sé com fou que un dia la mala humor de Paulina es decantà pel pendent dels interessos; i, com que tenia molt poc tacte, digué algunes coses que molestaren el seu cunyat. Aquest proferí alguna paraula dura, i, com a conseqüència, hi hagueren plors i un petit escàndol familiar, que Elisa procurà finir de la millor manera.

Allò fou el presagi de posteriors tempestes: es reproduïren tots els dies les escenes desagradables, quasi sempre provocades per una estranyesa de Paulina; fins que a la fi, Paulina, molt seriosament, parlà al seu cunyat i li proposà la forma de sortir de casa i anar a viure sola amb una minyona, sense que això significués renyina de cap mena: solament que una incompatibilitat de caràcters i una diferent apreciació de la vida l'obligaven a fer aquell pas, que ella creia que seria beneficiós per a tots.

El seu cunyat, fredament, intentà dissuadir-la sense insistir gaire, perquè no desitjava altra cosa. Elisa simulà un disgust. Però al cap i a la fi, la separació es dugué a terme, i la tia Paulina pogué respirar una somiada independència, mirant les estrelles des del balcó d'un tercer pis del carrer del Bruch.

Aleshores començaren uns nous treballs. Paulina entrà en la plena administració dels seus béns. Ella no sabia el que era sumar ni restar, ni sabia tampoc com es duïa una casa, ni com es revisava una compra, ni quanta estona tenia de bullir tal cosa o tal altra. Perquè, encara que Paulina s'havia fet la víctima i s'havia atribuït tot el pes de la casa quan encara vivia la seva mare, el fet és que, fora de cuidar-se de la seva roba, Paulina no feia res, ni entenia de res; i, mentre va viure a casa dels seus germans, no cal dir que aquesta feina administrativa no li pertocava. Però, en la situació que es trobà aleshores Paulina, era més greu el seu paper: no es tractava solament de distribuir la renda, sinó de vetllar pel capital. Paulina s'informà d'unes coses que en deïen accions i obligacions, de les quals no havia sentit a parlar mai; i el que l'esverà més era que aquestes accions i obligacions pujaven i baixaven. Tot això li va explicar un felipó que n'estava informadíssim. Ella coneixia també un agent de canvi, amic de la família, i un advocat mallorquí que no tenia cap assumpte i es donava importància. I, entre el felipó, l'agent i l'avocat, la posaren al corrent i en condicions de fer produir d'una manera segura i honrada la seva petita fortuna.

Després d'aquestes trifulgues vingueren les de l'ordre intern de la casa, i el cavall de batalla eren sempre les minyones. Ella volia una noia fiada que li servís per a tot, que no anés als balls i no tingués novi; però això era demanar massa, i el servei li durava una setmana a tot tirar. La preocupació de la minyona arribà a ser el mal de cap més gran: com que no tenia cap feina, es dedicava a torturar la

pobra desgraciada que es llogava per a servir-la. En passar el compte, li mirava fins un quart de cèntim; s'empescava una sèrie de preguntes estranyes per fer-la cantar, la minyona li deia haver esmerçat mitja pesseta en oli i ella sospitava que fou aplicada a adquirir pastanagues. Els diumenges, si retardava cinc minuts a tornar a casa, en el cervell de Paulina ja s'hi havia format la imatge de vint-i-cinc drames passionals i cinquanta violacions.

Arribà a l'extrem d'espiair les minyones quan les enviava a casa la cosidora, la planxadora; els escorcollava el farcell de la roba; inquiria per entre els matalassos i en tots els recons que poguessin servir d'amagatall.

La tia Paulina es féu una dona impossible, i no cal dir que ningú hi aguantava, a casa seva.

Una de les víctimes de Paulina Buxareu fou l'advocat mallorquí. Es deia Timoteu Rosselló, i, com s'ha anunciat abans, no tenia mai cap assumpte d'importància. Anava a escalfar cadires a tots els convents de monges, i les bones dones li confiaven de vegades un assumptet que ell allargava infinitament. Perquè, encara que se les donés de molt piadós, tenia esperit d'aranya; i, com que només podia embolicar gent infeliç i desconexedora del món, quan n'hi venia un a les mans el deixava sense suc. Però amb la tia Paulina li caigué un os dur de rosegar, perquè el que és ella no es deixava estafar un cèntim, i les consultes no tenien altre objecte que planyer-se de la vida amarga que li feien dur la Pepeta, la Marieta i l'Anneta, i totes les desgràcies que s'anaven succeint en l'administració dels fregalls i la cassola.

En aquests temps de neguit la tia Paulina es tractà molt poc amb la seva germana. Hi anava sovint, però procurava ser diplomàtica. Després, quan s'anà trobant bé, tot fent les seves cosetes i vivint de les seves tristes preocupacions, la dolçor tornà a confortar-li l'ànima. Aleshores les relacions foren més cordials; i quan tenia un nebot malalt, o estaven amoïnats a casa la Elisa, desinteressadament anava a prestar el seu concurs.

Es pot dir que fins aleshores la tia Paulina no es preocupà d'una manera seriosa en tot el que fes referència al seu enriquiment espiritual. Ja desenganyada del tot, i convençuda que no seria res més que la tia Paulina, procurà adornar i complicar aquesta personalitat que li concedia el destí.

D'aleshores datà la seva afició a la psicologia femenina. Els primers assaigs els va fer en una pobra noia òrfena d'uns amics seus, que protegí i volgué casar de totes passades. El casament aquest fou una veritable desgràcia, però donà peu a la tia Paulina per a creure's una autoritat en qüestió de matrimonis.

Ultra el casament, cultivà la vocació religiosa. Es féu molt amiga de la Superiora d'un convent de monges, no sé si de les Salesses. A aquesta piadosa dama li donà unes llaunes considerables, i li referí espantoses xafarderies. Una tarda fins li contà que li havia aparegut el dimoni en una mena d'uniforme com de guàrdia civil.

Procurà també atreure gent a casa seva. A base de les seves nebodes i d'unes tres o quatre noies més, organitzà una mena de reunions on només es podia ballar d'una certa manera i es podien dir tan sols determinades coses, sempre sota la inspecció i vigilància de la tia Paulina.

A poc a poc aconseguí que es parlés d'ella; que, dins un cercle de relacions, fos la tia Paulina una cosa important; i arribà a ser imprescindible per a certes coses: quan es tractava, per exemple, de fer una subscripció per regalar una casulla o per pintar un pendó destinat a una determinada confraria.

La varen fer presidenta honorària de no sé quines filles de Maria. Això li produí una gran satisfacció; perquè, amb motiu del nomenament, va rebre no sé quantes visites, i fins el bisbe li concedí audiència per tractar serioses reformes de l'associació.

Els anys i els esdeveniments li modelaren el cos i l'ànima tan bellament, tan característicament, que arribà a ser una dama deliciosa. Perquè a Paulina Buxareu totes aquestes coses no li entenebrien gens aquella bondat nítida i dolça que guardava dintre seu, i no li llevaren una goteta tan sols d'aquella mel d'innocència, que era ben bé la mateixa de quan tenia deu anys i anava amb la trena penjant i les cames en l'aire.

La tia Paulina havia cridat, havia patit, havia fet extravagàncies, bogeries, incorreccions; l'havia encesa l'amor i l'havia ennegrida la desgràcia; però en el fons, en el fons de tot, era la tia Paulina, i això volia dir còmica gerdor i graciosa infelicitat.

Anaven passant hiverns i primaveres, i la tia Paulina veié repetir-se les joies i les desgràcies. Contemplà com canviava la fesomia de la família, i es prodigà, es multiplicà, cridà, plorà i féu tot el que va saber per romandre sempre ella, colorida d'una originalitat inconfusible. I, quan li arribaven a l'orella aquestes dues paraules: «tia Paulina», tremolava tota d'una emoció profunda, i sospirava tan

deliciosament, convençuda que complia a la terra un ministeri importantíssim que li havia confiat nostre Senyor per premiar-la dignament més enllà de les estrelles i dels móns visibles.

VI

Tots els sotrats de la vida passaven per la família Buxareu d'una manera normal i pacífica. En els parteratges no hi havia tràgics incidents i es batejava les criatures amb tots els ets i uts; s'imposaven noms familiars; les malalties casolanes feien de les seves; la mort venia plena de vulgaritats: es plorava el suficient; les esqueles no cridaven l'atenció; en els funerals hi anaven totes aquelles cares que després de vistes no es recorden. El diumenge de Rams es comprava el palmó; per Nadal es rostia el gall i s'adquirien torrons a l'Abella. Es cultivaven les coques de llardons i les encasades al Forn de Sant Jaume. De tant en tant es fruien les nates del carrer de Petritxol.

Tot això es feia amb generositat, amb una certa finor i amb aquella amable gràcia que respiren les famílies barcelonines on no hi ha pretensions però on no hi falta mai un duro per gastar.

La tia Paulina, branca estèril de l'arbre dels Buxareus, feia també totes aquelles coses, però en petit i donant-hi més importància.

El casament d'en Víctor, fou l'hora àlgida de felicitat de la família: dinars i festes, convidats a l'estiu, joia dels primers infants... Però passà aquella fumarella de glòria i no tardà gaire a presentar-se la mort dels pares.

Aleshores es remenaren testaments, es portà el dol reglamentari i es féu la divisió de la família.

En Víctor tenia dos germans i dues germanes. El germà segon continuà treballant en el negoci juntament amb en Víctor, i el petit anà a estudiar la carrera d'enginyer agrònom.

Una de les germanes es maridà amb un tal Josep Claramunt.

Resta consignar que la germana petita, ja coneguda amb el nom de Lluïseta, visqué amb en Víctor i la seva dona, i fou la nina de l'ull dret de la tia Paulina.

Les relacions entre els germans eren inmillorables; però com que cadascú anava per les seves, s'apartaren els uns dels altres, units tan sols per les lleis de cortesia, com sol passar en gairebé totes les famílies.

La tia Paulina, després de la mort del seu cunyat i la seva germana, mostrà una sol·licitud més intensa vers els seus nebots, i el lloc d'acció predilecte per ella fou la casa d'en Víctor, que per això era el més gran i el continuador del prestigi de la família.

La tia Paulina no simpatitzà mai amb la dona d'en Víctor. Ella ja ho havia dit moltes vegades, entre les seves amigues, que el casament del seu nebot era un desencert. Trobava els pares de la Maria de la Mercè massa poc senyors i amb massa pretensions. Demés estava segura que no tenien tants diners com feien veure.

El veritable motiu del seu disgust era el no haver pogut manifassejar en aquest casament; perquè s'ha de confessar que tot es va fer a espatlles de la tia Paulina, i ella no se n'adonà fins poc temps abans de demanar la noia. I el més trist per a la tia Paulina és que ja es tenia mig empassada una altra neboda política, i ja havia fet qui-sap-les combinacions per lligar el destí d'en Víctor al d'una senyoreta no tan rica com la Mercè, però d'una família més distingida i més apropiada al nom Buxareu.

No cal dir que l'angelical tia Paulina, quan s'adonà que el seu nebot anava trona avall, no pogué menys d'esterioritzar una ganyota i fer una mica el paperot amb els seus germans; i digué al seu nebot, mig seriosament, mig de per riure, que no li faria present perquè havia estat tan mala persona. Però s'hi repensà després, i acabà per comprar-li dos canalobres d'argent a can Carreras del carrer de *Fernando*, que li costaren un ull de la cara.

Quan tenia de venir al món el primer fill del jove matrimoni, la tia Paulina perdia les nits i s'espatllava la vista brodant una capeta per a la cerimònia baptismal.

I el dia del naixement es multiplicà i compartí la felicitat de la seva germana, que allò de ser àvia la feia tornar boja.

Després, quan anà passant el temps i esdevingué la mort d'Elisa, la tia Paulina, a part del seu sentiment que la dominava, va quedar rica en efectes teatrals; digué meravelloses sentències als seus nebots, resà oracions, i volgué aguantar el pes de tot: vetllar, rebre visites, avisar parents, i aconsolar

tothom, però fent esgarrips horribles i restant ella sola inconsolable.

Per distreure els nens d'en Víctor (que, pobra canalla no es donaven compte de la dissort), els amoïnava de mala manera, es posava a plorar; i, quan jugaven a cavalls o a fet, els acoblava al seu volt, els feia agenollar, i començava un rosari per l'ànima de la difunta. Aquest rosari no s'acabava mai, perquè les criatures finien la paciència i la deixaven amb les avemaries a la boca.

La víctima de debò fou la Lluïseta, que aleshores només tenia catorze anys; i, com que la seva germana ja es distreia amb el noví, la tia Paulina fou l'únic recurs. Però la tia Paulina només estava per lo patètic, i la pobra criatura es feia uns tips de plorar espantosos, i a la nit somiava ànimes i dimonis, i es despertava cridant la seva mare.

En Víctor, que ja era tot un home i tenia un natural excel·lent, deixà fer la seva tia i la seva dona en tot el que fes referència a les manifestacions externes del dol. Feia un any i mig que havia mort el seu pare, i la mort sobtada d'Elisa va emocionar-lo encara més; però com que no hi hagueren dificultats econòmiques, i tots els assumptes pogueren solucionar-se i el negoci continuà de la mateixa manera, a poc a poc en Víctor trobà un gust apreciable a la vida, tot amoixant la cabellera rossa de la seva dona i fent saltar la canalla damunt dels genolls.

Com que no volia raons de cap mena i considerava la seva tia inofensiva, la deixà ficar a casa tant com va voler, que, ben mirat, el que feia Paulina era d'agrair, i no tenia preu la sol·licitud que es prenia per la Lluïseta. Paulina Buxareu ja era al bo del seu proteccionisme juvenívol. Totes les noies, en general, l'emocionaven; però la Lluïseta especialment. Sempre que veia un noi que no s'hagués dirigit encara a una donzella d'una manera oficial, la tia Paulina li deia: -Vaja, home! Què pensa? Sembla mentida! Miri que els anys passen!- Si veia un noi promès, les seves paraules eren aquestes: -¿Ja sap què és, el cor d'una noia? Ja està preparat, per al matrimoni? Ja sap com s'han de tractar, aquests tresors? Si el veia distret un dia per la Rambla, o bé mirant en un quiosc un periòdic d'aquests que duen retrats d'artistes, ja feia mil escarafalls i embolics: anava a avisar la família de la nòvia, i deia que la conducta del promès era dubtosa i que vigilessin molt. Quant a les noies, si eren encara per merèixer, els recomanava que no es fiessin dels nois, que tinguessin compte amb la llibertat, sobretot en el ballar i que es dominessin i els deia que tots els joves eren uns desvergonyits i que es volien aprofitar de llur innocència. Si la noia era promesa... Mare de Déu!... li omplia el cap de tenebres; i si era casada jove, fins es volia ficar en les intimitats conjugals i en una pila de coses que ella, pobra tia Paulina!, no sabia de què anaven.

I, amb tot i aquest tarannà, Paulina Buxareu no podia veure un mascle i una femella que no li vingués l'idea del matrimoni, per absurd que fos de vegades l'aparellament.

Com s'ha dit abans, totes aquestes manifestacions de l'ingeni de Paulina queien a l'hora sobre l'animeta blanca i esquifida de la seva neboda. La Lluïseta no era pas noia de novis, ni d'aquestes que de seguida ho saben tot i s'encenen repentinament: era una innocentíssima col·legiala amb una sang tèbia i tranquil·la, que no pensava en festeig ni cosa semblant; i la tia Paulina la voltava de tantes precaucions i li administrava unes prèdiques tan inadequades, que la pobra noia anava a redossar-se en els seus germans per fugir de la turbulenta i ascètica Paulina, que li deixava veure de tant en tant, enmig de ciris i cucurulles, un cel blau amb un amor infladet.

En Víctor s'instal·là, amb la seva dona, les criatures i la Lluïseta, en una torre de l'Avinguda de la República Argentina. Tenien un jardinet bastant entretingut, amb gran profusió d'unes flors que la sogra d'en Víctor en deia *Diegos de noche*. Al mig del jardí hi havia un brollador amb una mena d'oca de pedra que tenia el coll enravenat i treia pel bec una misèria d'aigua, però aquell jardinet era excel·lent per a la canalla. La tia Paulina en deia «el meu jardinet». Aquelles quatre flors, aquella mica de sorra, el balancí o una cadira feta amb vímet i en forma de confessionari, que en Víctor va comprar-li expressament, li semblaven a Paulina un reconet de la glòria celestial on es fes la més agradosa de les feines, que al seu entendre era xafardejar infinitament, posar-se sentimental a estones i engolir orxata de xufra, a la caiguda de la tarda, quan feia una mica de calor.

La casa era de construcció moderna, no gaire estirada pels cabells, en comparació de certs immobles veïns que poden admirar-se encara. En Víctor la moblà decentment i amb discreció, la dotà d'una higiene perfecta; els nens l'ompliren d'alegria i de desordre, la Lluïseta de moderada dolçor, i la Maria de la Mercè de tebiors i de fragàncies, quan, els matins, una mica ensunyada encara, donava les ordres al servei, es preocupava del govern de la cuina i dels vestits de la canalla, tremolant dins una bata de seda, amb la cabellera d'or malgirbada i mig desfeta, tota plena de misteris nocturns i tranquiles besades.

La tia Paulina hi anava molts matins quan encara no s'havia llevat només que en Víctor, de vegades per dur la notícia d'una mort, d'un infantament o d'un prometatge; de vegades perquè havia anat a missa als Josepets i per reposar una mica; i altres vegades, simplement, per pendre cafè amb llet,

perquè la seva minyona li feia molt malament i a casa en Víctor tenien una cafetera russa que no podia anar millor.

La cambrera, quan la veia venir, ja tremolava. Solia anar de dret a la cambra de la Lluïseta; la feia vestir de seguida; li criticava la roba interior: deia que aquelles camises, amb tantes cintes i amb l'escot quadrat d'aquella manera, en el seu temps no es duïen, i sobre les mitges exposava unes teories emocionants. La Lluïseta la deixava dir i es vestia tranquilament, encara que la molestava una mica aquella presència de la tia Paulina, i moltes vegades no podia aguantar les impertinències del seu cervell de majordona.

Amb la Maria de la Mercè, Paulina no hi gastava tantes franqueses, i els nens se li descaraven a lo millor o li deien rata, i li exigien llaminedures d'una manera molt franca i molt poc delicada. A ella això li feia gràcia, i quan les indirectes eren massa seguides solia comparèixer amb un pa de pessic ben gros. Aleshores els nens l'omplien de petons, i entre unes coses i unes altres s'hi passava tot el matí, fins que venia en Víctor del despatx i li oferia que es quedés a dinar. Ella deia que no i que no, però sempre acabava sent que sí.

A la tarda se'n duia la Lluïseta: anava a fer visites, a berenar, a les Quaranta hores, i algun cop a la Sala Mercè.

Després la Lluïseta es deseixí una mica de la tutela de la seva tia, arribà el moment de posar-la de llarg, i l'any en què això succeí fou el mateix en què jo vaig tenir el gust de fer coneixença amb l'apreciable família Buxareu i de presenciar de ben a prop una sèrie d'esdeveniments deliciosos que han de ser el pot de la confitura d'aquesta història.

FI DE LA PRIMERA PART

SEGONA PART

I

En Víctor Buxareu havia estat i continuava sent un pintor fracassat. Quan encara no sabia empatollar quatre paraules, ja empastifava fulls de paper de barba amb aquells llapis que donen a la canalla perquè s'entretinguin, i que fins se'ls poden ficar a la boca.

La Providència l'advertí a temps i compregué que la pintura no era el seu ofici, i en Víctor es resignà i es deixà de pinzells i de romansos. Però l'art és una cosa que sempre furga: i li proporcionà l'empescada següent: Els seus quatre nois eren de la pell del diable. No hi havia manera de fer-los estar quietos: quan deixaven una malifeta en rumiaven un altra. El seu pare, no gens aficionat a col·legis, llogà un professor d'aquells que exploten les famílies. Però, com que passaven moltes hores del dia sense fer res, a en Víctor se li acudí que fóra da gran utilitat per a la pau de la casa que els nois aprenguessin a dibuixar: així seurién i prestarien atenció a alguna cosa que els distraqués al mateix temps.

Els nois, maleïdes les ganes que en tenien, de fer semblant provatura; però, sense que se'ls consultés, es portaren endavant les diligències i es feren els passos necessaris per cercar un professor de dibuix. En Víctor pensà que la manera més pràctica de trobar un professor era posar un anunci a *La Vanguardia* que digués: «Es necessita un professor de dibuix, persona d'una certa edat, honrada i amb molta paciència. Presentar-se... etc.» L'anunci produí ràpids efectes; i un matí, quan en Víctor es disposava a sortir de casa, li avisaren la visita d'un senyor que desitjava veure'l. En Víctor, una mica contrariat, perquè feia tard al despatx, mirà el rellotge, s'eixugà els bigotis (acabava d'ingerir el cafè amb llet), i digué, amb veu seca, a la cambrera: -Faci'l entrar a la sala.

El visitant era un home d'uns cinquanta anys, baixet, magre, d'ulls verdosos, dolcíssims, sempre amb una rialleta a flor de llavi, amb una barbata curta, el cabell una mica llarg, escàs a la cúpula i blanquinós als polsos. Vestia modestament, però anava net i endreçat. En Víctor el saludà. Li digué que s'assegués i què volia. El tal subjecte resultà dir-se Gaspar Melrosada, i era professor de dibuix.

-Ah, caram! Professor de dibuix!- va fer en Víctor, oblidant l'hora, el despatx i la mala humor.

-Sí, senyor. He llegit l'anunci a *La Vanguardia*...

-Veurà, senyor Melrosada: jo tinc quatre nois que em sembla que seran quatre *Murillus* (vull dir que, encara que són molt petits, tenen una gran disposició: se'ls veu); i per començar a ensinistrar-los...

-Comprenc, comprenc. El senyor voldrà, sens dubte, referències meves. Puc dir-li que dono classes al col·legi de Jesús Maria, al col·legi de Loreto...

-Sí, és clar; no es tracta d'encarar-los amb el natural: primer tenen de saber com s'agafa el llapis. Demés els meus nois són entremaliats...

-Un servidor és molt criaturer: sé perfectament com s'ha de tractar la canalla. Compti: fa més de vint anys que dono lliçons! Perquè l'art solament no permet viure. He estat professor en molt bones cases, i algun deixeble meu...

-Molt bé, senyor Melrosada. Però hem de parlar de tot: qüestió d'honoraris?

-Classe diària, acostumo a cobrar cent pessetes; i classe alterna, seixanta.

-Magnífic. Per començar podran fer classe alterna.

-I quin dia li convindria que comencem?

-Demà passat cap al vespre. Li ve bé?

-De set a vuit.

-Això mateix. I perdoni'm, que per avui no em puc entretenir més...

-A les seves ordres.

-Passi-ho bé. He tingut molt gust. Fins demà passat.

Quan en Víctor vingué a l'hora de dinar, va seure a taula. La Maria de la Mercè i la Lluïseta ja estaven informades de l'esdeveniment, però els nois no en sabien res.

En Víctor, amb un to de cerimònia, però una mica rialler, preguntà al gran:

-Escolta: que t'agradaria, aprendre de pintar?

-Per què m'ho preguntes, papà?

-Bé, contesta.

-Ai! No ho sé!

-I a tu?- preguntà al segon.

-A mi, molt.

-Doncs escolteu: des de demà passat tindreu un professor de dibuix. I ja cal que feu bondat i que us apliqueu força. Ja veureu, que us agradarà! Podreu pintar un got, una flor, un cavall... Tot lo que veureu ho sabreu copiar de seguida.

Els nens es quedaren consternats, i començaren a menjar la sopa en silenci; i en cadescun dels petits cervells es comentà la idea del professor i de la pintura d'una manera més o menys graciosa.

Al gran no li feia gaire goig, perquè era molt rutinari, i tota cosa nova l'esverava; en Víctor s'imaginà pintant cavalls i guerres i soldats; en Lluís només pensava en la cara del professor; i el menut no les tenia totes, i s'imaginà que això d'aprendre de dibuix era com una mena de càstig, i que no el deixarien estar tanta estona al jardí.

El pare, veient les cares silencioses dels seus fills, els digué:

-Bé, que no us agrada, això que us he dit?

Tots respongueren: -Sí, papà.

-Doncs a menjar i callar; i al que s'apliqui més aviat i en sàpiga més que els altres, li compraré una bicicleta.

La idea de la bicicleta caigué com un raig de llum que els féu més agradable l'entrant i els multiplicà la gana: llur somni era una bicicleta. Sempre que l'havien sol·licitada, els dos grans sobretot, havien trobat una negativa; i aquella promesa en ferm els produí tanta joia, que varen començar a avalotar i a cridar, i a demanar més carn i més patates, i més de tot, fins que en Víctor digué: -Prou. Si no esteu quietes, res de bicicletes.

La calma s'establí a la taula, es parlà de coses indiferents, i, quan acabaven de pendre cafè, en Víctor,

tot encenent el cigarret, advertí als seus fills de la següent manera: -Prepareu-vos que quan torni del despatx anirem a comprar les coses necessàries per a fer la classe.

-Tots, hem de venir?- va fer el petit.

-No, només el dos grans. Vosaltres ja ho veureu després.

Això contrarià molt els petits, i al mateix temps omplí de satisfacció els grans; i se n'anaren al jardí, aguantant els uns les dentetes dels altres.

Els nens ja estaven a punt a mitja tarda, esperant que el seu pare tornés del despatx. En Víctor arribà amb un taxis, els ficà dintre, i feren cap a can Teixidor. Allí adquiriren dues gomes d'esborrar d'aquelles de l'elefant (l'elefant els féu una il·lusió extraordinària), unes carteres grans, paper, llapis bons, i res més, perquè amb tot això ja n'hi havia prou per a començar.

Vingué el dia de la presentació dels nois al nou professor. Ells estaven emocionats, intrigats. Cada vegada que trucaven a la porta, corrien al recibidor i s'amagaven darrera una cortina per veure si era ell. Les hores es feien interminables. Per fi arribà el professor; i aleshores sentiren una por estranya, una mena de segament de cames, i es donaven una vergonya terrible d'anar-lo a veure.

El seu pare els portà com qui diu per l'orella. El professor els esperava ja en la cambra d'estudi, on s'havia fet dissabte i s'havien posat tots els útils del dibuix damunt de la taula; i quan els nens varen veure que el professor tenia una veu molt dolça i els tractava tan amablement, els passà una mica la por, però va preocupar-los, a tots per un igual, aquella mena de paper enrotllat i embolicat que el professor deixà. amb molt de compte sobre la taula.

La preocupació fou tan grossa que instintivament s'hi anaren acostant, i un, més atrevit, hi posà la mà a sobre. Aleshores, el professor, amb una rialleta, desembolicà el plec, i digué: -Això són els models; són les làmines que vostès tenen de copiar.

Tots els nens feren un -Ah!...- admiratiu. Allò que els mostrava el professor era per a ells una cosa divertidíssima. En Víctor s'ho mirà també. -Es tractava d'unes làmines, obra del senyor Melrosada. En una hi havia ulls dibuixats; en l'altra, orelles; en una altra, boques... La que els féu més gràcia era la dels nassos, perquè el senyor Melrosada hi havia dibuixat algun bigoti adherit.

El pare féu una mica de discurs: recomanà obediència als deixebles i severitat al professor; advertí als seus fills que el respectessin i li diguessin «don Gaspar»; i, després d'aquesta preparació, els deixà sols i començà la classe.

Aleshores vingueren els treballs! En Melrosada començà per ensenyar com havien d'aguantar el llapis, i els ditets encarcarats feien equilibris dolorosos damunt d'aquell prisma llargarut de fusta envernissada. Patint i acostant molt el cap al paper, començaren a copiar la primera làmina, que era la dels ulls. Sortiren unes parpelles deformes com esquenes de camell. Les nines els causaven gran diversió, i apretaven el llapis i bufaven perquè sortissin ben rodones; i acabaven fent una cosa inflada com un carbassó. No cal dir que els ulls que dibuixaren els nens Buxareu eren per a anar en un àlbum de patologia.

En Melrosada, quan hagueren passat tres quarts, agafà les làmines d'una a una, es féu un tip d'esborrar, i amb quatre cops de llapis va adobar una mica aquelles desgràcies; i al final de les làmines, després de fer-les firmar per cada un dels nens, va posar: «V. B. -G. Melrosada».

Després entrà el pare, contemplà les obres molt satisfet, en Melrosada digué que els nens tenien aptituds extraordinàries, se n'anà fent mil reverències, i els nens feren cap a la cuina, amb gran escàndol i xivarri, a contar-ho tot a la cuinera.

A l'hora del sopar no parlaren d'altra cosa que del dibuix. Cada un es creia ser un artista fet i pastat, i, naturalment, criticava els seus germans; i tots volien saber-ne més. El pare acabà les discussions dient que llur deure era callar i aplicar-se, i que allò no era més que el començament.

Després se n'anaren a dormir; i en Ramonet, que era un golafre i havia fet un excés de truita, somià que li ficaven un llapis enorme per la boca i li dibuixaven un dimoni al païdor. Es despertà ploriquejant, li feren una tassa de marialluïsa, i, per fi, una son dolça va fer callar completament els quatre infants.

Al principi això del dibuix els feia una gran il·lusió, i la família n'anava plena. Un dels atractius que tenia aleshores la casa dels Buxareu per a les senyores que anaven a fer visita a la caiguda de la tarda, era contemplar la classe de dibuix.

La Maria de la Mercè n'estava molt satisfeta, que els seus nois fessin la carrera d'artistes; i es complaïa a acompanyar els visitants a la cambra d'estudi. En Melrosada, ja acostumat a aquests

incidents, sabia fer el paper amb una certa dignitat. Els nens es tornaven una mica vermells. Els visitants feien algunes preguntes al professor per demostrar que també hi entenien, i la cosa anava molt seriosament.

Jo recordo que aleshores començava a intimar amb la família, i vaig saber lo de la classe de dibuix. En Víctor me'n parlà i em demanà la meva opinió; i jo, obeïnt a la sinceritat, me'n vaig riure una mica. Em semblava que imposar el dibuix, com si es tractés de l'Aritmètica o la Doctrina cristiana, no era del tot convenient; i que la canalla potser perdien el temps i ell perdia els diners. Què vaig haver dit! En Víctor no em comprengué, i fins es molestà una mica. Aleshores vaig veure que a l'industrial barceloní no se'l pot atacar de dret, perquè és inútil, i un s'exposa a perdre els bous i les esquelles. Vaig fer una virada ràpida desfent una mica el mal efecte de les meves declaracions, i des d'aquell dia vaig ser un entusiasta dels professors de dibuix, i dels ninots infames que perpetraven la canalla d'en Buxareu.

En Gaspar Melrosada resultava ser un home d'una tímidesa llastimosa i d'una bondat il·limitada. Els nens li prengueren molt aviat el número; i les classes, ja no gens freqüentades per en Víctor i amb l'actualitat perduda, es convertiren en una orgia de papers i de ninots, a empastifar-se els dits, i a molestar el professor, que prou amenaçava, però no li servia de res.

Com era natural que succeís, la persona que més seriosament es prengué lo d'en Melrosada fou la tia Paulina. La seva primera entrada a la classe fou èpica. Es mirà en Melrosada amb els impertinents i amb una veritable impertinència; però, per confessió immediata el trobà molt simpàtic i li semblà una persona intel·ligentíssima. Quan s'informà que en Melrosada donava classes a Jesús Maria, li preguntà tot seguit per *la Madre Angeles* i la *Madre Esperanza*, i per les nenes de la seva amiga Ventureta Minguell, que pintaven unes flors precioses. En Melrosada s'inflà de joia, i, una mica torbat, va fer l'apologia de les seves deixebles; i aquell dia la classe es dissolgué en conversa, i els nens estaven encantadíssims.

A mesura que el fracàs artístic de la canalla es feia més manifest, les simpaties de la família Buxareu per en Melrosada anaven en augment. Al principi en Melrosada feia estrictament de professor: quan tocava l'hora se n'anava sense deturar-se un minut, i només donava compte a la Maria de la Mercè de l'estat d'aplicació de la canalla.

Un esdeveniment fou la causa de fer-se més íntimes les relacions del mestre de dibuix i la família.

Era al bo de l'hivern. La classe de dibuix es donava sense incidents. En el penja-robes del recibidor romania el bolet que aixoplugava el cap d'en Melrosada, i vet aquí que arribà el cunyat d'en Buxareu, home distret i barroer, i abandonà el seu capell (també bolet i del mateix color) al costat del capell d'en Melrosada. Però el cunyat d'en Buxareu romangué un quart d'hora a tot tirar; i, en anar-se'n, en lloc d'agafar el seu barret, intentà enfonsar-se el del professor, de mida molt més petita, i li quedà encastat no gaire amunt del clatell, com un solideu d'un capellà. Però, com s'ha dit abans, el cunyat era distret i barroer, i se n'anà escales avall com si tal cosa.

Un cop finida la classe, el pobre Melrosada es posà el barret, i va veure, amb desesperació, que li tapava els ulls i les orelles. Els nens se'n rigueren no poc; i, com que no hi havia altre barret per disposar, en Melrosada començà a doblegar diaris i arreglar-se-les com va poder.

Tot just havia passat un quart d'hora que tornà el cunyat d'en Víctor amb l'esverament natural de la seva equivocació. Els Buxareu ja sopaven i comentaven el fet. No hi havia altre remei: qui la fa la paga; i en Claramunt s'informà de la direcció d'en Melrosada, i a fer canvi de barrets falta gent.

En Melrosada vivia al carrer de Salmeron, en una despesa modesta, però neta i honrada. Al moment d'arribar en Claramunt, estava triturant un ensiam fresquíssim, i sostenia una conversa molt animada amb dos capellans i un capità de la guàrdia civil. En veure el cunyat d'en Víctor, en Melrosada s'esverà i es tornà vermell, deixà el que menjava, i s'eixugà precipitadament el bigoti, sense fer fugir de la seva barbata un trosset de fulla verda que lluia com una maragda. -No s'esveri, senyor Melrosada- feu en Claramunt: -es tracta d'una equivocació. Ens hem canviat els barrets. Segueixi sopant.

En Melrosada, confós, va somriure. Digué que sentia tant que s'hagués molestat, i anant a la seva cambra, remeté el capell a canvi del seu; i, molt amablement, prengueren comiat.

Aquest fet, que si es mira bé no té cap importància, donà peu a la tia Paulina per a parlar, esbrinar i xafardejar sobre la mena de vida del professor de dibuix.

L'endemà, quan en Melrosada vingué a donar la classe, la tia Paulina ja estava a l'aguait. En Melrosada anà a la cambra d'estudi; però la tia Paulina no s'aguantava, es posà nerviosa, i per fi va dirigir-se a emprendre el professor.

-Ai, senyor Melrosada, quina gràcia! M'han contat lo d'ahir nit.
Quina gràcia! No es pot pensar com he rigut!

Aquesta entrada de la tia Paulina, al pobre Melrosada no n'hi va fer gens, de gràcia; i, no sabent com pendre-s'ho, digué:

-Ah! sí? Li ho han contat?... Res! Una equivocació tothom la pot tenir.

-Però fugi! El meu nebot, amb aquell cap tan gros! imagini's!

Els nens es posaren a riure i començaren a fer disbarats. En Melrosada estava violent, i la tia Paulina es rebentava per dir una pila de coses. Hi hagué un silenci, i la tia Paulina, canviant de veu, afegí:

-I doncs, crec que no té família, vosté?

-No, senyora. Visc tot sol. Aquí no tinc parents.

-Que no és de Barcelona, vostè?

-No, senyora: sóc del Vendrell.

-Ai! Del Vendrell? Escolti: com va ser, que vostè conegué les *madres de Jesús María*?

-Oh! Ja fa temps! Jo tinc un cosí jesuïta: el pare Tudó.

-El pare Tudó?

-Que potser el coneix?

-Conti! és el confés d'una amiga meva!

-Doncs sí: el pare Tudó va recomanar-me...

-I fa molt temps?

-Fa deu anys, ja.

-Ai, Melrosada! No es pot pensar quina alegria tinc! Cosí del pare Tudó!

En Melrosada corregí aleshores la làmina d'en Ramonet, que no hi havia per on agafar-la, i la tia Paulina es retirà; i, veient a la Maria de la Mercè, que anava cap a la cuina, amb una veu molt afectada, començà a dir-li:

-Ai! Que no ho saps? En Melrosada és un home simpatiquíssim, i d'una família molt distingida, i molt piadós, i molt religiós: és una persona adorable! Imagina't: és cosí del pare Tudó! La Maria de la Mercè quedà amb la boca oberta. I aneu a saber quina idea estranya, quina combinació meravellosa, bullia en el cervell de la tia Paulina amb tot allò d'en Melrosada, de la dispesa, del barret, de l'ensiam i del pare Tudó!

II

L'estiu següent els Buxareu no anaren al poblet muntanyenc on jo vaig tenir el gust de conèixer-los. L'ur residència fou una mica més amunt de Montgat, en una torre al peu d'un turonet i a la vora de la platja. La tia Paulina hi passà unes tres setmanes amb la pretensió de pendre banyes de mar; però quan es va veure vestida d'aquella manera, i que l'aigua li tocava els peus, ja li agafà por de negar-se, i es limità a romandre a la platja sota una mena de paraigua de lona, llegint els seus autors predilectes i cridant els nebots, que sempre veia a la boca d'un delfí o de qualsevol bestiassa marina.

Ja s'ha dit que les relacions d'en Melrosada i els Buxareu anaven adquirint un caràcter íntim. Els nens se l'estimaven molt, i ell els ho aguantava tot. Abans d'abandonar Barcelona quedaren que en Melrosada vindria a fer-los una visita; i el segon diumenge, a la sortida de missa, s'envià una tartaneta a l'estació de Montgat perquè anés a recollir en Melrosada.

Els nens, quan el varen veure arribar, no cabien en pell: estaven esbojarrats i contents que no s'aguantaven; i don Gaspar per quí, i don Gaspar per allà; li estiraven les mànigues; el dugueren a una mena de sortidor que tenia una aixeta d'engany, i l'arruixaren de cap a peus. Li ensenyaren una capsa on tenien marietes de menta, i una gàbia amb quatre gafarrons de niu i un gos, i una pell de serp, i unes plantes dissecades. Li ho volien ensenyar tot: fins una bata de la seva mare, que els hi feia molta

gràcia perquè tenia clapes vermelles. En fi, en Melrosada va ser sacsejat, baquetejat, estiregassat. Va suar i va patir, sempre amb aquella dolça rialleta i aquella santa paciència que el caracteritzaven.

Als nens els divertia l'indumentària estival d'en Melrosada: uns pantalons de color canari i unes sabates de pell de foca, amb aquella americaneta grisa que ja li coneixien, i una mena de *jipijapa* falsificat per a guardar-se del sol.

Don Gaspar complimentà tota la família, i especialment la tia Paulina, que li contà l'estat d'aplicació dels nois, i els dibuixos que havien fet d'una fruitera, d'una regadora i d'un conill mort.

Arribà l'hora solemne d'anar a taula. En Melrosada no havia menjat mai amb els Buxareu i estava lleugerament emocionat. Els nens, amb un refinament cruel, no li treien els ulls de sobre: els feia gràcia la manera com agafava la cullera, com es posava el tovalló, com xarrupà la primera cullarada de sopa; els compliments que feia, l'admiració que li produïa un entrant generós, i les lluisors de joia que observaren perfectament en les nines del seus ulls quan la cambrera entrà una divina i opulentíssima plata de crema. En Melrosada es tacà l'americana amb aquella fluïda grogor. Això va confondre'l i va fer riure molt als nens.

Després de dinar vingué el cafè a la glorieta. En Melrosada havia menjat bé. Una tebior pesada, i encisadora al mateix temps, li anava amunt i avall del cos i se li deturava al païdor. El vi havia fet els seus efectes, i el nostre home es trobava confident, sentimental, i un diàleg amable s'inicià entre ell i la tia Paulina.

* * *

-Aleshores tenia vint-i-cinc anys, donya Paulina. Des d'aleshores, mai més.

-Un artista com vostè el devia sentir d'una manera tan dolça l'amor! Quines coses devia dir! quines paraules!

-Oh pobre de mi! No ho cregui: sempre he estat d'una gran tímida. Quan em trobava davant d'ella se'm feia com un nus a la gola. Li volia dir moltes coses! però les meves paraules eren tan pobres! Demés, mai mai n'he sabut, de dir fineses.

-I com va ser que no tornà més a la casa?

-O donya Paulina! Perquè me'n varen treure. Em prohibiren que hi tornés a posar els peus.

-Però... Melrosada!

-¿No veu que jo només tenia els pinzells, i al pare d'ella no li convenien, aquestes coses? Jo crec que s'havien fet moltes il·lusions sobre la meva persona; però quan es van convèncer de la realitat...

-I vostè no la tornà a veure mai més?

-Va morir.

-Que és trista la vida!

(Amb un sotrac del balancí que manté les formes de la tia Paulina, la tassetta de cafè ha perdut l'equilibri: unes gotes criminals han tacat els pantalons d'en Melrosada. En Melrosada s'ha esverat: una mirada dolorosa, molt dolorosa, ha acariciat la grogor maculada... La tia Paulina, ha fet un ai! Un tovalló oportunitatíssim, impregnat d'aigua intenta esborrar la desgràcia. Les coses han quedat en son lloc. En Melrosada sent una fredor desagradable a la cuixa...)

-I la soledat! la soledat!

-Un s'acostuma a tot, donya Paulina. Cregui que he tingut moltes ocasions, i sempre he dit: «-Gaspar, no t'emboliquis!»

-Vostè ha sabut resignar-se!

-I vostè no, donya Paulina?

-Melrosada, com li diré? Em sembla que sí, però.

-No és molt agradable; però... veu?... a mi, el treball, les lliçons, el tractar tota la vida amb criatures, ja em sembla que em dóna una certa paternitat... Demés, donya Paulina, allunyant els perills...

-Oh! Ja ho comprenc! Melrosada, digui'm: sense religió, ¿vostè creu que es podrien aguantar, certes coses? ¿Vostè creu que si no hi hagués aquest esperit de sacrifici, aquesta esperança en una vida

futura...

-És clar, donya Paulina!...

-Però digui, Melrosada: vostè no es decidiria? no faria un cop de cap?

-Vol callar, donya Paulina!...

-La seva vida solitària, aquesta absència d'una mà amorosa...

-Vol callar, donya Paulina!...

-Però que no es veuria amb cor?...

-Fa tants anys, que ja no hi penso!

La conversa s'ha anat allargant. Som a mitja tarda. Els crits de la canalla desperten la lenta digestió d'en Melrosada. Els crits són extraordinaris. Tots quatre entren estrepitosament dins de la casa: reclamen a tothom. Val a dir que el que passa és meravellós.

A la branca més alta d'un eucaliptus s'hi ha posat un ocellot fantàstic, una bèstia que parla. Els nens l'han cridat, i l'animal ha respost com si fos una persona. La tia Paulina s'ha pensat que potser fóra el mal esperit. En Melrosada ha perdut la color. En Víctor ha sortit a la finestra de la seva cambra en mànigues de camisa, ha mirat fixament protegint la vista amb el palmell de la mà, i ha exclamat, ple de joia: -És un lloro!

Aquest esdeveniment, tan fora del vulgar, ha electritzat les ànimes. Els nens volen agafar el lloro, costi el que costi. Tota la família s'ha situat al peu de l'eucaliptus. L'ocell no té ganes de moure's: sembla que s'hi trobi com el peix a l'aigua. Amb el bec es frega les potes i les ales, i canta i crida com un desesperat.

El petit plora perquè el lloro no vol baixar, el gran l'insulta, i en Melrosada admira la bella coloració de l'animal. La Maria de la Mercè diu que no li fa cap gràcia. La tia Paulina creu que aquests animals porten mala sort. En Víctor ha cridat al jardiner, i s'està empescant el sistema per capturar la bèstia.

Per fi al lloro li ha donat la gana de baixar a les primeres branques. Aleshores, s'apuntala una escala al tronc de l'eucaliptus. Però ¿qui és, el valent que hi puja? Els nens criden: -Don Gaspar, don Gaspar, que ho farà amb més de compte!- Els grans callen. El lloro se'ls mira amb amabilitat. Ningú es decideix.

En Melrosada, lívid, però heroic, ha agafat el tram de l'escala. La tia Paulina diu: -Que se li tirarà a la cara!- En Melrosada somriu, però no les té totes. Quan el lloro veu que li busquen el cos, llança una mena de ronc terrible i es fa enrera. En Melrosada li posa la mà al clatell. El lloro el pica horriblement amb el seu bec poderós, però en Melrosada defensa l'honor: agafa el lloro com si fos un conill casolà, i el baixa satisfet, amb tota la mà plena de sang.

Els nens deliren, salten i ballen, i emboliquen la bèstia amb un davantal de les minyones. El lloro renega com un oriol; però, tapat de tal faisó, ja no pot picar ningú i està completament indefens.

Després d'aquests incidents es procedeix a ficar el lloro dins d'una gàbia. Amb tot això ha arribat l'hora de la partida de don Gaspar. Però qui pensa en el professor? Els nens només estan per l'ocell. En Melrosada els ha dit adéu d'una manera molt tendra; però la canalla no deixa de mirar el lloro.

* * *

En Melrosada va seure a la taula rodona de la seva dispesa. Ja tots havien sopat, i sols restava el fum dels cigars i unes quantes pallarofes d'ametlla torrada, rapa de moscatell, els tovallons desfets, la conversa pàl·lida, un aire calent que entrava pels balcons, el soroll dels tramvies... En Melrosada estava una mica marejat i no tenia gens de gana: el dinar dels Buxareu l'omplí generosament, i encara no l'havia digerit del tot. S'empassà quatre cullerades de sopa, una tristesa de verdura, i no volgué menjar res més. El potet del bicarbonat va fer els seus serveis; abandonà el menjador i s'entaforà a la seva cambra.

Impossible ficar-se al llit, ni treballar, ni fer res. El bon home agafà la clau del pis, i va sortir, carrer de Salmeron avall, Passeig de Gràcia avall, fins a arribar a la Gran Via. Aleshores va seure en una cadira d'aquelles que es paga deu cèntims, cargolà una cigarreta, i s'abandonà als seus pensaments; i el passat melodramàtic es presentà davant del seu esperit amb uns aires de pel·lícula italiana.

Ell tenia vint-i-dos anys. Vivia amb la seva mare a la Plaça de les Beates. A la seva mare no li agradava gens que fos pintor. Algun cop havia repassat els seus papers, i li trobava uns ninots que l'esglaiaven: aquelles acadèmies que dibuixava en Gaspar a la classe de natural... Li semblava

impossible, a la seva mare, que es pogués ser bona persona fent aquelles coses: l'ànima del seu fill no podria salvar-se de cap manera. Ell prou deia: -Però, mare, si ja està permès! si fins el Papa, a Roma, té figures d'aquesta mena, i ens obliguen a copiar-ho. La pobra vella no n'entenia res, de tot allò, i sempre acabava dient: -Fes, fes, fill meu, si aquesta és la teva vocació. Per això hem vingut, els pares, per sacrificar-nos pels fills...

Aleshores en Melrosada somiava en París, però impossible guanyar cap pensió: a finals de curs tenia les pitjors notes. S'havia ficat a la barretina que tenia de ser pintor, però tots els professors estaven convençuts que mai faria res. Els diumenges se n'anava als afores amb els pinzells i les teles, i vinga empastifar de verd i groc i blau; i li sortien uns cromets tristíssims, que regalava a algun amic de la casa o els hi comprava per quatre quartos un beneficiat de Sant Francisco molt aficionat a la pintura.

De tant en tant duia alguna tela a can Parés, que restava en un recó i no la mirava mai ningú, o l'adquiria un comerciant de blat que era de Balaguer i volia regalar-la al casino de la seva ciutat natal. Una vegada, d'amagat de la seva mare, va pintar una figura una mica atrevida, que ell titulà *Danae*. Aquesta pintura fou el fruit d'una primavera turbulenta, i la va vendre, a bastant bon preu, per decorar la casa sospitosa d'una tal senyora Ignasieta.

La mare d'en Melrosada estava indignada amb ell, perquè volia que li pintés la seva Santa per tenir-la a l'alcova. La bona dama es deia Rufina, i en Melrosada no sabia com fer-s'ho. Després de molt patir va trobar una estampeta francesa de Santa Rufina, i amb aquell model produí una desgràcia de color blau i de color rosa que fou l'admiració de tot el veïnat.

Aleshores era el temps que estava de moda la pintura històrica. En Melrosada, que era un entusiasta d'En Guimerà i d'En Picó i Campamar, ideà una tela monstruosa: *l'Assassinat del Príncep de Viana*. Va exposar-la no sé on, i va tenir un gran èxit. Actualment és a les golfes d'una casa de Granollers. Aquella tela li proporcionà la primera classe de dibuix. Després vingueren altres classes, i en Melrosada pogué viure decentment i ajudar la seva mare.

Hores dolces de joventut!... les nits del taller on es recitava *L'Atlàntida*; aquell cafè pres en companyia d'En Bonaplata, les barbes d'En Rius i Taulet i la font màgica de l'Exposició! .En Melrosada lluca aquestes coses, i veu en una estrella petita una lluïssor dolorida, com si allí dalt, misteriosament, romangués pura tota la història del seu amor.

Era una mica grasseta. No era bella, que diguem, però s'apretava la cintura amb una gràcia divina. La veia tots els matins acompanyant la seva mare. Ella li mostrà la seva ànima, i ell la gronxà dins l'onada tèbia de totes les seves il·lusions. Però el pare governava una confiteria del carrer de Sant Pere més baix, i no estava per a artistes. Ell li deia *la Fornarina*, i ella s'apagà com un llumet el dia de Sant Esteve. ¿De quin any? Fa ja tant de temps! En Melrosada va anar a l'enterrament, i en acomiadar-se del dol, no s'atreví a donar la mà al pare de la difunta.

Després, la protecció del seu cosí jesuïta, el tractar amb directors, rectors, prefectes, superiors i assistents; les impertinències dels burgesos, la dolenteria de la canalla, l'agonia de les seves il·lusions; i la soletat, i l'anar fent la viu-viu, i arrebregar els diners, i donar-se gustos de tant en tant!

Pobre don Gaspar Melrosada, vengrellenc resignat! La natura, els nens, el dinar dels Buxareu, les picades del lloro, la conversa de la tia Paulina li havien remogut les entranyes. Aquestes coses mai serien per a ell. El seu art era gris com una secretaria d'hospital. L'adaptar-se a la sensibilitat de les monges, i a les flors absurdes que feia copiar a la canalla, li havien aigualit el virus revolucionari que encengué la seva joventut. La pintura li causava una trista indiferència: ja no sentia res. Els rossinyolets i les roses de te que pintava maquinalment sobre un setí de color de carbassa, eren per a ell el positiu, perquè li proporcionaven la vida.

A l'acostumar-se a viure sol, a acariciar les criatures dels altres, i a mirar dolorosament la dona del proïsme sense tenir esma de començar una petita aventura!...

-Però què hi fa?- pensa en Melrosada. -Què hi fa si es pot aguantar damunt de les cames, una mica fluïxes, aquest cos magre que va fent i va tirant! ¡És tan bona de pendre, una tassa de cafè al Suís o al Lion d'Or!... Així un s'estalvia mals de cap. Com m'ho faria si tingués fills? Com els donaria carrera a tots? ¿Com podria comprar tants parells de sabates i tants barrets, i la incomoditat de la casa? Potser l'amor de la meua dona ja fóra apagat; potser hauria vist la seva mort; potser m'hauria estat infidel! Ara ningú em molesta, ningú em demana que comparteixi el poquet que tinc... I, fet i fet, el poder fer el que un vol, i que ningú es fiqui en les teves coses...

En Melrosada va pensant, i es va fent petit, petit, dintre la closca de nou del seu dolç i trist egoisme. A l'altra banda de passeig s'hi veuen els llums de l'Orxateria Valenciana. Dues noies rosades s'han ficat dins d'un auto, que se'n va Passeig de Gràcia amunt. En Melrosada les ha vistes un moment, i l'ha

molestat la pudor de la benzina.

En Melrosada decideix anar a dormir. S'ha enfilat en un imperial de tramvia. L'imperial va ple de gent barroera. Entre les fulles dels arbres del passeig es veuen les estrelles. En Melrosada sent una frescor deliciosa, i s'entristeix pensant en la xafagor de la seva cambra i els roncs d'un veí seu espiritista.

III

Era el març marçot, aquell que «tira la vella al sot i la jove si pot». Sota un paraigua petitet, dues dames inútilment volien lliurar-se de la pluja. Caminaven per la vorera del carrer de Casp i acabaven de sortir de la església dels Jesuïtes. El rellotge de Novetats marcava dos quarts de nou. Les dames venien dels exercicis espirituals; i, encara que no sé de què tractava la plàtica d'aquell matí, per fer bonic, suposarem que requeia sobre la murmuració.

De sobte, una de les dues persones, sortint del to baixet de la conversa, engegà una rialla aguda i digué:

-Que ets boja! ¿Aquest és el partit que treus dels exercicis?

L'altra dama continuà parlant baixet, sense que la immutessin ni les rialles ni les consideracions de la seva acompanyant; i anava tan capficada amb la conversa, que de poc no ensopega amb un ramat de cabres.

La dama de l'escarafall era baixeta, prima, lleugera, viva i graciosa com una merla, cuidada, pentinada, endreçadeta. Tenia l'aspecte d'aquelles persones nervioses que es lleven molt de matí, que estan acostumades a cridar i a tenir-ho tot a punt, que tot el que les rodeja és més net que una plata, que són complidores, que per a tothom tenen una parauleta i saben fingir admirablement; en fi, una d'aquestes precioses barcelonines que són una perla o un tresor.

L'altra dama, ja la coneixem prou: era la tia Paulina.

Estemordides per la pluja i la fresca, una idea atrevida i agradosa va omplir-les d'il·lusió. Aquesta idea era una calaverada matinal: decidiren anar a pendre xocolata a l'Orxateria Valenciana.

Vet aquí que enfilaven pel carrer d'en Pau Clarís fins a arribar a la Gran Via, i es deixaren caure en aquell amable establiment, que, diguin el que vulguin, és el millor de Barcelona dintre del seu ram. Allí les dues dames plegaren el paraigua; l'abandonaren, juntament amb els rosaris i els llibres de devoció, en una cadira; i, refetes de la inclemència del carrer i amb una goluderia comprimida, demanaren dues xocolates a l'espanyola, amb ensaïmada.

-A mi no m'agrada, a la francesa: no és del nostre temps.

-Ai, sí! És massa dolç! Jo no sé acabar-m'ho.

-Doncs sí, Paulina: no sé què t'has cregut de mi...

-Isabel, no és cap disbarat, no és cap disbarat. Compta que des del moment que te'n parlo... i ja saps que jo t'estimo, Isabel.

-Sí; però... què vols que et digui!... una persona que ni la conec... Em ve tant de nou, tot el que em contes avui!... Mira, Paulina: no és per a nosaltres, això.

-Però, Isabel, si ets una *polla*! No tens cap dret de parlar d'aquesta manera, Isabel, filla meva. Et conec de tota la vida: jo sé el que et convé.

-Et fas moltes il·lusions, Paulina...

-Oh, no ho creguis! Em penso complir amb el meu deure. Ja saps que, com a tenir experiència, en tinc més que tu, com a conèixer el cor, Isabel! I jo el teu cor l'endevino tan bé! sé que et fa tanta falta, un maridet!

-No sé, no sé, Paulina: em sembla que somies.

-I calla, tonta! què tinc de somiar! Tu vols ser contemplada, vols ser estimada. Tu no ets de les que es resignen, com jo. Tu vas plorar molt la mort del teu Alexandre; però eres tan joveneta! No tenies de quedar-te vídua; era un crim (Déu me perdoni!), era massa dolorós per a tu, que et faltés el consol, l'amor, tan de sobte!

-Sí, Paulina, sí; però Déu va voler-ho d'aquesta manera.

-I Déu no vol que et sacrificis més: ets jove, encara, Isabel!

-Però que t'has cregut, de mi, Paulina?

-No m'he cregut res, tonta; no m'he cregut res. Però la teva Paulina no has d'enganyar-la. Estem soles, Isabel: em pots parlar com al confessor. Creu-me, és per a tu; et resultarà que és el teu marit que torna; et sentiràs tendra per a ell; semblarà que comença de nou l'abril de la teva vida.

-Mira, Paulina: tu estàs informada del que em passà, fa ara quatre anys, amb en Martínez, el coronel.

En Martínez va cortejar-me, m'omplí de deferències i delicadeses. Jo t'ho confesso: en Martínez m'era simpàtic; sentia una cosa que m'atreia cap a ell; era cavaller, distingit; no tenia fills; encara feia goig; la vida, al seu costat, potser m'hauria estat dolça; però un respecte, una por, un no sé què dir-te Paulina, i la gent, i el que pensarà la gent... Vaig consultar-ho amb el doctor Mas: fins el doctor Mas ho veia amb bons ulls. Però no podia, Paulina; i sempre, sempre (tu ho saps), vaig refusar totes les proposicions, i no vaig donar ni així de motiu perquè ningú enraonés de mi. ¿I ara, Paulina, em véns amb aquestes coses?...

-I fuig! L'una cosa no té res que veure amb l'altra. En Martínez no et convenia per res. Estava destinat a Gijón. Imagina't! Aquell clima potser no t'hauria provat, tenies de deixar totes les relacions d'aquí; et segrestaves, Isabel. Demés, en Martínez! un militar! i castellà!... Un home carregat de manies! Tu t'hauries tingut de sacrificar als seus gustos, a la seva manera de viure...

-Però, Paulina, m'era simpàtic, i potser l'hauria estimat...

-Però si el coneguessis, en Melrosada! si el coneguessis! És tan bo, tan carinyós, tan pacient!... tracta d'una manera als nens!... Potser Déu us beneiria. Ves a saber, Isabel: potser...

-O Paulina! Això no! Aixó...

-Però, Isabel, per Déu! no hi ha res impossible; i tu ets jove, encara; i ell...

-No, no, Paulina! Jo no sé per què em parles d'aquestes coses!...

La xocolata estava al punt; l'ensaïmada calentona. L'últim trosset va escurar completament la xicra de Paulina. Isabel havia finit ja l'ensaïmada i romania una remica de xocolata al fons, que la dama va ingerir amb una enèrgica inspiració, acariciant la xicra amb els llavis molsudets. Després les dues dames fregaren l'índex i el polze amb aquella misèria de paper fi que donen. La Paulina pagà per totes dues, i sortiren, amb el paraigua estès, fent saltironets per evadir els xifolls i amb molt de compte per a no relliscar.

* * *

Feia molts dies que jo no havia vist els Buxareu. Aleshores al *Cine Ideal* hi havia un abonament de tres dijous per a no sé quin fi benèfic. Unes parentes que tinc varen posar-me la pistola al pit, i em feren acceptar un cartronet que em permetia l'entrada al cinema. Com que jo no tenia cap interès a anar-hi, vaig deixar passar els dos primers dijous; i el tercer recordo que s'esqueia en un d'aquells dies que et mors de fàstic, i el cartronet criminal va solucionar-me la tarda.

Al punt d'arribar al cinema tot estava gairebé ple. Per remei vaig trobar una cadira buida, i m'adoní que seia al costat de la Lluïseta. Passem per alt allò de la canalla que et ve amb el paquet de confits i, si no els en compres, quedes malament; passem per alt les tonteries que la Lluïseta i jo vàrem dir de primer moment, els compliments, etc.; i, per aguantar el caliu de la conversa, tinguérem de dur-hi un element exòtic a les nostres ànimes.

La Lluïseta em digué que a la seva família passava alguna cosa sensacional: naturalment es tractava de la tia Paulina. Aquesta dama havia fet manifestacions públiques d'un projecte seu: el casament d'en Melrosada.

Ens trobàvem davant d'un cas que demostrava el poder de la tia Paulina. La tia Paulina, obeïnt purament i exclusiva a la fantasia seva, va imposar en Melrosada a la família Buxareu. Don Gaspar Melrosada no era res més que un professor tímid, encara. La tia Paulina va convertir-lo en amic, i després en ésser indispensable a la família. En Víctor Buxareu sabia perfectament tots els punts que calçava don Gaspar, però no vacil·là a fer-lo participant de les intimitats de la casa.

Tot fou obra de la tia Paulina. Ella, inclús, va desvirtuar-lo com a professor i va desprestigiar els deixebles, fins a ser la classe de dibuix una cosa que només existia de nom. I el bo és que en Melrosada

s'hi trobava divinament, entre els Buxareu; i als Buxareu els semblava, en Melrosada, l'home més prudent i més educat, ple de delicadeses i tresors amagats.

-És un senyor tan callat, tan discret! Fa companyia i no amoïna mai.- Això es sentia dir cada dos per tres. Però fins aquí la tia Paulina havia triomfat en una forma normal. Qui conegués una mica la tia Paulina hauria vist que aquestes coses no la satisfieien prou. Ella estava decidida a imposar als seus nebots una cosa més complicada i més divertida: el casament de don Gaspar.

S'ha de dir que la tia Paulina ja havia alçat la llebre, i el pobre Melrosada n'era peix, de tot el que es combinava a base de la seva persona; però no hi feia res: la tia Paulina estava convençuda que en aquest cas en Melrosada era l'element més fàcil de manejar. Li havia tantejat el cor, i el cor s'havia negat. -Millor- pensava la tia Paulina: -per alguna cosa sóc jo qui sóc. Estaríem frescos! Que tota una Paulina Buxareu tingués d'inquietar-se per les manifestacions del cor d'un Melrosada! D'aquests cors se'n té el que es vol.- I tot el pla estratègic de la tia Paulina estava perfectament pesat i meditat.

La conversa que aquella tarda de cinema vaig tenir amb la Lluïseta tenia per tema únic el casament d'en Melrosada. A la Lluïseta li feia l'efecte d'un títol de comèdia de màgia, però que fa riure molt.

La tia Paulina no sabia per quins mars navegava, segons la Lluïseta. Demés s'exposava terriblement, perquè en Víctor era molt bona persona, però la tia Paulina anava sempre per un més difícil.

Totes aquestes coses es desprenien de les paraules de la Lluïseta, i quan arribà a lo del *més difícil* es ruboritzà una mica i va parar el discurs. Després, tímidament, inicià: -¿Ja se'n recorda del que la tia Paulina pensà de nosaltres?

Pobra tia Paulina! ¿No li sembla que es necessita veure-hi poc?...

Feia molt temps que jo no pensava en la Lluïseta. La veia de tant en tant, i lo d'aquell estiu estava esborrat per a sempre. La Lluïseta era, per a mi, una de tantes donzelles que hom coneix i procura estar-hi bé, com és natural. Però jo em feia creus en veure que aquella noia, aprofitant lo d'en Melrosada (que no tenia cap interès per ella), aprofitant les estravagàncies de la tia Paulina, recordava una cosa que, encara que la tia Paulina s'ho hagués imaginat, jo no vaig donar-me mai per al·ludit, i la Lluïseta ella mateixa demostrà finament no enterar-se de res. Aquestes paraules de la Lluïseta van desconcertar-me, i fins em varen indignar: és que la Lluïseta volia riure's de mi? ¿Volia venjar un il·lusionisme que jo li hagués defraudat? ¿Era, purament i simple, un acte de tonteria, d'inconsciència? Jo no ho sé, però recordo que, amb tota la fredor possible, vaig respondre: -Com vol dir? No l'entenc, Lluïseta. No sé a què fa referència.

Quan jo vaig acabar de dir això, s'encengueren els llums del cinema i vaig veure que la cara de la Lluïseta s'havia tornat bastant més vermella del que ella hauria volgut... i em digué, per tota resposta. -¿què li deia?... estava distreta. A mi em va semblar massa cruel insistir sobre el que acabava de passar, i vaig fer un canvi de conversa. La Lluïseta s'anà calmant, i ens despedírem amablement quan s'acabaren les pel·lícules. Jo vaig dir que un dia d'aquells aniria a pendre cafè amb els seus germans.

A la sortida del cinema vaig veure un minyó desconegut per a mi, que s'acostava a la Lluïseta i a la senyora francesa que l'acompanyava. Tingueren una conversa ràpida. El minyó se n'anà cap a la plaça de Catalunya, i la Lluïseta romangué al passeig de Gràcia, esperant, sens dubte, el tramvia que la duqués a casa seva.

Què volia dir, tot allò? ¿Qui era, aquella persona desconeguda?... A mi, no sé per què em semblava que les paraules que m'havia dit la Lluïseta i aquell subjecte devien tenir alguna relació, i vaig anar pensant; fins que, després de sopar, el meu amic T... em va treure de dubtes.

-¿Que no saps- digué -que la Lluïseta Buxareu té novi?

Jo vaig fer una mostra d'astorament, i el meu amic continuà.

-Però ¡que és estrany, amb la intimitat que tens amb els Buxareu, que no ho sabessis! S'ha de dir una cosa: el novi no és conegut de la casa. És company meu de col·legi: en R... No el coneixes?...

Jo vaig respondre negativament: no el coneixia ni n'havia sentit parlar mai. El meu amic continuà: -Sí, és cosa d'aquesta tardor. I bé, ¿què em dius? Perquè a tu t'havia interessat molt, la Lluïseta. Vaja! No facis el desentès.

El meu amic T... és d'una infelicitat i d'una incomprensió fora de mida, i no tenia per què desmentir les seves afirmacions respecte al meu *interès*. La seva important revelació dels amors de la Lluïseta m'havia tret un pes de sobre (no gaire gros: s'ha de confessar). Així trobava jo una explicació a les paraules de la Lluïseta... No era atreviment ni venjança: era satisfacció, pura satisfacció, era una

manera originalíssima de fer-me saber que tenia novi. Jo afirmo la meva estupidesa; no ho vaig comprendre ni remotament. Si li ho hagués comprès, és clar que no m'hauria indignat ni m'hauria desconcertat, ni hauria molt menys contestat el que vaig contestar. La torbació de la Lluïseta va ser deguda a la manera com jo vaig interpretar les seves paraules.

Tot em sembla claríssim: és natural que ella, estimant un altre home, es cregués amb el dret, una mica egoista, de dir-me el que m'havia dit. Jo vaig alegrar-me que R... fos novi de la Lluïseta. No sabia les condicions espirituals d'aquest R., però tant se valia: estava seguríssim que la Lluïseta era feliç.

* * *

Com s'ha dit, en Melrosada no sabia res, i la tia Paulina ja havia parlat set o vuit vegades amb la seva amiga Isabel i havia anat a veure el pare Tudó. La tia Paulina sabia que la Lluïseta tenia novi; però (mireu el que són les coses!) amb lo d'en Melrosada i la vídua, no veia res, ni sentia res, ni s'interessava per res, que no fos el negoci absurd que portava entre mans amb tanta discreció, segons ella mateixa afirmava.

A casa d'en Víctor tothom s'en reia. Després en Víctor se'n començà a atipar, i digué seriosament a la tia Paulina que no es posés més en ridícul ni es fiqués allí on no la demanaven. Però la tia Paulina en lloc de callar i ofendre's, va defensar d'una manera tan vehement l'acte meritori que feia procurant aquell enllaç, que seria la salvació de dues ànimes i la felicitat de dues vides, que en Víctor no tingué altre remei que deixar-se convèncer i dir a la tia Paulina que feia molt ben fet.

Amb qui trobava, la tia Paulina, un gust especial a dialogar sobre el projectat matrimoni, era amb el sogre d'en Víctor. El sogre i la tia Paulina no s'havien dit mai res, i, amb motiu d'aquestes conspiracions matrimonials, arribaren fins a trobar-se simpàtics mútuament. El sogre d'en Víctor era un homenet baixetó i prim amb una barbeta blanca punxaguda i uns ulls vius. La seva característica és que tant si era hivern com estiu sempre duia un barret fort negre d'una moda ancestral. Se'l veia amb aquell fòtil tenebrós que se li menjava el cap fins arran d'orella.

Aquest bon senyor havia fet de viatjant de comerç abans de les seves hores daurades, i coneixia una pila de coses inútils i sense cap interès, de les quaranta nou províncies d'Espanya. Aquestes coses les retreia sempre amb gran luxe de detalls. Per exemple: deia que a Santillana del Mar, on dugué un mostrari de botons, hi havia una casa que era la més vella de la població i que no tenia altra particularitat que aquesta de ser la més vella. Quan es parlava de formatges, sempre retreia un cèlebre formatge fruit a Cartagena, i estava una hora contant que era tan bo que se'l va menjar tot.

Doncs a aquest cavaller, la tia Paulina li explicava les opinions del pare Tudó i la necessitat que tenia en Melrosada de contraure matrimoni.

-¿No ho veu que, sense una dona que li recordi les obligacions del cristià, aquest home està perdut?

Tal argument, al sogre d'en Víctor no li feia cap efecte; perquè ell, encara que complia perquè no fos dit, les obligacions del cristià les desconeixia totes; però opinava que un home tan simpàtic i tan bo com en Melrosada no era fet per viure a dispesa ni per privar-se d'una tassa de til·la ben remenadeta, ensucrada amb tot amor i que estigui ben bé al punt de ser engolida.

Jo, al cap de pocs dies d'haver vist la Lluïseta al cinema, em vaig presentar a casa els Buxareu a primera hora de la tarda. Com passava molts dies, en Melrosada s'havia quedat a dinar amb els Buxareu. Jo vaig procurar estar a la vora de la Lluïseta i fer-li al·lusions al seu amor. I la Lluïseta em parlà del seu novi, com l'havia conegut, com es veien: m'ho digué tot amb una franquesa amable. Ningú, ni la seva cunyada ni en Víctor, ni la gent que frequentava la casa amb més assiduitat, en sabien res, del seu amor. I la tia Paulina ho sabia, però estava boja amb en Melrosada. La Lluïseta era la primera vegada que parlava confidencialment (segons ella em digué) de totes aquelles coses.

Mentre durava la nostra conversa, arribà la tia Paulina amb un paquet a la mà. El paquet era petit. Jo vaig poder llegir *carrer de la Boqueria*. El número de la casa es perdia entre els doblers. La tia Paulina en féu ofrena a en Melrosada. Era una corbata de color cirera amb unes ratlles negres.

Tothom digué que era de molt bon gust, i ningú s'atreví a riure. En Melrosada, consternat, manifestà que no se la sabia fer; i la tia Paulina li digué: -Vingui, sant baró.- Li féu deixar la tassa de cafè, li va treure un llacet escanyolit que duia al voltant del coll, i començà a fer un nus magnífic, mentre en Melrosada, una mica torbat, mantenia el cap en l'aire i aguantava l'alè per no molestar la tia Paulina.

-Però, senyora meva, li prometo que pica en ferro fred.

-Què ferro fred! què ferro fred!...

-Sí, Paulina: cregui'm. Jo li agraeixo molt, però no em vingui amb aquestes coses, pobre de mí! No veu que he fet tard?

-Miri, Melrosada: si no es posa més racional m'incomodaré.

-Però escolti: per què vol que em casi, jo? A veure! ¿Per què s'ha ficat dins del cap una cosa tan impossible?

-Impossible!...

-Sí, senyora, sí.

-Miri, Melrosada: vostè no en sap res, de tot això. Deixi'm fer a mi...

-Però, es pensa que tinc posició?...

-Posició? Ara em surt amb lo de la posició?...

-Miri, Paulina: si és qüestió de fer broma, tota la que vulgui; però em sembla que ja dura massa dies. Els seus nebots ho saben, veig somriures de malícia per tot arreu; I... demés, Paulina... cregui'm (li ho tinc de confessar): vostè em fa més mal del que es pensa.

-Bé, s'ha acabat: no n'hi parlaré més.

-Però no s'enfadi; Paulina! Mare de Déu! Jo no vull molestar-la. Si li ho agraeixo molt, tot el que fa per mí!

-M'ho agraeix? ¿I em ve a suposar que jo li gasto bromes?

-Miri, Paulina: li prego que no s'ofengui, però escolti'm, que ara li parlo sincerament. Jo, pobre de mi, he dut una vida limitada, desgraciada: m'he resignat a ser un bon celibatari; he fugit de les dones; a poc a poc els meus sentiments s'han assecat; la flama de la meva joventut és morta per a sempre! I duent aquesta vida arregladeta, sense soroll, he acabat sent una mica feliç i a no envejar res. El meu treball agradable, el tracte amb gent educada i de bones costums, m'ha omplert aquests cinquanta anys de vida. Ja ho sé, que no sóc vell; que, gràcies a la meva bona conducta... però Paulina, tingui pietat de mi: les seves bromes, les seves paraules, m'han despertat una pila d'il·lusions mortes, que jo no puc realitzar; m'ha fet somiar en una vellesa tranquil·la al costat d'un ésser estimat. I això, Paulina, vostè ja ho veu, que és impossible...

-Miri, Melrosada: impossible no hi ha res, per a Déu Nostre Senyor.

-Però... Paulina: ¿què té que veure Déu Nostre Senyor amb aquestes coses?

-No digui heretgies, Melrosada; no digui heretgies!...

-Però... escolti: ¿per què em vol fer casar amb una persona que no conec, amb una persona que... Pobre de mi!

-Què volen dir, aquestes paraules?

-Volen dir que ¿com vol que faci, per a conquistar una dona? Què tinc jo?

-Melrosada, vostè té una ànima d'àngel, té una noblesa que l'honora, té uns sentiments...

-Calli, calli, Paulina!...

-Demés, Melrosada, té un cosí jesuïta.

-I quin *pito* hi toca, el meu cosí?

-Quin *pito* hi toca? Doncs senzillament, que jo ja l'he vist dues vegades, i li he parlat d'aquest matrimoni...

-Però... Paulina!...

-I que és el confés de la meva amiga...

-Però... per Déu!...

-Sí, senyor, sí; és el confés de la...

-Miri, Paulina: vosté em farà tornar boig! Apiadi's de mi!... ¿Com vol que me'n surti d'aquestes inquietuds en què vostè em fica?

-Com vol sortir-se'n? ¿que no hi soc, jo, per a ajudar-lo? si aquestes inquietuds són la seva salvació!...
Miri, Melrosada: no es doni aquests aires de persona caiguda: Ai! ¡quina ràbia!

-Què vol que hi faci?...

-Oh! No res, no farà, si és d'aquesta manera: Melrosada, no m'ho agrairà mai! Miri que em fa lluitar en unes condicions que no sé, no sé com me'n sortiré. Però té sort que ha anat a caure a les meves mans!...

-Però, Paulina, si és vostè que...

-Prou, Melrosada, prou.

-Pero... Paulina!...

-Prou, li he dit. I no se m'esveri, ¡Mare de Déu!, no se m'esveri!...

-No! si amb vostè és inútil! He perdut la voluntat...

-Vostè m'ha de creure a mi... i res més. Aquesta tarda, a dos quarts de sis, al bar del «Siglo»; vostè farà veure que llegeix diaris; però vigili, eh? I quan em vegi arribar recordi puntualment totes les meves ordres. Ho té entès?

-Ho faré per dar-li gust.

Aquesta conversa fou tinguda en el tramvia. Eren les quatre de la tarda. Paulina Buxareu baixà al carrer de Provenza, i deixà el pobre Melrosada més ple de dubtes que mai, més esperat que mai. Dintre una hora i mitja alguna cosa sensacional vindrà a treure'l d'aquella tranquil·litat migrada en què vivia. I tot, per què? -pensava en Melrosada.- Perquè a aquesta bona senyora se li ha ficat al cap. I ¿que no era home, en Melrosada? que no sabia espolsar-se les mosques? Potser sí, però... El tramvia arribà al carrer de Casp, en Melrosada digué al conductor que parés, i ràpidament, sense veure ningú, pres de la febre, s'encaminà al convent dels Jesuïtes.

En Melrosada pujà, suant, unes escales, fins que arribà al segon pis. Es ficà pel corredor obscur on hi havia diverses cel·les amb uns lletrerets enganxats a les portes que feien saber els noms dels jesuïtes que les habitaven. Arribà davant de la cambra del pare Tudó. Una mena de cordillet que duia una punta d'escuradents a l'extrem servia d'indicador en un quadre on es llegien coses així: *En la capilla, En la biblioteca, En el cuarto del P. Rector, Fuera de casa, etc.*

En aquells moments el palet indicador no assenyalava cap d'aquestes coses: penjava del cordill simplement; i això volia dir que el pare Tudó es trobava en la seva cambra. En Melrosada donà un copet a la porta, i des de dins contestaren: -En davant!

El pare Tudó era de Manresa. Devia tenir uns cinquanta anys; llarg, prim, unes grans ulleres, uns pòmuls sortits; enraonador, nerviós, sempre estava fredolíc, estossejava i fregava de mans contínuament.

Quan va veure el seu cosí, amb la cara riallera li cridà:

-Endavant, endavant, heretge! ¿Quins vents et porten?

-Mira, Ignasi- va fer en Melrosada, -perdona'm que et vingui a molestar; però em passa una cosa...

-Què et passa? què et passa? Seu. Vina, sant cristià, vina.

-Escolta: tu conèixes Paulina Buxareu?

-Psè!...

-I una vídua que es diu Isabel Avellana?

-Psè!... Bones minyones, bones minyones!

-I no estàs enterat de res?

-Bé! què vols que et digui? Concreta una mica...

-Aquestes senyores t'han parlat de mi?

-Veuràs, Gaspar, veuràs. L'altre dia vingué la senyoreta Buxareu, i em parlà de tu...

-I què?

-Gaspar, són coses que les has de tractar amb la teva consciència.
No ho sé: tu veuràs; tu diràs el que et convé.

-Mira, Ignasi: estic desesperat...

-Gaspar, un cristià no ha de dir mai aquestes coses. Que vols?
Vols un consell?

-Sí, un consell. Per això he vingut: per demanar-te consell.

-¿Tu saps ben bé què és, el sagrament del matrimoni?

-Home, em penso saber-ho. Ho suposo, vaja.

-¿Tu estàs decidit a ser un bon casat, a complir com a bon cristià, la llei de Déu?

-Home, Ignasi, em penso que em coneixes!

-Són coses molt serioses, Gaspar; són coses molt serioses. *Sancta, sancte tractanda.*

-Sí, sí; però aquesta tarda... aquesta tarda...

-Aquesta tarda... què? Digues, Gaspar.

-La tinc de veure, i ja...

-Però que no la coneixes?

-No!

-Però, Gaspar! ¿no la coneixes i véns a demanar-me consell?

-¿Que no t'ho ha contat tot, la senyoreta Buxareu?

-Fill meu, jo vaig deduir de les seves paraules que era cosa feta. Jo fa tres anys que sóc el confés de la vídua Avellana: t'he de dir que és una dona angelical; que s'està hores i hores al confessional contant-me històries inútils, i que no m'havia dit res, absolutament res, d'aquest matrimoni. Però les paraules de la senyoreta Buxareu...

-I quines són aquestes paraules?

-No t'atorrollis, Gaspar. La senyoreta Buxareu em digué que tu havies mirat la vídua Avellana amb insistència; que la vídua Avellana no era esquerpa als teus sentiments; que, sent jo el confés de la vídua Avellana, procurés, amb el meu consell, que els vostres desitjos es realitzessin santament...

-Mira, Ignasi: jo estic boig, estic malalt; no sé què em passa!... No sé què fer. No sé si la senyoreta Buxareu és el dimoni que em vol perdre, o és el meu àngel de la Guarda. No sé si estic enamorat o no n'estic: aquesta vídua Avellana, que no conec, tan aviat m'atrau d'una manera irresistible, com em sembla que no té res que veure amb mi.

-Vaja, Gaspar, vaja: no n'hi ha per tant, no n'hi ha per tant; calma...

-Mira: jo vaig entrar com a professor de dibuix a casa els Buxareu... Oh! ¡Tant de bo que no hi hagués posat mai els peus! Aquesta tia Paulina m'ha fet un desgraciat. I, per altra banda (no ho sé, no ho sé! què vols que et digui), allí no em falta res: la família m'estima, m'omplen d'atencions. A mi em sembla que abuso d'ells, que no faig el paper que em pertoca. La tia Paulina s'ha ficat dintre dels meus secrets: no em deixa; m'ho fa dir tot. Jo no sé per què s'ha entossudit a voler que jo em casi. Jo, que no tinc un no per a ningú; que m'he deixat regalar i festejar; que indignament he cobrat uns diners que no m'havia guanyat; que... ¡no sé què dir-te, Ignasi! Jo era un home tranquil, egoista: no pensava ja en les dones... I ara, he canviat: ara em sembla que la meua vida ha estat una equivocació; que hauria d'haver treballat per una dona, per uns fills; i la idea del matrimoni encara em tempta... Ai, Ignasi, ja ho veus! sóc un pobre home, amb la meua falta de medis; un trist professor sense recursos. No tinc dret a tenir aquestes pretensions de casar-me amb una vídua jove, una dona d'una educació superior a la meua, que

quan la vegi em sentiré torbat, que no sabré què dir, i que la vida amb ella em serà un turment; perquè jo, ja ho saps, no tinc tracte, no sé fer certes coses, em torno vermell, sóc un desgraciat...

-Bé, no ploris, Gaspar, no ploris... Tot, tot es pot arreglar.

-Sí; però, veus?, em sembla que estic més serè; veus?, ara m'he tret un pes de sobre... Necessitava dir-ho a tu...

-Mira, posa't tranquil: tu la veuràs, ella et veurà a tu, i Déu farà el demés; i, si Déu vol i les coses van favorablement al vostre matrimoni, tot això tindrà d'agrair a la senyoreta Buxareu...

-Però tu, com a teòleg, com a persona entesa en aquestes coses, tu creus que m'he de casar?

-Però ¿quin impediment hi ha perquè no puguis casar-te?

-¿No et sembla, Ignasi, que això... vaja, això és cosa de joves?

¿No et sembla que no hi tinc dret?

-Fill meu, això tu ho sabràs. ¿Tu et veus amb cor de fer feliç una dona, de compartir amb ella les teves alegries i les teves penes, de seguir aquelles lleis tan hermoses que donava Sant Pau als Efesis?

-Sí, sí; però...

-Però què?

-La meva posició, els meus medis escassos...

-No fas un treball honrat? ¿No tens els teus estalvis, el teu petit capital? ¿No cobres al cap del mes la teva feina? I ella (has de comptar amb ella, també), la vídua Avellana està arregladeta, segons tinc entès. No et faltará el necessari per a viure decentment.

-Així, tu m'aconselles...

-Gaspar, jo no puc aconsellar-te res: ets tu, tu, qui has de decidir: tu i ella. Encara no us heu vist: no saps si us agradareu, si ella consentirà. En fi, Gaspar, és una cosa llarga: pensar, meditar, encomanar-ho a Déu... sobretot això, encomanar-ho a Déu. Tu has rebut una educació piadosa. Jo, per part meua, les oracions, el consell...

Quan el pare Tudó digué aquestes paraules, una campaneta donà certs tocs especials que reclamaven la presència immediata del pare Tudó a la porteria. El professor no volgué ser més molest: acompanyà el pare Tudó escales avall, i en acomiadar-se, el jesuïta va donar-li quatre copets a l'esquena, dient-li nerviosament:

-Vaja, Gaspar: tot s'arreglarà, tot s'arreglarà.

El pobre Melrosada s'havia esbravat una mica; però el que és treure'n l'aigua clara, això, ni pensar-ho: el futur era més tenebrós que mai.

És veritat que el seu cosí va animar-lo; però aquesta animació produïa encara un desgavell més gran.

En Melrosada, en sortir del convent, es topà amb el mirall d'una tenda, i s'hi va esguardar amb l'esguard més pessimista de la seva vida. La cara, el posat, el vestit que duia, fins els ulls vermellorsos, una mica inflats per aquell plor tan sincer que engegà davant del religiós; tot li semblava deplorable: al pobre més ple de mals i més carregat de misèria, l'hauria pres per un Don Joan al costat seu. I s'estava parat, amb un aire d'imbècil, davant del mirall, sense gosar anar-se'n, sense atrevir-se a respirar, a aixecar el cap, ni a fer un gest una mica viril. Impossible! Impossible!- deia en Melrosada. Per fi, dos nois atorollats, que anaven conversant, li donaren una empenta formidable, que de poc no el tiren a terra. En Melrosada tingué una paraula d'ira, i se n'anà corrents allí on el duia la fatalitat. El pobre professor recordava totes les lluites i inquietuds de quan era jove; però allò que li passava era més fort que tot. Arribà a la Rambla; ensopegava amb la gent; va estar a punt que l'aixafés un tramvia. Per fi entrà al *Siglo*. No sabia ben bé on queia el bar: ho preguntà una pila de vegades amb veu tremolosa. Pujà i baixà escales. Unes noies que despatxaven sabates es rigueren d'ell, i una altra de la secció de joguines el prengué per un sàtir. Després de patir molt, anà a raure allà on desitjava. Va agafar un diari, i es va estar a l'aguait, suant tots els cànzlers d'amargor i sentint un desig estrany, una mena d'il·lusió infantil, i una febror que inflava les seves tristes venes. Pobre Melrosada!

Per fi arribà el moment. La tia Paulina anava endavant, i va fer-li l'ullet de seguida.

-Ai, Melrosada! Vostè per aquí? Quina casualitat! No es coneixen?...

I Paulina féu la presentació.

Isabel feia una mica de goig, anava molt ben arreglada i molt estirada, es donava uns aires de persona distingida, i parlava amb una afectació espantosa. A en Melrosada li semblà molt més que acceptable; i de moment, oblidant la idea pessimista que havia format de la seva pròpia persona, li llüiren els ulls d'amable desig, i quedà tan dolçament ridícul, tan tendrament, complimentós, que la Paulina pensà -Això és peix al cove.

Isabel es mantingué en una discreta reserva, que desconcertà en Melrosada, i de seguida una flama li encengué el rostre, i es quedà amb la paraula a la boca. La tia Paulina s'esverà una mica; però pensava :-Això ja sol passar, en aquests casos.- I procurà parlar, i dir força coses, perquè en Melrosada s'anés refent a poc a poc.

Isabel mirava en Melrosada amb un ull esquerp. La tia Paulina no sabia ben bé si aquesta actitud de la seva amiga era menyspreu o desig de ser conquistada i oferint la resistència convenient.

Paulina invità en Melrosada a seure a la taula d'elles. Isabel no demostrà ni contentament ni disgust. En Melrosada tremolava visiblement, i feia patir a Paulina cada cop que duia una cosa a la boca. Un xic tranquil·litzat, En Melrosada parlà del temps. Paulina lloà la bona qualitat del pernil que els servien. Isabel, una mica més espiritual, volgué enraonar de belles arts, i digué que ella havia pintat un paravent per regalar a una amiga seva quan es va casar; d'això feia molt temps. I digué, demés, que havia conegut bastant la Pepita Teixidor, encara que no li agradava el seu estil.

En Melrosada estava encisat amb la vídua, però cada vegada s'anava posant més trist; la veia tan lluny, tan lluny! Per un moment s'imaginava les coses més absurdes i més doloroses. Pensava que, si per un miracle del cel s'arribés a casar amb ella, quan el veuria en samarreta apretaria a córrer; era impossible que aquella dona pogués estimar-lo. De pensar en la declaració se li entelava el cervell i els ulls li feien pampallugues. De tant en tant Isabel li dirigia una amable rialleta; i aleshores en Melrosada pensava: -Potser sí! potser sí!- I volia quedar una mica arrogant, i es tirava endarrera, i se li veia la corbata, que havia cedit un poc, i el botonet de metall ennegrit que li aguantava el coll; i en aquells moments en Melrosada era per a fer perdre totes les il·lusions.

El berenar aquell finí amb una conversa inaguantable. Els tres personatges adoptaven actituds que era impossible conciliar; en Melrosada no veia res; la tia Paulina estava satisfeta del primer pas donat; la vídua era una esfinx.

Quan en Melrosada s'acomiadà va retenir un instant la mà d'Isabel dins de la seva, sentí una escalfor molt intensa, com si el cor li anés a rebentar i els ulls li saltessin de les òrbites; i l'esquifit professor va veure la dama com s'allunyava enduent-se les perles de la felicitat i deixant-li només una goteta d'esperança, amargada per totes les angúnies imaginables!

V

Isabel era una dona d'aquelles a qui un marit vulgar, quasi bestial, egoista i sense gens d'esperit va assecar-li amb uns quants mesos de matrimoni aquella floreta dels divuit anys.

Eixuta per a sentir l'amor, s'havia encongit dins una viduesa arreglada i honesta. Les pràctiques religioses, les regles de societat, i sobretot el que dirà la gent, l'havien lliurada sempre de qualsevol relliscada. Com que tenia una figureta graciosa, procurava no descuidar el físic, i estava molt satisfeta que de tant en tant li arribés una d'aquelles paraules que enllamineixen les animetes femenines.

Per la situació del seu marit, fins per la seva posició econòmica, Isabel no havia pogut fer mai el paper que hauria desitjat, ni havia alternat mai amb la gent que fóra del seu gust. Això era causa que sempre volgués afectar una gran distinció, sobretot davant de les porteres i de la gent humil. Encara que no tenia l'edat de renunciar a les roses, Isabel estava una mica passadeta i havia perdut l'humor; però com que era una dona insensible, i no hi veia més enllà del vestit de la temporada que li feia una modista anònima, i s'arreglava a casa, ajudada d'una Carmeta qualsevol; com que no tenia altres idees, ni altres preocupacions espirituals, que el quedar bé amb la cosina tal i el fer un paper fred a la tia fulana, i la seva felicitat consistia que li diguessin -Quin goig que fas!- Isabel no podia queixar-se de la vida. Demés estava convençuda que era una elegant, i parlava amb despreci de totes les dames que anaven en automòbil, considerant-les unes pervingudes i unes ordinàries.

Paulina, innocent i plena de bones intencions, estimava Isabel com a la millor amiga. Isabel sentia per Paulina una absoluta indiferència, però fingia una gran amistat, perquè Paulina estava molt més ben relacionada que ella, i per mitjà de Paulina havia arribat a formar part de la Junta d'alguna Gota de Llet, i havia pogut menjar pastes (que ella sucava al te) en alguna d'aquelles cases en què l'amo està

ficat en Comanderies i Anònimes.

Per altra banda Paulina era una desenfeinada, i ella, que també tenia totes les feines fetes, trobava gust xerrant, retallant i comentant.

La proposició matrimonial semblà a Isabel una cosa absurda, no impossible. No sentia necessitat d'estimar ningú ni de tenir un home a la vora; però si el pretendent li hagués caigut en gràcia potser s'hi hauria casat. En el cas del professor en Melrosada li semblà indigne d'ella des del primer moment; però, com que Paulina s'ho havia pres d'una manera tan seriosa, no volgué desenganyar-la. I, en el fons de tot, una repulsió absoluta no la sentia, tampoc: al que estava decidida, Isabel, era a no consentir a casar-se, purament i exclusiva, per donar gust a Paulina. Aquell senyor Melrosada li semblava una bona persona: fins no el trobà gaire lleig; però no era per a ella: estava mancat de distinció, no era una persona fina; i, al costat seu, no podia fer-hi un paper que li millorés la situació present.

De totes maneres, Isabel, quan abandonà en Melrosada, no volgué defraudar les esperances de la seva amiga: i digué que l'havia trobat simpàtic; i aquesta sola afirmació va ser prou perquè Paulina anés a casa dels seus nebots dient que Isabel estava follament enamorada de don Gaspar.

Es lamentà, però, de la tímidesa del professor i de la falta de món que se li veia a cada moment. Tota la família va riure dels fets de la tarda, i la tia Paulina estava molt indignada de la poca serietat amb què els seus nebots es prenién coses de tanta importància.

Don Gaspar Melrosada, quan abandonà les dues dames, anà Rambla avall, Rambla avall, fins a arribar al monument d'en Pitarra. I ¿quina en duia de cap? Ell sabia que al carrer del Gínjol hi havia una casa que se'n deia *La Buena Sombra*. En Melrosada vivia un moment tràgic de la seva vida, una hora de desballestament absolut, de revolta terrible; en la seva ànima, tot el de dalt anava a baix, i el de baix a dalt. De primer antuvi pensà atiar al port i caure dins d'una barca de carbó, a veure si es trencava una cama o li passava un fet sensacional. A tirar-se de cap a l'aigua no hi estava ben decidit: duia altres plans més o menys pintorescs; i transigí amb les seves decisions extremes, acordant el següent: entraria en un lloc de corrupció, i esperaria, esperaria...

Tremolant i esveradíssim, va empènyer la porta del *café concert*. Es sentia el polç a tot arreu del cos, i estava vermell com un perdigot. Com que ell no hi era fet, a anar per aquestes bandes, vacil·là, de primer moment, sense saber on es col·locaria. A les llotges hi veia un sens fi de barrilaires, i algun vell ensopit o potser que es divertia massa; allò no era per a ell. No s'atrevia tampoc a seure en les cadires de primera fila: era comprometre's. Per fi es determinà per instal·lar-se en una tauleta de cafè a la vora de la porta d'entrada.

De moment quedà incendiat per l'escenari. Lo que hi passava era una barreja de soroll de talons i castanyoles, i una llum projectada sobre uns braços i un escot, i una mica d'antiquèles, i un bé de déu de *mantón de Manila*.

En Melrosada badà la boca i li brillaren els ulls. La dama de l'escenari l'emocionava: i es feia la il·lusió que sentia una febre satànica a tot el cos. Pensava en la cocaïna, en l'opi i altres coses que havia sentit a dir, i en la mort de Petroni, tal com la conta el *Quo Vadis*. En aquest èxtasi deliquescents se li presentà el cambrer, en Melrosada va mirar-lo amb un posat completament d'idiota. El cambrer, veient que en Melrosada no demanava res, li digué:

-Què pendrà, el senyor?

El professor no contestava res, i el cambrer insistí.

-Què pendrà, el senyor? La consumació és obligatòria.

Don Gaspar tornà al món dels vius. Aquell bon home que l'interrogava tan servicial era un ésser vulgaríssim, i feia cara de ser una persona excel·lent. En Melrosada guaità al seu volt i veié vasos de cervesa, i digué que li duguessin cervesa.

La dansarina es retirà, i sortí una altra senyora més provocativa. En Melrosada estava intrigadíssim : amb un posat de mussol mirava l'escenari, que no podia separar-ne els ulls. Una dona vella i mal endreçada, que tenia parentiu o relació més o menys directa amb alguna artista, va seure a la taula del professor. Com que en Melrosada no protestà, i a la dona va semblar-li un disbauxat de molt bona jeia, li digué tranquilament:

-Escolta: que em convides a cafè?

En Melrosada no contestà; i quan comparegué el criat amb el doble de cervesa, la intrusa li estirà el gec i digué:

-Tu, porta'm un cafè.

El cambrer, sense dar resposta, portà el cafè; però aleshores, al nostre home, li passà una cosa més que desgraciada.

Molt a la seva vora bromejaven uns jovenets conegudíssims per ell. Dos de la colla eren *lluïssos*. Tots estudiaven l'ampliació de dret, i en Melrosada els havia donat lliçons de dibuix *in illo tempore*.

Els nois començaren a mirar-lo i a riure, i en Melrosada se n'adonà; i, de moment, tota la seva magnífica tragèdia se n'anà a rodar davant de la por còmica, de l'esverament miserable, que l'agafà, com si fos un infant que l'atrapen de dits a la sucrera. El professor s'arronçava com un conill. Amb la sufocació que va rebre li vingué un atac de tos que no s'acabava mai: una tos tan forta, tan comprometedora, que tothom es girà a mirar-se'l i algú féu: -Xit... xiiiit...

La dona que seia amb ell l'abandonà; com ofesa, i li digué, amb aire despectiu:

-Ja em pagaràs aquest cafè.

La tos s'anà calmant; però li entrà un fred, un tremolí, una vergonya, que es pensava de debò que es moria. Va pagar la cervesa i el cafè, i va fugir del local, acompanyat de les rialles de tothom.

En Melrosada continuà en el seu estat delinqüescent. En els aparadors de les botigues s'imaginava veure-hi formes lúbriques i horribles temptacions; les llums li cegaren la vista; el contacte de la gent l'ofegava. Ell es creia un ésser petit, negre del carbó de l'infern, degradat, desfet, indigne de presentar-se davant de ningú. Els quatre estudiants li semblava, encara, que el seguien: les llurs rialletes agudes li fiblaven a l'orella, i les sentia, dins del cervell encès, com si fossin un airet desagradable i agudíssim. De tant en tant es girava per mirar si de debò les puntes dels peus persecutors li tocaven els seus talons, i en lloc dels estudiants s'ensopegava a veure una revinguda dama o un home trist i desolat com ell. Quan arribà a Canaletes ja li havia passat l'emoció; la caminada i l'aire de la nit li posaren l'enteniment en son lloc. Aleshores s'exclamà: -Què has fet, Melrosada! On t'has ficat? Què has vist?- El pobre home no sabia què respondre's a si mateix. Sentia com un horror de la seva pell, dels seus ulls, de la seva boca, del seu vestit, impregnat del fum i les olors del local; dels seus dits, que havien agafat el vas de cervesa, aquell mateix vas on potser havia begut una donota; i com una fúria infernal, veia al seu costat aquella desgraciada que havia ingerit un cafè a les seves costelles.

Anava pensant, pensant, i l'horror era encara més intensa. -Què volies fer? Què era del teu esperit?- Aleshores recordava que la idea del suïcidi li havia esbarriat el pensament: una suor freda tornà a apoderar-se del seu cos. El suïcidi! En Melrosada sentia una por estranya, una por de morir: potser la terra que l'aguantava no era prou ferma sota els peus. Però no; estava ben lluny de la mort; i es preguntava: -¿Per què, per què, tot això?- Aleshores veia el d'abans: l'estona del bar, les mirades de la vídua, el que ell havia dit, el que havia fet, el seu torbament, la seva falta de gràcia... No s'imaginava com d'una cosa n'havia vingut l'altra: era tan absurd, tot el que li succeïa aquella tarda!

I, en mig de totes les coses tèrboles (des de la conversa del tramvia, des del diàleg amb el seu cosí, fins a les rialletes dels estudiants), en Melrosada veia la figura de la Isabel.

El seu petit cervell incomprensiu, la seva mica de sensibilitat eixarreïda, feien el màxim esforç i donaven tot el que de si els era permès donar. El pensament d'en Melrosada era tot per a la vídua: procurava recordar detalladament els cops de cap, les girades d'ulls, els sospirs, les paraules, la manera d'agafar el ganivet, la forma de mastegar, la gràcia a eixugar-se els llavis, el límit d'enfonsament del capell, les clapetes de polvos de la cara, la mica de pèl moixí, la posició exacta de les dents; tot allò que en aquells moments en Melrosada (o sàtir deliciós!) hauria omplert de besos. Però no: ell no n'era digne! Com a contrast de la vídua, es veia ell, es recordava amb tots els pèls i senyals, i encara es feia més petit i més ridícul davant d'aquella dona fatal que es posava en mig del camí de la seva vida.

O Isabel! Perla amarga, diamant inassolible, lliri que tremoles en el cim del penyal esquerp! En Melrosada et guaita com una trista tortuga aclaparada per la closca de la seva indignitat i la seva timidesa!

En Melrosada sentia un goig a patir, a torturar-se per ella, a fer-se il·lusions que el traspalsava *una cosa* que no volia anomenar per por; en Melrosada s'engrescava amb aquestes idees de pensar que ell, ell, en Gaspar Melrosada, podia fruir aquest sentiment que dóna esgarrifances delicioses i omple la sang de la més dolça angúnia. Ell, l'home tímid, l'home gris, estava en possessió del que és etern com la divinitat que mou el sol i les estrelles!

Amb aquesta tamborinada de pensaments, el professor de dibuix, assolí un tramvia de Gràcia-Rambles, i va seure, arraulit i capficat, a la vora de una dolça velleta que duia un gran ram de flors. I

les idees d'en Melrosada eren encara més roses, més blaves, més malves i més perles, i el perfum i la frescor del ram l'anaven enterbolint deliciosament. Ja no pensava en la negror del cafè concert, en els absurds esdeveniments i el desig de tràgica disbauxa: era la vídua primeta, lleugera, endreçada i polida, que el tenia tot feble i tot tremoladís com una gelatina.

Arribà a la dispesa, i fou rebut pel seu amic i confident, un empleat del Municipi. que es deia Salvador Puntí i era espiritista. En Salvador Puntí, celibatari, escardalenc, tenia la cambra al costat de la d'en Melrosada. Com que eren els vells de la casa, els lligava una encisadora amistat, i tots els diumenges anaven a pendre cafè. En Salvador Puntí va veure signes, en el rostre d'en Melrosada, que demostraven una interna excitació; i, mentre posaven les estovalles i tothom feia senyals de gana, en Melrosada dugué el seu amic a un recó del menjadoret, i, sota una Venus de guix, pronuncià aquestes paraules:

-Puntí, estic enamorat!...

* * *

Eren quarts de deu de la nit. Paulina estava a les acaballes del seu modest sopar. Sola en el menjador, s'entretenia paladajant, amb veritable golafreria, unes miques de formatge d'Holanda que havia tallat curosament amb el ganivet de postres.

La minyona estava capficada perquè aquella nit Paulina no li havia dit res: ni s'havia interessat pel preu dels ous, ni l'havia torturada a preguntes. Paulina restava silenciosa, amb un aire de satisfacció, com si un vol d'angelets invisibles li anessin a fer petons al sotabarbes i a la nuca.

Després que va plegar el tovalló i va engolir un glopet d'aigua, sense dir res es retirà a la seva cambra. Aquella nit tenia de llegir encara la *Lectura Dominical*. Intentà la lectura, però no es feia càrrec de res: s'empassava les lletres maquinalment sense copsar-ne el sentit. Va plegar la revista, i va abandonar-se en el sofà on feia les migdiades.

Paulina Buxareu, encara que seguríssima del seu èxit, no hi acabava de veure clar, en tot allò que duia entre mans. Si no perquè hauria estat una cosa poc convenient, Paulina va desitjar una sentada amb el professor, per canviar impressions i esbrinar l'efecte que la vídua havia produït en l'ànima de don Gaspar. Però no, no podia ser: aquelles hores de la nit, i ella sola! No, no: de cap manera. Paulina va resignar-se, i procurà aguantar la seva impaciència.

La seva manera d'apreciar el cas de la vídua i el professor era ben absurda. Un dia, perquè sí, sense motiu que ho justificés, li passà pel cap que en Melrosada i la Isabel havien de contraure matrimoni. Això semblarà fantàstic al lector, però Paulina Buxareu era d'aquella manera: totes les idees que tenia sobre les coses, i tots els pensaments que presidien les seves accions, eren nats sense raó ni motiu de cap mena. Paulina Buxareu vivia fora de la vida, completament externa a la realitat, encara que aparentment semblava una bona burgesa, una dona que obra d'una manera determinada, segons la seva educació, la seva qualitat mental, els prejudicis i el corrent de la vida que se l'emporta. Encara que els que la coneguessin superficialment creguessin que Paulina era així, el fet cert i positiu és que Paulina, mai, mai de la vida va obrar com una dona relativament equilibrada.

És que Paulina tenia una fantasia de baixa qualitat, però una fantasia prodigiosa. Tota la literatura que s'havia empassat li feia més mal que una pedregada seca; i la seva pietat profundíssima, la seva religió gairebé fisiològica, l'havien guardada no poques vegades. Perquè Paulina, llegís el que llegís, o sentís contar el que sentís contar, mai, mai es veia externa del tot al que li entrava pels ulls i per les orelles. Com que era poc comprensiva o comprenia malament, fins les tonteries desgraciades dels seus autors predilectes es feien més desgraciades encara en el cervell de Paulina. A tota aquesta manera de ser s'hi ajuntava un aplom esgarriós, una fe absoluta en la seva superioritat sobre les altres dones, i un do de proselitisme per a imposar tots els seus acudits.

Un temps, quan es creia apta per a les grans passions i els actes sublims, volgué assajar sobre la seva pròpia persona, sense mirar les conseqüències del que es proposava fer. Després, quan es donà aires de dona reposada, i lliure de les tempestats espirituals, volgué fer servir la gent que la rodejava per forjar novel·les vives amb la sang i amb l'ànima del pròxim.

No vol dir que la tia Paulina fos una dona perillosa: duia, com s'ha vist ja, tots els seus trucs pintats a la cara; però Déu ha posat en el món éssers com en Gaspar Melrosada perquè les ties Paulines, amb la més bona intenció, en facin víctimes expiatòries.

Ella havia llegit algun idil·li entre un celibatari i una vídua; ella sabia que els homes que viuen solters es tornen egoistes i escèptics, i que llur mort és com la dels pardals sota la neu. L'aspecte teatral que oferia per a ella el casament d'en Melrosada i la Isabel, i la simpatia que li havia inspirat el professor, juntament amb el desig de fer-li la felicitat, foren els elements que engendraren la idea monstruosa.

Paulina no pensà ni un sol minut en les qualitats de l'un ni de l'altre, ni la inquietà per un moment llur psicologia, perquè, per a Paulina Buxareu, les ànimes de la vídua i en Melrosada no eren precisament les vives i veritables que informaven llurs cossos, sinó que eren unes ànimes completament falses, que havia creat la imaginació de Paulina; i en Melrosada no era el professor tímid que viu a dispesa, i la vídua no era aquella Isabel banal i egoista, sinó que eren dos éssers humans que no tenien res que veure amb la realitat i vivien solament en el cervell de Paulina Buxareu.

Un cop se li acudí la idea de aquest casament, ja no va tornar a meditar-hi; el que ella havia pensat era una cosa definitiva i havia de succeir, perquè era bo, just, natural, per a ella; i aleshores totes les seves forces tenien d'anar encaminades a assolir-ho. No hi feia res, que topés amb dificultats terribles; no l'esverava el ridícul ni la por d'un fracàs: ella estava seguríssima que complia amb el seu deure.

Vet aquí per què aquella nit la nostra adorable Paulina rumiava i pensava i estava una mica intranquila. S'havia donat el primer pas: el decisiu, potser. Ella estava seguríssima que Isabel no hi venia malament. En Melrosada era una incògnita; però Paulina també estava segura que de la voluntat del professor ella podia fer-ne el que volgués.

Quan la Paulina va jeure embolicada amb tots els atuells i abrigalls del seu llit; quan reposava dolçament dins la castíssima camisa de dormir, amb els cabells collits per una còfia nocturna; després que hagué promès cinc pessetes a Sant Josep de la Muntanya si tot allò sortia del gust d'ella; la nostra Paulina, ja una mica ensonyada, es lliurà als més optimistes pensaments. S'imaginà la llar dels seus amics. Ella hi anava de visita. Isabel li besava les galtes amb emoció. En Melrosada li oprimia la mà efusivament. Ella seia a la voreta del foc. En Melrosada parlava de pintura; tossia una mica; deia que estava constipat. La seva muller se n'anava un instant per dur-li una tassa de te. Aleshores en Melrosada li deia confidencialment:

-Paulina: sóc feliç!

Després tornava Isabel. Es posaven a parlar totes dues. Parlaven de llurs coses: de vestits, de visites, de com es posava car el servei, de l'excel·lència del conill amb pèsols; i després, després, més baixet, Isabel, a cau d'orella, li deia aquestes paraules:

-Paulina: saps?... Em sembla que sí! em sembla que sí!... Ahir vàrem anar a casa el metge...

I Paulina li besava les galtes, on lluïa una llàgrima d'emoció i pensava fer una gorreta ben bufona amb unes puntes i uns llacets de seda.

I Paulina Buxareu, que pensava aquestes coses tan belles, es sentí vençuda per la son, i començà una tanda de roncs tènues, discretíssims, virginals.

VI

Isabel havia vist tres o quatre vegades en Melrosada, i el comentari que feia sempre a la seva amiga era aquest:

-Però, Paulina, si és tan tímid!

En Melrosada anava a aconsolar-se, amb la tia Paulina, de l'esverament i del tremolor que li produïa la seva enamorada.

-Estic foll! estic foll! Me l'estimo...

I Paulina contestava sempre:

-Doncs què espera, home!

Paulina estava satisfeta, contenta de la seva obra. Veia amb fruïció les reformes que en Melrosada havia fet en el seu vestit, en el pentinat, en un cert aire arrogant que es donava: en Melrosada, en pocs dies, havia millorat moltíssim; però estava com avergonyit davant de la família Buxareu. No cal dir que les classes de dibuix s'havien acabat feia temps i el professor només hi anava de tant en tant a fer visita. En Víctor, que al principi esbroncà la seva tia, acabà per inhibir-se, i fins prohibí a la canalla que fessin broma de l'antic professor. Cada vegada que parlava amb ell es trobava cohibit, perquè el pobre don Gaspar, encara que dissimulés, era massa ingenu i no tenia recursos per amagar l'estat de la seva ànima.

Les entrevistes amb la vídua es feien en el bar del «Siglo»; però la tia Paulina ja se n'havia empescat una de més seriosa en el seu propi domicili. Aprofitant la diada del seu sant, per exemple, una tarda de

petita reunió, per a veure si donava una empenta a don Gaspar i l'home es decidia a declarar-se.

Isabel, que havia començat l'aventura de per riure, estava també una mica esverada davant de l'assiduitat del professor. Perquè Isabel es deia: -Aquest home se'm declararà. I què faig aleshores?- És positiu que en Melrosada no li feia gens de gràcia: li semblava impossible poder-lo estimar. I, si venia el moment de la declaració, què? Li donaria una carbassa rodona. I aleshores la seva amiga es faria càrrec de la comèdia jugada. ¿S'evadiria sense negar res ni prometre res? Demanaria temps per a pensar-s'hi? Li diria que sí des del primer moment?

Aquesta darrera pregunta l'omplia d'angúnia. No, de cap manera: ¿Què faria, ella, casada amb aquell home? És clar que ell l'estimaria, la contemplaria; però qui era, ell? Un professor de dibuix, un home humil, que estava arregladet, sí, però que no podia satisfer de cap manera les seves ambicions.

Isabel havia decidit, ja feia temps, una norma de vida. Ella no tenia més enllà de trenta vuit anys, i els duia molt ben portadets. La seva persona era cotitzable, encara que fos per una petita quantitat, i estava resolta a no oferir-se en el mercat matrimonial si ella no sortia guanyant-hi amb escreix; i el pobre Melrosada, per bona persona que fos, no li oferia pas aquest guany. I per tan poca cosa Isabel no volia provar, de cap manera, una aventura matrimonial d'on potser sortiria amb les mans al cap.

Però, malgrat aquesta resolució, Isabel dubtava i patia. La seva amiga s'havia fet ja una falsa il·lusió. Aquesta il·lusió anava creixent a mesura que passaven els dies, i Isabel no tenia cor per a treure-la-hi d'un cop, per a dir-li que ella no estimava gens don Gaspar, i que tot el que fes Paulina i el professor era completament inútil.

Isabel era hipòcrita i covarda, i estava segura que Paulina no li perdonaria aquest engany. Li feia por de perdre una amiga com aquella, i li feia por, també, que vingués el moment terrible de decidir-se. I, en mig d'aquestes pors, sentia una mena de confiança en si mateixa: esperava que arribés algun esdeveniment, una cosa que justificués el seu refús, de manera que en Melrosada fos carbassejat i Paulina restés convençuda.

Els companys de dispesa d'en Melrosada notaren tot un canvi en el professor; però ell estava reservadíssim, i només a en Salvador Puntí feia les revelacions necessàries.

Les minyones de la casa en patiren les conseqüències d'aquell canvi; perquè en Melrosada, home descuidat i pacífic, va tornar-se exigent de mala manera i cada dia cridava dues hores si no li havien enllustrat bé les sabates o no li havien cosit un botó dels pantalons en la forma que encomanà la nit anterior; es feia raspallar els vestits dues vegades el dia; i la minyona que li arreglava la cambra notà amb estupefacció que en Melrosada havia adquirit un raspallet de les dents i una mena de pasta que feia olor de menta. Tot això es comentà a la cuina, i les dones deduïen que el cast i innocent Melrosada tenia algun trafegot de faldilles.

En Salvador Puntí era el digne company d'en Melrosada; i, més que el seu parent jesuïta i més que ningú, podia inspirar confiança al professor enamorat.

En Salvador Puntí era un espiritista serè i convençut. Anticlerical terrible, no se li escapava, però, cap paraula despectiva ni cap protesta contra els capellans: molt al contrari, a la dispesa hi havia dos clergues, i ell els tractava amb el més gran respecte i amabilitat.

Segur de posseir la veritable doctrina, era condescendent amb tothom i no es ficava amb ningú; i, si algun cop li feien broma de les seves conviccions especials, somreia serenament, i en el fons de la seva ànima perdonava l'indiscret.

De jovenet havia estimat amb passió una cosidora eixelebrada. Un dia va veure que la cosidora li era infidel: en Puntí va resignar-se. I quan, després de molt temps, la malvestat va oprimir aquella dona, ell va donar-li participació en els seus estalvis; participació que encara continuava oferint amb veritable filantropia.

Després d'aquest desengany, havia estat cast i no havia pensat mai en el matrimoni. Complia estrictament els seus deures d'empleat municipal, i no tenia altres vicis que pendre cafè els diumenges, anar a veure melodrames al Paral·lel, i, com a grans extraordinaris, dinar al Petit Pelayo i sentir l'òpera des del quint pis del Liceu.

Un cop la setmana, sortia misteriosament després de sopar, i no deia mai on encaminava els seus passos; encara que dos estudiants de Balaguer, que feien la carrera de medicina, descobriren que en Salvador Puntí anava a una sessió d'espiritisme o a *fer el bé*, com diuen els iniciats.

En Puntí era un home convençut de la seva valor limitada, i ho fiava tot a la misericòrdia divina. Mai promovia cap discussió, ni contradeia els seus companys, ni afirmava res amb aplom. Comprenia fins a

quin punt la gent estava distanciada de la seva manera de pensar i de sentir. Algun cop inicià converses de proselitisme amb en Melrosada; però veia clarament que el professor no hi volia saber res, amb els esperits.

Però aquella situació en que es trobava don Gaspar l'havia tret del seu estat de fredor i d'equilibri mesquí: davant de les coses del món, es veia desconcertat, i admirava el seu company de despesa, el qual trobava un sentit a la vida i tenia resolt el problema futur. En Melrosada, com un malalt que prova tots els remeis, sense saber quin li donarà la salut, es lliurà, aquells dies, al diàleg confidencial amb en Salvador Puntí, i li féu confessió plenària. En Puntí no creia en aquell amor. Opinava que, en el cos d'en Melrosada, un esperit lúbric hi havia fet de les seves: calia que en Melrosada s'humiliés i es purifiqués, i fes esforços per desfer-se d'aquell esperit que el dominava.

Al professor li semblava una mica absurd, tot allò: no s'ho acabava de creure; i en Puntí, amb veu amarga, li deia sempre:

-Melrosada, faltant-li la fe són inútils les meves paraules; la fe és essencial.

En Melrosada vacil·là i dubtà fins al punt que tot allò que li deia en Salvador Puntí li produïa un cert esverament.

En Salvador Puntí intensificà les seves prèdiques; i en Melrosada, que ja no es veia del tot extern a aquell món misteriós on vivia el seu amic, sol·licità l'iniciament, i en Puntí, molt satisfet, li va prometre que el duria a una sessió, on es faria perfecte càrrec i quedaria convençut de tot allò que li semblava impossible.

Una nit anaren al lloc del misteri. Era un entresol miserable del carrer de Mendizàbal. En aquell entresol hi vivia una certa dama ex-amiga d'un aristòcrata. Els dos visitants trucaren a la porta i penetraren immediatament al menjador; un menjador petit on hi havia una vintena de persones segudes al volt de la taula. En Melrosada fou presentat a la mestressa. Era una dona d'uns cinquanta anys, passada, pintada, vestida amb una bata de seda violeta, trofeu d'antigues grandeses, però que aleshores tenia les puntes estripades i la color beguda. Aquesta dona els rebé amb gran amabilitat, i els oferí dues cadires. La concurrència era tota d'aspecte humil i deplorable: dones que venien de qui sap a on amb la canalla que se'ls adormia a la falda; algun noieta dependent de drogueria; algunes modistes que anaven amb el pare i la mare i tota la família; i en un recó es distingia, pel seu aspecte encara més humil, un obrer monstruós com un goril·la, amb les espatlles de descarregador del moll i una alçària de Sant Pau, que anava amb samarreta i pantalons de vellut. En Melrosada i en Puntí cridaven l'atenció per llur aire de senyors; i el professor es meravellà de la manera com tota aquella gent tractava el seu amic, i de la germanor que presidia aquell acte.

Al moment que arribaren, un mèdium feia admirables revelacions. Era, el tal subjecte, un xicot prim, fadrí llauner, que es sentia posseït feia dues hores, i encara no havia acabat la feina.

Es posava a gesticular en mig dels concurrents, cloïa els ulls, i feia unes aspiracions estranyes amb el nas, com si volgués ensumar rapè; i de sobte deia que la república era un fet, i es passava els dits per la barba afaitada, i aleshores, un home gras i vermell que se'l mirava amb uns ulls com unes taronges, deia, tot convençut:

-És en Ruiz Zorrilla!

Després del seu discurs republicà, el fadrí mèdium obria els ulls, i els tornava a tancar de seguida. Es posava una mà damunt del pit, i l'altra mà, amb el puny clos, la col·locava damunt dels ronyons; aixecava el cap amb arrogància, i deia:

-*Voto a cien mil bombas!*

Aleshores el subjecte gras i vermell aclaria el personatge, i insinuava, tímidament:

-És en Napoleó!

En Melrosada, encara que no creia res de tot allò, s'estava quiet com un pollet, i per res del món s'hauria atrevit a parlar, ni a riure's del que veia.

Per fi aquell xicot extraordinari s'assegué, demostrant una fatiga enorme. La mestressa de la casa li dugué un vas d'aigua, i va dir-li, maternalment:

-No s'entregui més: per avui ja n'hi ha prou.

I el xicot, quan sentí aquestes paraules, s'embolicà el coll amb una bufanda, s'enfonsà la gorra, i fugí cap a la porta sense dir res.

Tot allò, a judici d'en Melrosada, era bastant especial. En Salvador Puntí, completament oblidat del seu amic, s'entretenia llegint les revelacions més importants que havien fet aquells dies els esperits, i que la mestressa tenia copiades a màquina.

No tardà gaire a arribar una dama menuda, embolicada amb una manteleta de pells de conill i una mantellina tronada. Tenia el nas com un cigró, uns ulls petits i lluents, i un aspecte de mala persona.

Aquella dona era una professional de l'espiritisme, i estava molt carregada d'orgues. Tots la saludaren amb respecte. La mestressa va dur-li una botella de vi i un vas; i, després de fer beguda, la dama de les pells de conill començà un discurs sense cap ni peus, amb una veueta de nas ensopidora. Deia un grapat d'heretgies imponderables i tothom assentia amb el cap sense entendre'n un borrall perquè aquella bona dona no sabia què s'empescava.

Després del seu discurs preparatori vingué una oració per a il·luminar les ànimes i allunyar els mals esperits. La mestressa recomanà als presents que es concentrassin, i tots acotaren el cap i es posaren la mà al front; i de seguida la dama del discurs inicià una mena d'atacs de nervis, i, sense gaire esforç, es trobà posseïda per l'esperit d'un carreter de Teruel completament poca solta. La mestressa i en Salvador Puntí tractaren de convèncer l'aragonès incorrecte, que se'n va anar aviat, després de fer constar els desigs que tenia de pegar a la seva dona.

De l'altre cantó de la cambra s'oïren uns sospirs i uns bufecs, i ja n'hi va haver una altra de posseïda. Era una noia vinguda de la Barceloneta, molt blanca i rossa, amb la cara enfarinada i sense gens d'expressió. Duia un collaret de perles falses, i la pobreta feia un posat de passar molta gana. Es sentí trasbalsada per una ànima deshonest, una mena de cortesana del carrer de Trentaclaus que deia veritables inconveniències. Costà moltes penes el posar-la a to; i, pronunciant les oracions reglamentàries, la varen fer fugir més que de pressa.

Quan encara no se n'havia anat aquella larva pertorbadora, dues noies més començaren a bufar i a estremir-se, i vinga esperits i esperits, que la pobra mestressa ja no s'hi entenia; i, en mig del desori, aquell home gras i vermell es posà a plorar i a grinyolar, i una *individua* que tenia al costat, que era la seva pròpia muller, començà a bufar-li els ulls i a ventar-li el front.

El pobre home no volia ser posseït, de cap manera, i els dimonis el violentaven.

Gràcies al buf poderós de la seva dona, els esperits el deixaren en pau; aleshores l'obrer gegantí començà a roncar com un lleó, i a posar els ulls en blanc, i a tremolar d'una manera espantosa. Una de les noies posseïdes, amb l'aspecte de somnàmbula, anà al seu encontre i s'agafaren les mans, i el tremolí era cada vegada més intens i més esfereïdor. Els roncs del bastaix i els gemecs de la noia arribaren a capficar en Melrosada, que ja es penedia d'haver vingut i tenia por que d'un moment a l'altre seria posseït per algun tarambana.

La dona del nas de cigró començà a ventar el front de l'obrer, i declarà que estava pres de l'esperit d'un frare dolent que era molt orgullós i no podia parlar, i que la noia que l'agafava de les mans estava posseïda per un altre dimoni també dolent i orgullós. I el més trist és que aquells esperits no volien anar-se'n de cap manera.

Aquest espectacle grotesc i esgarriat durà fins a la una de la matinada ultra les oracions i les accions de gràcies. La concurrència se n'anà dolçament, com si sortissin d'una funció de puxinel·lis. La mestressa pregà als visitants que no descuidessin aquelles pràctiques i no deixessin de venir les nits següents.

En Salvador Puntí i en Melrosada caminaven agafats del braç. En Melrosada estava intrigat i esverat per tot allò, i no gosava obrir la boca; i en Salvador Puntí, després d'un llarg silenci, digué aquestes paraules al seu amic:

-Vostè ha vist, Melrosada: són gent humil, i sense cultura; però tenen fe, i Déu estima els pobres i les ànimes senzilles. Els miracles mai són provocats pels orgullosos.

L'obra que avui hem fet és una obra piadosa, una bona obra de caritat. Ha de saber, amic meu, que les ànimes dels morts volen per l'espai, sense que es coneguin a si mateixes, amb tots els defectes i vicis que tingueren en vida; i aquest és el seu purgatori fins que Déu els dona el coneixement de la veritable llum i assoleixen aleshores la felicitat eterna. Aquestes ànimes, que purguen encara en la ignorància de la veritat, es serveixen d'un cos viu per a manifestar-se. El mèdiu és l'instrument de què es valen per a parlar als vius i per a confessar la seva desgràcia; i aleshores les nostres oracions i els nostres consells les ajuden a cercar la llum, a humiliar-se i que puguin conèixer la seva naturalesa d'esperits.

L'obra d'ensenyament és la que hem celebrat avui. Nosaltres hem de procurar fer el bé a les ànimes

del purgatori i conduir totes les nostres accions pel camí recte, perquè després de la mort el nostre esperit no fugi com el d'aquests desgraciats.

-Li confesso, Puntí, que tot això és extraordinari- contestà en Melrosada; -però també dec dir-li que no em soluciona res, que no hi veig clar en lo que pugui referir-se al meu amor.

-Veurà, Melrosada: no totes les ànimes es manifesten clarament. Aquell pobre obrer de l'atac epilèptic, fa vint anys que el domina un esperit i no vol abandonar, de cap manera, el seu cos, i només en circumstàncies de gran concentració l'esperit es manifesta a la intel·ligència dels altres, però no pot parlar mai. Algun mal amic que vostè ha tingut a la vida, alguna persona morta a qui vostè agravià involuntàriament, es venja en aquesta forma: fent-li creure que vostè sent una passió per una dona, donant-li les inquietuds i les vacil·lacions que ara el dominen.

-Li confesso, Puntí, que tot això no m'acaba de convèncer. Em sembla que el meu enamorament serà tan fora de lloc com vulgui, però els esperits dels morts no hi tenen res que veure.

-Vostè podrà opinar així, però el que jo li he dit és la pura veritat. No em ve de nou la seva poca fe: necessita altres experiències; però cregui'm, Melrosada, humiliis...

Aquella nit el professor rebé una gran decepció: el seu company no li podia aclarir l'estat de la seva ànima. No, no: de cap manera. Havia patit terriblement: aquell espectacle del carrer de Mendizàbal l'esborronava com l'escena del cafè concert. Mal per mal, preferia la conversa del seu cosí jesuïta o els panorames optimistes de la tia Paulina.

Des d'aleshores comprengué que entre en Salvador Puntí i ell hi havia un abisme espantós. Com podia ser veritat, aquella teoria absurda? No era cap mal esperit, el que el dominava: era el cos eixerit de la vídua, la seva conversa, les seves mans fines i les seves ungles acurades. Oh! aquelles mans!

El que no comprenia en Melrosada era per què el seu instint no s'havia despertat fins aleshores; com havia passat tota una vida sense pensar en la necessitat absoluta de cercar una dona honrada que l'estimés. I la por era sempre la mateixa: creure que potser havia fet tard, que era ja impossible que ell enamorés ningú.

En Melrosada feia anys que menava una vida absolutament casta, i una idea terrible li perforava el cervell com un filaberquí. Es ruboritzava de confessar-s'ho a sí mateix; però era una cosa essencial, una cosa imprescindible, per a assolir el que desitjava.

Aquesta temor tan íntima no s'atreví a manifestar-la a ningú: fins es donava vergonya de consultar-ho a cap metge. En Melrosada era excessivament pudorós; però la seva por era excessivament inquietant. Aquella nit de l'esperitisme, quan en Melrosada abandonà el seu amic, es sentí més que mai dominat pel dubte corsecador. Es tancà a la seva cambra, i li vingué una idea ardida, veritablement impròpia d'ell. No volia viure més amb aquella intranquil·litat: decidí que l'endemà, a la caiguda de la tarda, faria la prova. Organitzà tot un programa: aniria a tal banda, beuria una mica, procuraria perdre el seny, i després... després... Quan pensà en lo de després en Melrosada s'esverà més que mai. Oh, no! De cap manera! No podia fer-ho, no havia de fer-ho: el seu amor l'en guardaria! ¿Ell, cometre semblant indignitat? Ni que fos a fi de bé.

En Melrosada sentí unes esgarrifances de fred espantoses, i, sense saber com, els ulls se li ompliren de llàgrimes; i, tremolant, agafà la seva camisa de dormir i l'apretà contra el pit com si fos un lliri puríssim.

VII

Som al jardí dels Buxareu. Fa un solet deliciós, i la família acaba de dinar. La tia Paulina ha estat invitada. Truquen a la porta del carrer, i apareix, al cap de pocs segons, l'ex-professor de dibuix a interrompre les digestions.

La tia Paulina s'està preparant per fer el salt del tigre, vull dir, per precipitar la declaració d'en Melrosada. Fa una pila de dies que ja té encarregats els melindros.

En Melrosada va endreçadet i polit, però la tia Paulina ha reparat una cosa que li clava una espina al cor: quan en Melrosada ha fet ús d'un seient de palla i ha posat una cama damunt de l'altra, impúdicament uns calçotets de tela gruixuda han tret el nas sota els pantalons i han manifestat unes vetes indecoroses, renyides amb l'elegància més elemental. La tia Paulina esguarda el fragment d'indumentària interior amb un esglai progressiu. ¿Com, ella, tan observadora, no se'n havia adonat abans, d'aquell detall imperdonable?

¿Com, en Melrosada, volia emprendre l'arriscada prova d'enamorar la Isabel sense fer-se càrrec de la impropietat d'aquella peça arcaica?

La tia Paulina estava tan nerviosa, que els inofensius calçotets li semblaven un obstacle invencible, una mena de falange macedònica, que sortia brutalment a disputar-li la victòria. En Melrosada era absent a les angúnies de la tia Paulina: ell duia aquells calçotets perquè no li havien ensenyat a dur-ne d'altres; i es lligava, les vetes d'aquella manera, quasi arran del cuir de la bota, perquè tota la vida se les havia lligades de tal faisó.

Una iniciativa pròpia, una graciosa reforma sobre aquest punt, hauria estat demanar massa al professor: prou feia amb el nus de la corbata i amb el raspall de les dents.

La tia Paulina no veia res ni podia articular paraules. En Melrosada estava una mica torbat, sense saber a què obeïa l'actitud de la seva amiga: procurava seguir una conversa general amb en Víctor Buxareu i la seva dona. Els nens petits corrien pel jardí, i els dos grans estaven molestíssims fent preguntes geogràfiques. Estiraven l'americana de don Gaspar i li deien:

-A veure si sap on és el Bramaputra.

En Melrosada s'indignava per minuts en veure com els nens palesaven la seva ignorància i voltaven els fulls d'un atlas tot dient-li:

-Ela, ela, que no ho sap!

La tia Paulina, com si estigués hipnotitzada, mirava fixament els calçotets: no podia separar-ne els ulls. Aquella tarda fou d'una tristesa aclaparadora.

Unes hores després, quan en Melrosada anà cap a casa sense haver pogut veure la Isabel, fou sobtat per una visita.

Quatre copets sonaren a la porta de l'habitació, i en Melrosada obrí. Era la tia Paulina.

En Melrosada quedà lívid d'emoció. Excusà el desordre de la cambra, no sabé què dir; però la tia Paulina estava severa: una implacable decisió lluïa en els seus ulls. En Melrosada volia preguntar: no sabia el perquè d'aquella visita. Com era possible? La tia Paulina a aquelles hores, i sola! Què devia haver passat? Quina gran desgràcia venia a comunicar-li?

La tia Paulina, com una deessa, despreciava totes les inquietuds del professor. Obrí una capseta blanca, i va treure una mena de tires flexibles armades de llaunes i gafets. Un cop les hagué posades damunt la calaixera del professor, ordenà:

-Melrosada: posi un peu a la cadira i arremangui's els pantalons.

-Pa...pa...ulina...

-Obeeixi.

En Melrosada té un peu a la cadira i s'ha arremangat el pantalon. Està vermell i tremola visiblement.

-Melrosada: descordi's les vetes i lligui-se-les una mica més amunt de manera que el mitjó quedi fora dels calçotets.

-Pau...pau...lina...

En Melrosada fa el que li manen, amb una poca traça desconcertant: es deslliga les vetes, i mostra una mica de carn groguenca com una cuixa de gallina plomada, amb quatre pèls estantissos.

Aleshores la tia Paulina, solemnement, com si fundés una nova orde de la *Jarretièrre*, li posa la lligacama. Quan ha vist la lligacama aguantant el mitjó de don Gàspar, fa un sospir profundíssim, que li fa trontollar tot el pit de satisfacció.

Després, amb un to imperatiu, encara li diu aquestes paraules:

-D'avui endavant es posarà lligacames. On va, home, amb aquelles vetes! ¿No veu que no faríem res?

En Melrosada encara no ha tornat en si de totes aquestes emocions, però la tia Paulina ja ha abandonat la cambra i ja és al corredor, don Gaspar li va al darrera cridant:

-Paulina!... Paulina!...

Els companys de dispesa s'han informat del fet. Es comenta la cosa de mil maneres. Una dama ha entrat a l'habitació del professor: en Melrosada ha estat una estona sol amb ella. La remor arribà a orelles de la mestressa. A l'hora de sopar s'insinuen rialles burletes.

A la mestressa no li fa gens de goig, tot allò.

En Salvador Puntí, que sempre seu al costat de don Gaspar, es troba, aquella nit, constipadíssim: resta a la seva cambra, perdut entre les mantes i ensumant vapor d'eucaliptus. En Melrosada està desarmat entre els seus companys; no gosa aixecar els ulls de la vianda; menja amb les galtes vermelles i suant d'angúnia.

Quan el sopar ha finit, la dispesera emprén en Melrosada privadament.

-Don Gaspar, vostè sap que la meva casa és una casa seriosa: hi ha dos sacerdots i hi ha la senyoreta Gertrudis, i... francament... don Gaspar, una servidora no voldria molestar-lo (vostè és el més vell de la casa... jo no més li dec que favor); però... don Gaspar... vostè comprèn...

En Melrosada està tan emocionat i tan fora de si, que no sap si saltar al coll de la dispesera i estrangular-la com un gall d'indi. Això ja és massa! Aquesta broma no es pot tolerar! Imaginar-se semblant cosa d'ell!

Per altra banda veu en Melrosada que tota protesta fóra inútil, i adopta un aire de víctima sacrificada, i pensa: -Tot això ho pateixo per la Isabel! per ella! Tot sigui per ella!

Quan la dispesera ha finit el sermó, en Melrosada contesta, amb gran humilitat: -Està bé, Teresina: ho tindrè present.

-Per Déu, don Gaspar! Jo no voldria ofendre'!... En Melrosada entra a la cambra d'en Salvador Puntí. El seu amic té un bromerot de mil dimonis dintre la closca: el constipat està en el període àlgid.

En Melrosada, caritativament, amablement, agafa una novel·la que és damunt la tauleta de nit, i comença la lectura.

En Salvador Puntí s'endormisca. En Melrosada sent una dolor viva a les pantorrilles: les lligacames l'apreten que és un gust.

VIII

La tia Paulina ja en té prou d'indecisions i de timideses. L'espectre dels calçotets ha desaparegut. En Melrosada ha promès que faria un punt d'home, i sembla que anirem a raure a allò de les primeres amonestacions.

La tia Paulina ho ha preparat tot magníficament, amb una precisió admirable. No ha volgut invitar gaires persones: vuit o deu a tot tirar.

Els invitats entraran a la sala. El menjador estarà a punt per a quan arribi l'hora: hi ha xocolata amb melindros, tortells, pastissos i vi ranci, flors per tot arreu, i un luxe de tovallonets, estovalletes i camins de taula.

La declaració s'ha de fer abans del berenar: en Melrosada aprofitarà una ocasió favorable. El corredor, per exemple, li serà d'una gran utilitat: tot caminant podrà arreglar la cosa. La tia Paulina pensa que això és un ai! La qüestió és donar el primer pas: tota la resta ja anirà venint.

En Melrosada està decidit, encara que la visita que li ha fet la tia Paulina la vetlla mateixa de l'esdeveniment, i l'aparició de les lligacames, el tenen una mica desorientat. El matí, en llevar-se, ha intentat posar-se-les, i ha notat que l'apretaven molt. Les ha afluixades una mica, però l'home no s'hi sent prou a gust.

La tia Paulina voldria fer d'en Melrosada un home elegant i gentil; i, com que ella no creu que res sigui impossible, treballa sense parar. El casament d'en Melrosada i la vidua l'interessa com si es tractés del casament d'ella mateixa: això justifica la visible inquietud que la domina quan tot just apunten les primeres hores de la tarda.

En Melrosada arriba molt abans que els altres invitats. S'ha fet tallar els cabells i duu un vestit nou. Està agraïdíssim a la tia Paulina. La tia Paulina s'excusa per la conducta observada amb ell a propòsit de les lligacames. En Melrosada somriu.

-Paulina, vostè és com la meva mare.

Quan en Melrosada ha dit això, li sembla que pot ser ofensiu per a la tia Paulina.

-Vostè és la meva germaneta. Per a vostè no tinc secrets. Com ho faria, sense vostè?

En Melrosada pondera la serietat dels moments. Fa constar que aquest és potser el dia més important de la seva vida: si les circumstàncies li són favorables, avui es decidirà la seva sort.

La tia Paulina parla del caràcter una mica especial de la seva amiga, del to reservat que adopta amb ella sempre que es tracta del professor; però la tia Paulina està plena de confiança.

En Melrosada, a conseqüència de les contínues emocions, no s'ha trobat gaire bé la nit passada i, al migdia, a penes ha dinat: això fa que senti una mica de mal de cor. Però no s'atreveix a demanar res: ha donat un cop d'ull a les laminadures del menjador, i pensa, íntimament, que molt aviat barrejarà la dolçor dels tortells amb el sí de l'enamorada.

Han arribat els invitats. Són tres cosines de Paulina: totes tres solteres, intensament xerraires, primes i complimentadores. Després ve el matrimoni Perearnau, que són veïns, no tenen descendència, i sempre que veuen xocolata en perspectiva hi acuden, encara que sigui a les portes de l'infern. Després han vingut dues germanes bessones, amigues de Paulina. Aquestes bessones són el plat fort de la reunió, perquè tenen l'especialitat que l'una toca el piano i l'altra canta. Són filles d'un asturià i una anglesa. Han estat molt desgraciades, i fan l'ofici d'institutrius. Volen que se les tracti de *miss*, i tenen pretensions de ser molt distingides. Van més encarquerades que un lloro dissecat, duen perruques postisses, i es creuen ser les úniques persones de Barcelona que saben donar un te.

La tia Paulina les aprecia molt, per aquella debilitat que sent per totes les coses inútils. Les dues bessones no l'abandonen mai, perquè la tia Paulina és la sola persona que té paciència per a escoltar la història d'un plet que conten.

L'última a arribar és la Isabel. En Melrosada, que fa dies que no l'ha vista, ha començat a sentir un moviment al cor que el desconcerta. Intenta posar-se al costat de la Isabel, però per ara és inútil: les dues bessones la tenen acaparada, contant-li una malaltia plena de complicacions. El marit Perearnau, que és un inconvenient i mai sap el que té de dir i el que té de callar, ha fet una sèrie d'apreciacions sobre el cutis de Paulina que mortifiquen la seva dona. Paulina vol girar la conversa, però en Perearnau és d'aquells pesats que quan fiquen la banya no la saben treure. Les tres cosines demanen amb gran insistència a en Melrosada que doni la seva opinió sobre unes pintures d'en Joan Llimona.

En Melrosada, que no està per pintures, fa un paperot callat i fred, i no es sap treure les paraules de la boca. Veient que la situació s'allarga i que les bessones no deixen la Isabel, comença a posar-se nerviós i a perdre la mica d'aplom que s'ha endut de casa. Paulina se n'adona amb dolor; però, com que és tan hàbil, parla de música i de seguida una de les bessones es disposa a cantar no sé què d'en Borràs de Palau.

La cançó que canta resulta ser allò de *Vora, voreta la mar*, i la melodia del fill adoptiu de Mataró obra l'ànima d'en Melrosada, que a la fi troba pretext per a col·locar-se al costat de la vídua, que, amb un joc de parpelles criminals va fent a bocinets l'ànima del professor enamorat.

En Melrosada no diu res: està ben vist que el pobre home no ha nascut per fer l'ofici de don Juan. Ell prou es pensava: -Avui sí, avui sí, que li ho dic tot, tot...- Però quan arriba l'hora li és impossible articular paraula.

Quan ha finit la cançó, hi ha un moviment de cadires. La tia Paulina parla de xocolata, i en Perearnau somriu i es torna vermell de satisfacció.

La Isabel ha abandonat la sala, i don Gaspar li va al darrera. La tia Paulina, amb la vista, no els deixa un moment.

Isabel s'entreté a mirar una estampa que hi ha penjada a la paret del corredor. Aleshores en Melrosada, fent veritables esforços, li insinua a l'orella:

-Isabel: ¿vostè creu que la felicitat de dues ànimes...?

Però, en aquest precís moment, en Melrosada s'ha tornat groc com la cera. Una de les lligacames, afluixada amb excés, ha anat relliscant pels calçotets i s'ha desfet: Si en Melrosada dona un pas, està perdut. La proximitat del ridícul, li nua la gola. Isabel s'ha donat compte de l'estat d'en Melrosada, i avança tres passes. En Melrosada no sap què fer. Amb pena arriba a aconseguir la vídua i torna amb lo d'abans; però aleshores la seva veu és la d'un moribund.

-Isabel: ¿vostè creu que la felicitat de dues ànimes...- I, tan bon punt acaba de repetir això, es sent clar i terrible, damunt de les rajoles del corredor un: clinc! metàl·lic, que proporciona una rialleta a la

Isabel. Aleshores, don Gaspar, que ha sentit el clinc! i la rialleta, i ha vist una tira negra arrossegant-se, ja no pot més: les seves forces han cedit, el cap li dóna voltes, els ulls se li entelen, sent una opressió al pit, les seves cames vacil·len, i, ja perdut el món de vista, s'abandona damunt de la Isabel.

La Isabel fa un xiscle, pensant que el professor és un desvergonyat, i el pobre Melrosada cau a terra com un sac: tot això ràpidament, en un obrir i tancar d'ulls. La Isabel demana auxili, i tots els que restaven a la saleta surten al corredor, i, esglaiats, veuen el professor estès i la vídua desesperada.

El que passà en aquella reunió íntima de Paulina Buxareu no és perquè jo ho descrigui. A Isabel li vingué un veritable atac de nervis. Les bessones es feren càrrec de la vídua, li descordaren el vestit, i la calmaren amb un sens fi de til·les.

Paulina era transverberada per vint-i-cinc espases de malvestat. Amb l'ajuda d'en Perearnau, diposità en Melrosada damunt del llit on ella dormia. (No s'atreuï a dipositar-lo en el llit de la minyona.) Don Gaspar, al cap d'una estoneta, va tornar en si. Feia uns gemecs de desesperació que partien l'ànima. Isabel havia pres un cotxe. El matrimoni i les bessones i les cosines eren ja qui sap a on. El professor només restava a la casa de Paulina, vençut, afadigat. Amb una migranya terrible, amb el polç fluix, el coll descordat i els ulls plens de llàgrimes; Paulina no sabia què dir. Remenava una tassa de te; i en Melrosada, arrencant una veu tènue, acompanyava el soroll de la cullereta amb aquestes lamentacions:

-Paulina! tot està perdut, tot està perdut!

-Qui sap!- deia Paulina. -Animi's.

-Contra el ridícul no es pot res, Paulina. Mai més, mai més la tornaré a veure! És impossible que ella pugui estimar-me; és impossible!...

Al cap d'una estona en Melrosada es refeia de la desgràcia amb uns melindros impregnats de xocolata i una copeta de vi ranci. Paulina no es donava compte del que havia passat: els seus pensaments eren deslligats encara.

Isabel, quan arribà a casa seva, va escriure aquestes ratlles, amb una gran satisfacció:

«Senyoreta Paulina Buxareu.

-Estimada amiga: no puc explicar-me el que ha passat aquesta tarda a casa teva. Lamento amb tota l'ànima els incidents desagradables. Tu comprens, Paulina meva, que no puc casar-me amb aquell home. Estic trista, molt trista...

Adéu. T'abraça la teva amiga

ISABEL,»

I aquella bit sí que en Melrosada la passà ben negra. Quan es despullava, tingué una bona estona les lligacames entre els seus dits: se les mirava amb horror. Va llançar-les a terra despectivament. Però quan era dintre els llençols pensà que la culpa era seva, només que seva: li entrà un càndid remordiment, encengué el llum, saltà del llit, recollí les lligacames, i va deixar-les damunt del marbre de la calaixera.

FI DE LA SEGONA PART

TERCERA PART

I

En el cor de la Lluïseta hi florien les coses més rosades; els seus pensaments eren un vol de colomes blanques. Lluïseta ostentava ja l'anell de prometatge: un brillant com un cigró que enlluernava tota la família. Els pares del noi volien demostrar que no els venia de mil ni de dues mil pessetes: era l'únic noi que tenien, i el fet de casar-lo era per a ells la més gran de les felicitats.

A la Lluïseta el matrimoni li feia molta il·lusió. Sabia que el promès no allargava gaire: ben plantat, elegant, una mica tronera, incapaç de guanyar-se la vida; però, malgrat aquestes qualitats, no era generós excessivament per a deixar de pensar en el dia de demà, ni per a tirar a perdre la fortuna que els seus pares li tenien reservada.

Encara que l'amor no la tingués folla, la Lluïseta s'estimava el seu promès. Al principi que el noi va dedicar-s'hi, a la Lluïseta no li feia ni fred ni calor. Després, amb el tracte, amb l'assiduitat per part d'ell, amb els petits sacrificis que s'imposava per veure-la i per parlar-li, amb algun present de bon gust, el cor de la Lluïseta s'anà amansint; i la primera vegada que abandonà les seves mans dins de les mans del noi, sentí un goig deliciós, un desig de lliurar-se amb reserves, i arribà a creure que estava positivament enamorada.

Els primers dies foren tot allò de perdre la gana i dir paraules d'una tendresa infinita. Després el festeig es regularitzà, la flama primera s'anà apagant, i el tenir noi era ja una cosa tan sense emoció com menjar ostres o anar a missa. És clar que dins del costum hi havia alts i baixos, petites topades, moments fèrvids, passatgers entusiasmes.

Entre la Lluïseta i el seu noi s'havia creat una mena de relació falsa. Ella només pensava en ella i en ser agradable al seu promès; i ell només pensava en ell i en ser agradable a la seva promesa: ni l'un ni l'altre perderen cap estona meditant sobre la complicada perspectiva del matrimoni, i el límit de llurs preocupacions era la nit de nuvis.

No es trencaren el cap a descobrir-se mútuament les ànimes: passaven el temps badant i dient: «-M'estimes? -T'estimo!», s'agafaven les mans, i es besaven d'amagat.

Així transcorregué un curt prometatge, i la Lluïseta estava a punt de lliurar-se en cos i ànima a un minyó brutalment vulgar, la manera de ser i de sentir del qual desconeixia.

És clar que foren vigilats amb prudència; que es feren les visites de reglament; que el noi aparentà una conducta impecable, i, si de tant en tant i hi havia una relliscada, es dissimulava i la Lluïseta no en sabia res; es mesurà i es ponderà l'estat econòmic de les dues famílies; i, per fi, arribà el moment que la Lluïseta, tota blanca i perfumada, sortí de bracet amb el seu espòs, després d'haver escoltat la prèdica castellana d'un frare caputxí.

L'opinió dels concurrents a la festa fou unànime: tothom creia que serien molt feliços. Estaven enternits per la cerimònia i per l'àpat que els esperava.

El nostre amic don Gaspar no fou invitat a la festa, però restà a la porta de la Mercè per veure passar la comitiva.

Feia ja dos mesos del tràgic incident de les lligacames, i el professor no s'havia aconsolat encara, ni havia apagat aquell encenall eròtic que li feia fer un seguit de papers ridículs.

Paulina Buxareu, amb el casament de la seva neboda alleugerí el feix de disgustos que la consumien des que fracassà tot allò que duia de cap amb la Isabel i en Melrosada.

La tia Paulina féu un paper importantíssim: el paper de mare de la núvia; però com que no es resignava a semblar vella, exhibí un vestit fabulós de poca solta, ensenyant els tresors de la seva pell, encara sense arrugues. Moltes senyores invitades la varen pendre per la germana gran de la núvia, i més d'un senyor li va dir que estava seductora.

La tia Paulina no tenia costum de beure xampany, però un dia és un dia. En va beure, no gaire que diguem: el necessari per que dues rosetes se li adormessin a les galtes molsudes i li proporcionessin un estat ultra sentimental. Va esbravar-se amb el pare del nuvi. El pobre senyor, que també estava tou amb allò del casament del noi, va correspondre bestiesa per bestiesa; i entre els dos en digueren a l'alçada d'un campanar.

En aquell àpat, que va ser a la Maison Dorée, tothom va voler col·locar dues paraules. El frare caputxí que actuà en la cerimònia, i que seia en lloc preferent de la taula, féu una segona edició de la *plàtica*, i a la tia Paulina li desgavellà tot el parament de polvos d'arròs de la seva cara, a conseqüència d'un plor torrencial.

Un senyor gras, usurer, oncle valencià d'en Víctor, que formava part del consell de família de la Lluïseta, engegà un discurs inacabable.

Amb un to patètic, evocà els pares de la noia, que des del cel beneïen aquella unió; recordà l'escena de la mort de la mare, amb detalls de mal gust. A en Víctor i a molts concurrents els va semblar excessiu i impropri.

Els nuvis menjaven poc, perquè, és clar, no tenien gaire gana, i en un dia com aquell s'havia d'evitar tota complicació gàstrica.

La tia Paulina besava la seva neboda amb fúria, amb plors i amb exclamacions.

Els invitats ballaren, digueren inconveniències i lloaren el menú; passaren la tarda plens de la joia animal i divina del menjar i el beure, i a les set de la tarda començaren a desfilars molt satisfets.

La tia Paulina s'havia entendrit, i desitjà sopar amb els seus nebots. Anà primer a casa seva a treure's el vestit i a posar-se més discreta. Quan es trobà sola, sospirà; les llàgrimes no se li estroncaven del tot: decididament aquelles noces l'havien desconcertada.

El sopar a casa d'en Víctor fou trist. Els nens no tenien gens de gana: s'havien atipat com uns lladres a la Maison Dorée, i la seva mare només els deixà pendre una sopa. Interpretaren a llur gust la cerimònia del casament, el fet i les conseqüències, i no ho acabaven de veure clar. Els dolia molt que la tia Lluïseta se n'hagués anat, però els feia molta gràcia tenir un oncle nou.

En Víctor estava capficat: una cosa d'aquestes sempre desgavella les famílies. La més serena era la Maria de la Mercè.

La tia Paulina, tot sopant, volia fer el cor fort i dir paraules optimistes; però, sense voler, aflüen els records a la seva conversa: parlava dels morts, de la seva bona germana Elisa...

Com que era tard, a en Víctor li va fer llàstima que la seva tia se n'anés sola a casa, i li demanà que es quedés a dormir: la cambra de la Lluïseta era buida.

La tia Paulina no es féu pregar gaire. La bona dona se n'anà a dormir després d'una conversa enutjosa. Pobra tia Paulina!

Aquella nit sentí tota la fredor del seu viure. La cambra on dormia accidentalment, el llit que aguantava el seu cos, el mirall on la Lluïseta esguardà el seu coll de neu, el lavabo, la catifa, totes les coses intimes que vetllaren la virginitat de la neboda... li complicaven els pensaments i li enterbolien els sentits. La tia Paulina s'ho mirava amb una amargor infinita, i pensava en el que devia passar lluny d'ella, aquells moments precisos.

Es tornà vermella, s'esfereí, i acabà dient:

-Déu meu! Feu que ella sigui ben feliç! Feu-la una bona esposa i una bona mare!

En Víctor estava preocupat: la sort de la seva germana, el viatge espiritual que acabava d'empendre, les sorpreses que el matrimoni reservava per a ella... tot plegat eren coses que no podien deixar-lo indiferent.

La Maria de la Mercè el va treure de les preocupacions.

-Els nens ja dormen- va dir-li.

La Maria de la Mercè s'havia desfet els cabells i duia una bata de seda. Un perfum adorable fluïa de la seva pell.

La Maria de la Mercè, ruboritzada, tímidament, evocà la seva primera nit de nuvis; els records més dolços, els moments més fèrvids de llur vida rodolaren per la imaginació del dos esposos; i en Víctor, emocionat, va besar la seva dona.

II

En Melrosada guaitava la lluna.

Aprofitant la nit primaveral, se n'havia anat fins a l'Avinguda del Tibidabo.

El professor respirava un aire ple d'olors optimistes, assegut a una tauleta de la terrassa, contemplant l'or i l'escuma del seu vas de cervesa.

De tant en tant admirava l'estesa de llumets, i volia endevinar les vies de la ciutat, i fins volia endevinar l'indret precís on vivia ell. Completament oblidat de tot, i capficat en aquella feina pueril, s'hi passava una bella estona, sense adonar-se de la gent que el voltava.

Després de beure i pagar la cervesa, donà un tomb, cada vegada més satisfet del panorama nocturn; i una mica allunyat de la gent, en plena ginesta i aconsellat pels pins, engegà un cop d'ull per les rutes dolorides del seu esperit.

Des que abandonà la casa de Paulina, aquella tarda de la seva desgràcia, havia romàs com un conill dins del cau, sense cara ni pit per a presentar-se davant de la gent. Aquell desmai portà cua. L'endemà

del fracàs es sentí tot desballestat, amb una llengua espessa i un mal de cap entorpidor. En Melrosada estava positivament malalt, encara que sense gaire importància. Ell no s'hauria atrevit, per res del món, a fer sabedora Paulina del seu estat; però Paulina mateixa, sol·lícita i maternal, anà a visitar-lo i a aconsolar-lo.

Paulina fou sotragada pel desllorigament estúpid que el destí havia donat a tots el seus plans; però els que la coneixien i els que havien esmentat l'interès que l'atrafegava per assolir el pintoresc casament, quedaren una mica meravellats en veure la resignació de Paulina davant dels implacables manaments del destí. Sabia ella perfectament que era ja inútil tot el seu esforç. Conversà amb el pare Tudó, i va anar a veure la seva amiga una pila de vegades. Isabel, amb la valentia que li donà l'incident de la lligacama, es negava a tota solució de concòrdia; i, a cada consideració que feia la seva amiga, hi afegia sempre: -Ja ho veus tu mateixa, Paulina: en aquest cas, em sembla que obraries com jo: ja te'n fas càrrec-, i altres paraules per l'estil, que, encara que ferissin mortalment a Paulina, la feien impotent per a imposar-se com abans. Paulina ho veia ben clar, que la Isabel no era per al professor: Déu havia volgut la cosa d'aquesta manera, i, desgraciadament, la seva bona amiga passaria les nits d'hivern sense altre consol que l'escalfallits, i el digníssim Melrosada no tindria al seu costat aquella veu per a dir-li, de tant en tant: -Mira, demà és dia de peix.

El professor estigué una setmana sense sortir de casa. Mentre durà la curta malaltia fou visitat dues vegades per Paulina. En Melrosada patia de debò en presència de la seva amiga: era tan ridícul el paper que havia fet, que no s'atrevia a aixecar els ulls de terra. Estava molt, però molt avergonyit. Pensava que els nebots de Paulina ho sabien tot, i que mai més tornaria a veure'ls. ¿Amb quin dret es presentaria davant d'en Víctor Buxareu, després d'haver-se desmaiat per una lligacama? I, el més trist, per al pobre don Gaspar, era que seguia estimant la vídua, que la seva passió no s'havia apagat, i el seu desig de matrimoni era més intens que mai.

Paulina Buxareu animà una mica don Gaspar. Li digué que el que li havia passat era naturalíssim: un home del seu cor i dels seus sentiments sempre està exposat a escenes així; i que tot plegat, en lloc de rebaixar-lo, l'ennoblia.

Però en Melrosada prou veia que Paulina era insincera, i exclamava, ple d'amarga malenconia:

-Paulina, vostè és un àngel, vostè és una santa; però no vulgui enganyar-me d'aquesta manera; no m'amagui la veritat; prou sap vostè que ella no m'estima, que ella no pot estimar-me!

I Paulina, amb una candidesa d'infant, afegia:

-I pensar que tot és per culpa meva! que jo sóc la causant de la seva desgràcia!...

En Melrosada, en mig del seu desesperat excepticisme, interrogava Paulina: volia saber noves de la vídua, el que deia, el que pensava; i Paulina ja no tingué cor per a mentir, i li digué la veritat ben crua: la Isabel no seria per a ell!

Hem fet notar pàl·lidament que en l'ànima de don Gaspar no havien finit les aspiracions matrimonials: el fracàs no duia el renunciament; el cor lacerat no volia colgar-se dins l'oblit. I aquesta era la desgràcia més gran que patia en Melrosada. A Paulina no volia confessar-li-ho. Havia fet manifestacions de resignació; davant dels ulls de la seva amiga don Gaspar era un home fins penedit de tots els actes que inspiraren les trapaceries de Paulina; però en el fons del fons en Melrosada estava més malalt del que semblés a primer cop d'ull.

Totes aquelles manifestacions que va fer al seu cosí jesuïta i a la tia Paulina, la tarda mateixa que feu coneixença amb Isabel, les podria fer ara molt més intenses; i ara, tristament, sense cap esperança.

Si en Melrosada fos un home conscient d'ell mateix, potser destruïria la seva vida miserable; però en Melrosada estimava sobre tot, aquells cinquanta quilos d'ossos i pelleriques que constituïen la seva persona; i que ell preservava del fred i la calor i nodria amb el queviure vulgar, però sa i digestiu, de la seva despesa. I estirava la seva closca deprimida, confortablement coronada amb el barret de palla, guardadora d'aquell cervell de canari que percebia les agradables sensacions i, anant fent la viu-viu, li proporcionava mitjans per a dur una vida decenta i sense entrabancs.

Vet aquí per què en Melrosada, en mig de les seves desgràcies, respirava l'aire dolç de la nit, i trencava una branqueta de fonoll i se la posava a xuclar fent-se la il·lusió que prenia anís del *Mono*.

S'ha de dir, en favor del nostre Melrosada, que aquella nit era tan i tan dolça, que qualsevol es pren les coses a la valenta; però el corcó, malgrat el fonoll esfilagarsat entre les dents, existia en l'ànima del professor, i es manifestava aleshores amb un engrescament tebi que don Gaspar sentia per la lluna.

Un poeta jaumí, que no recordo com es diu, ha dit que la lluna era presó d'ànimes enamorades: ¿qui

privava el professor de creure una cosa semblant?

No hi ha dubte que les nostres alegries i les nostres dissorts augmenten i disminueixen segons la situació en què ens trobem en rebre-les. Per exemple, és molt diferent rebre la notícia que has tret la rifa quan pateixes un mal de caixal intens, o quan estàs besant la nuca d'una veïna graciosa; i així mateix segons l'ambient que et rodegi, la dolor de la teva ànima serà irresistible situació o una mena d'enllepoliment amb la pena.

El benestar que sent en Melrosada fa que la seva dolor li sigui suportable, i s'esbravi tendrament amb la lluna; i això li passa aquesta nit, per primera volta, després de l'incident fatal que va malmenar els seus amors.

No sé per què sembla que aquesta nit, el bon professor, després de rumiar i entristir-se, entre tanta ginestera d'or, hagi collit un brotet esquitit d'esperança.

Esperança de què? Ara ens seria impossible dir-ho, però el professor en porta una de cap. Es clar que serà empresa difícil, perquè en un reconet del tramvia, ja passats els Josepets i molt a la vora de casa seva, es veu el cos amable de don Gaspar com es percudeix tot, per una mena de sospir nerviós.

III

El piset agençat amb mobiliari propi; la catifa vermella que ha escollit després de comprar un ram de violetes i un parell d'encasades tendríssimes, nevades de sucre; la trista ranera de la gorja fracassada, acompassant-se amb un soroll de cullereta i amb la blancor d'un tovallonet brodat; l'estrenyacaps que s'endormisca vora una cabellera femenina sense pompa ni crepè, ni agulles torturadores: tot això somnia don Gaspar; i aquest pensament amable se li posa al coxí on dorm, i li fa pessigolles al nas com un dimoniet temptador. Però don Gaspar pensa: -Com assolirem això? De quina manera?

Ell prou s'ha engrescat, en mig de dubtes i desenganys: en mig de la seva celibatària foscor, prou ha obirat la cuca de llum, i la cuca de llum es deia Isabel; però ara ja és impossible assolir-la. Sí, sí, és impossible; però les ganes encara són més vives que abans. Però en Melrosada es pregunta, cada matí, en despertar-se una mica esverat pel somni turbulent que acaba d'abandonar-lo: -Com t'ho faràs, Gaspar?- I el positiu és que no sap com fer-s'ho. I, amb una desesperació callada, per sobre dels calçotets de punt es ceneix les tràgiques lligacames.

Un dia es llevà don Gaspar amb una gota d'optimisme a la punta de la llengua, i el cafè i la torrada de tots els matins li varen semblar més sabrosos que de costum. Era diumenge, feia molt temps que no havia estat al Parc, i va pensar: -Anirem a veure les bèsties.- Un artista com ell s'engrescava sempre amb els gestos i els moviments d'aquells animals exòtics.

El sol, meravellós, s'enganxava com una mel tèbia per tot aquell bé de Déu d'arbres, i feia més suportable la humitat del lloc. Don Gaspar caminava embadalit, contemplant les criatures verdes, vermelles, grogues i violetes, menudes, grasses, saltadores, rialleres i comprometedores, que rodaven d'un cantó a l'altre com una mena de flora paradisiàca.

A ell la canalla li tenia el cor robat: els instints paternals se li exaceraven feia una temporadeta. - ¡Que felços són els homes que tenen fills!- pensà don Gaspar. En aquest moment només en veu la part dolça, dels pares de família: no l'esgarrifen les malalties, les rareses i les sabatetes estripades; i allò de dir: -Moca't!-, i allò del riu filial sobre els pantalons. És clar que ell no les ha passades, aquestes coses, ni sap el pa que hi donen: ara només veu les cares vermelletes, els nassets estarrufats, les trenes rosses i les mitges estirades.

Tot caminant, don Gaspar ha anat a raure davant mateix de la gàbia del tigre. La bestiassa ferotge ronca, ajaguda impúdicament, i fent amb els llavis un moviment d'orgull instintiu.

-Que és bonic!- exclamava el professor. -¡Quina majestat!

El tigre de Bengala suggereix a don Gaspar una carrera de pensaments heroics: Les selves tropicals, les palmeres, els elefants, els negres, els prínceps vestits de diamants; tot allò que ell ha vist en aquells cromos que porten, a sota: *Caceria del tigre*. Si aquesta bestiassa pogués parlar, ¡que en contaria, de coses extraordinàries!

El tigre s'ha despertat, i mira en Melrosada amb una gran indiferència, esternuda, badalla, mostra les dents, i va d'un cantó a l'altra fent amb l'os del rosari veritables prodigis de flexibilitat.

Al professor l'entusiasme cada cosa que fa el tigre. Pensa que és una tonteria de no anar-lo a veure

més sovint. Un divertiment que costa tan poc i que la gent no se'n sap aprofitar! Tot mirant el tigre li entra un pensament d'horror: aquella bèstia que sembla tan pacífica, tan resignada, imagina't, si sortís de la gàbia, les desgràcies que faria! A quatre passes hi ha tot un chor de criatures, i al bon home se li posa la pell de gallina veient per un instant, com el tigre s'empassa aquell vol d'angelets de Nostre Senyor igual que si fossin fruites i cireres.

Després del tigre ha anat a veure els lleons. Els lleons no li semblen tan perillosos. En el país on viuen, el lleó ha arribat a ser una bèstia casolana: s'ha abusat tant del lleó espanyol, que fins sembla que ja no té de mossegar. Aquesta és la idea que té en Melrosada del rei del desert.

Demés en Melrosada sap aquella història d'un sant que va treure una punxa de la pota d'un lleó, i troba natural aquesta història. Ell, en un moment donat (un moment com aquell que va agafar el lloro en el jardí dels Buxareu), s'atreveiria a fer una cosa semblant; però... amb un tigre!... ca! No hi ha sant, per sant que sigui, que s'atreveixi a acostar-se a un tigre. Recorda una vegada, don Gaspar, que va veure un domador de feres que se les havia amb aquesta mena de bestioties, i don Gaspar va patir molt d'esperit i li fou precís anar-se'n del local i sortir a pendre l'aire. Després va llegir en el *Brusi* que el tal domador morí víctima de les urpes d'un tigre.

La visió dels animals de la selva li ha donat, aquest matí, una concepció una mica estranva de la lluita per la vida.

-Ves si en són, de forts i poderosos, aquests animals! Imagina't la calor del desert, amb una mena de plantes que totes tenen punxes, com les atzavares i les figues de moro; imagina't, sense una gota d'aigua, amb una fam tan espantosa, les hores que fan de camí, saltant marges altíssims, sentint de lluny l'olor de la carn, els perills que passen, els vols de mosquits que els punxen els ulls! I ells, desafiant-ho tot, amb una valentia i agilitat extraordinàries, saltant damunt de la presa, i empaiten els caçadors, i es mengen els negres i els roben les criatures!

¡Ves si ens ensenya coses el Creador, per medi dels animals sense intel·ligència! ¡Ves si n'hem d'aprendre, de lliçons, d'aquests irracionals magnífics que aquí tenim empresonats dins d'una gàbia!

¡I nosaltres, homes, que amb poca aigua ens ofeguem; i tu, Gaspar, que vius limitat per la teva timidesa, i no ets altra cosa que un conill casolà rosegant una fulla de col miserable!

En Melrosada gasta amb ell mateix una terrible eloqüència. Sort que ha anat tirant caminal amunt, i ja és davant de la gàbia de les oques.

Les oques, amb llur cridòria incivil i amb llur aspecte de peixateres enfarinades han aigualit una mica la força del seu soliloqui.

Don Gaspar pensa: -Ella és com les oques; ella és barroera i sense comprensió, com aquests vils animals! Però què dius, pecador? No, no: la venjança mai! Ella no és com les oques!

I guaita de seguida una grua de Numídia, lleugera i esbelta, tota desdeny i distinció; i en Melrosada pensa que ella és com aquesta au fina i flexible, i ell és un imprudent de sol·licitar-la. No s'han fet, aquests éssers meravellosos, per als homes com en Melrosada. Sí: ella és així, polida i saltadora, amb aquest tènue plomall de la cua, que fa l'efecte d'una cascada de neu.

-Si jo tingués l'ànima del tigre, podria enamorar la Isabel!- diu don Gaspar, tot convençut; -però jo tinc l'ànima del camell, i duc el gep de la meva poca cosa a l'esquena: jo tinc d'inspirar pietat. I qui s'apiadarà de mi?

Més amunt ha vist els galls i els pavons i els faisans com criden i encalcen les famelles, i en Melrosada diu: -Coratge, Gaspar coratge! *Audaces fortuna juvat!*- exclama, tot satisfet d'haver recordat la sentència llatina.

Don Gaspar frueix la passejada i les meditacions perquè ja és hora de dinar i se'n va cap a la dispesa.

Després de dinar es pregunta: -Hi aniràs? No hi aniràs? Bah! anem-hi! Amb quina cara et rebran? *Audaces fortuna juvat!*- torna a dir, més engrescat encara.

Feia dos mesos que no havia estat a casa els Buxareu. Hi va arribar tremolant com la fulla a l'arbre. Va trucar feblement, enretirant de seguida el dit del botó (com si hi haguessin posat una punxa), i va esperar que la cambrera obrís.

Ell pensava trobar una cara coneguda; però feia pocs dies que els Buxareu havien canviat de minyona, i sortí a rebre'l una mossa castellana que no havia vist mai.

La noia tingué grans dificultats per a aprendre el seu nom, i el féu esperar al recibidor. Al cap d'un

moment aparegué en Víctor estossegant, amb una cara alegre, tot efusiu. Li dóna un cop a l'esquena, dient-li: -Melrosada! ditxosos ulls! Ens pensàvem que s'havia mort! Però què ha fet? Que ens té oblidats? Tot això ho digué precipitadament, sense donar-li temps de contestar cap excusa. Quan en Víctor va fer una petita pausa per respirar, en Melrosada engegà una professó de compliments, i féu valer, com atenuant de la seva absència, una malaltia que el tingué una setmana al llit, i després la feina d'aquells últims dies.

-Entri, entri. Som encara al menjador. Pendrà una tassa de cafè: no és veritat?

En Melrosada, vermell i atrafegat, sense saber on deixar el barret, va seguint l'amo de la casa, fins a arribar al menjador, on és rebut amb una amabilitat corprenedora.

Els nens són al jardí, cosa que tranquil·litza el professor, perquè la sinceritat infantil el desconcerta. Hi ha la Maria de la Mercè, la tia Paulina, i la Lluïseta i el seu marit, que fa pocs dies que han arribat del viatge de nuvis.

El marit de la Lluïseta està gras: és d'aquells nois que el matrimoni els prova. Parlen de llur viatge: han estat a Itàlia. En Víctor, que també hi anà amb la seva dona, vol discutir tot el que diuen, i vol estar més informat que ells dels hotels, de la color dels tramvies, de les tendes de macarrons, de les cerveseries, i de l'abillament una mica estrafalari, que duen els guardes suïssos del Papa.

La Lluïseta parla de Venècia amb un tremolor emocionant. Al seu marit, el que li agradà més, de la ciutat ducal, fou un plat de petxinetes amb mostaça que els serviren a l'hotel, i aquells grinyols incomprensibles que fan, a la nit, els gondolers.

La tia Paulina, que no hi ha estat mai, diu, tota commoguda:

-Itàlia! Itàlia!

I en Melrosada, que tampoc hi ha estat mai, repeteix, també commogut:

-Itàlia! Itàlia!

En Víctor diu, dolçament, a en Melrosada: -Allò és la terra per a vostè! Com fruïria!

I en Melrosada respon:

-No me'n parli, no me'n parli! Tantes coses volem, que no podrem aconseguir mai! Itàlia és un dels meus somnis daurats; però què s'hi ha de fer!...

Aquest to elegíac d'en Melrosada ha entristit una mica la conversa. La Lluïseta, amb la seva alegria animal, i passant la mà per les galtes del seu marit, vol animar la concurrència.

El marit, complagut per aquella pública expansió de la seva dona, guaita la Lluïseta amb una estúpida tendresa; i la tia Paulina, confidencialment, s'acosta a en Melrosada.

-Ja ho veu, Melrosada! Ells són feliços!

Don Gaspar, amb estranyesa, s'adona que la seva presència a casa dels Buxareu no desperta la situació enutjosa que ell esperava. Està ben vist que ningú es recorda, en aquells moments, del seu fracassat matrimoni, ni de la ridícula història de les lligacames: una vegada ha pres la tassa de cafè, li fa l'efecte que totes aquelles coses era ahir que les veia, i que res no ha passat des de la darrera visita. Això li dóna tranquil·litat, i ràpidament en Melrosada torna a pensar en les consideracions que feia el matí: la imatge del tigre de la selva hindostànica, i la imatge del conill rosegant la fulla de col, se li apareixen clares esperonant-lo; i aleshores, una idea, que ja altres cops se li presentà i va rebutjar-la com un mal pensament, se li presentà de nou, i a en Melrosada no li semblà pas tan despreçiable.

És un pensament obscur que ja fa temps dorm en el fons de la seva ànima; una cosa que ell mateix no s'ha atrevit a confessar-se, que ha persistit abans i després de la seva aventura matrimonial, que ha anat creixent i prenent forma sense que ell se'n donés compte. I ara, escoltant les paraules de la tia Paulina el va encenent a poc a poquet; i, el que li semblà un temps cosa impossible i absurda, ara ho vol amanyagar com l'esperança única, coordinant aquesta esperança amb el soliloqui suggerit pels animals de la col·lecció zoològica.

La tia Paulina parla:

-Ja ho veu, Melrosada! Ells són feliços! Si sabés l'alegria i la tristesa que m'ha causat, el casament de la meva neboda! Ja em començo a sentir vella! Ja ho veig: tota la vida he estat i seré això: una germana de la caritat!

En Melrosada sospira, tremola, es torna vermell, i, molt baixet, perquè només el senti la tia Paulina, diu, emocionadíssim:

-Ecolti, Paulina: i ¿no voldria ser també una germana de la caritat, per a aquest pobre malalt, que l'estimaria amb tota l'ànima?

IV

El menjadoret de Paulina és, aquesta nit, ple de batecs invisibles. La llum malva deixa endevinar tot just els objectes. El canari canta frisós dins la gàbia, i no vol adormir-se de cap manera. Paulina ha deixat les plates gairebé intactes. La cambrera ha insinuat tímidament:

-Senyoreta: que no es troba bé?

-No és res, no és res- ha contestat Paulina; -ja podeu anar a sopar.

Paulina ha pres una pera de confitura, i l'ha mastegada d'esma sense trobar-li cap gust. Després ha plegat el tovalló i ha begut un glopet d'aigua.

-Déu meu, Déu meu!- exclama Paulina. -Però és possible? Com s'ha atrevit a dir-m'ho? I jo no he sabut contestar-li res? Però és que ha perdut el seny? és que s'ha tornat boig? ¿De quina manera la nostra amistat ha pogut convertir-se en una cosa que jo no sospitava mai?

El que passava a Paulina era verament per a preocupar-la una mica. Des de la mort d'aquell poca pena d'en López Mantecón, ningú (el que es diu ningú!) havia dirigit a Paulina una paraula d'amor. Ella, malgrat el seu escepticisme matrimonial i malgrat les coses que s'han contat en aquest llibre, havia mentit tota la vida, i, sense voler, de vegades li sortia a flor de llavi el veritable neguit de la seva ànima. Paulina no va renunciar mai a l'amor: si aparentment s'hagués pogut creure en aquesta renúncia, eren els fets, i només els fets, qui la imposaven.

La persona que havia intimat més amb ella, encara que ens sembli absurd, era en Melrosada. Paulina no sentia, pel professor, solament un afany de manefleria i de fer el mestre-fanguet: alguna cosa més lligava les dues ànimes.

És segur que, si ella no hagués furgat l'espirit del professor i no li hagués desenrotllat coses mortes, ell no hauria estat capaç de sospitar, ni un moment, que el seu matrimoni amb Paulina arribés a ser altra cosa que un somni.

La figura de la Isabel havia estat una mena de pantalla: sense saber-ho, Paulina, s'havia sacrificat ella mateixa: el que hauria volgut per a ella mateixa i no hauria gosat mai a demanar-ho, va intentar exigir-ho per a la seva amiga.

Quan ella somiava en la figura del professor una mica idealitzada al seu gust; quan el veia casat i feliç amb la Isabel, i s'imaginava la seva pròpia persona al marge de la intimitat d'aquell matrimoni; és seguríssim que el seu altruisme no era res més que una mentida, i que per dignitat, per por, o pel que sigui, ni a ella mateixa s'hauria confessat que el personatge que li hauria plagut jugar en la comèdia d'aquell matrimoni no fos precisament el de l'amiga, sinó el de l'esposa.

Però és natural que aquestes coses no s'atrevís ni a pensar-les. Encara que el professor li fos simpàtic i trobés un especial gust a fer-lo confident del seu migrat sentimentalisme, no podia oblidar, Paulina, la condició una mica inferior d'en Melrosada, el prestigi que ella es pensava tenir dins la família Buxareu, la seva posició social i les seves relacions: ella no podia ser altra cosa que una protectora, una amiga si es vol, d'en Melrosada. Però d'això a ser la seva esposa, a emparentar-lo amb els seus nebots, hi havia un veritable abisme. Demés Paulina no podia sospitar mai que en Melrosada arribés a enamorar-se d'ella, i fins sentia forts remordiments d'haver desgavellat la vida d'aquell bon home amb tots els equilibris que li va imposar per casar-lo amb la Isabel. Decididament, la seva boda amb en Melrosada era una bogeria; i podem estar seguríssims que Paulina Buxareu no havia pensat mai en tal cosa.

Però des d'aquella tarda els fets havien canviat. La tranquila resignació de les dues ànimes havia sofert sotragades de revolta: el que mai s'haurien confessat havia sortit a plena llum i havia estat clarament dit per unes paraules plenes d'emoció. Tot això potser era un disbarat molt gran; però ja estava fet, i calia pendre una determinació o altra.

De primer, Paulina Buxareu va fer amb l'imaginació un anàlisi detingut del seu pretendent; el seu instint anà perdonant els defectes físics, i anà ennoblint les qualitats espirituals. Aquest anàlisi va durar una bella estona, i Paulina en va treure, com a conseqüència, que, pel que feia referència a l'aspecte

d'en Melrosada, no hi havia cap inconvenient en acceptar-lo com a espòs.

Després va voler endinsar-se en tot el que feia referència a les condicions conjugals, fins a despullar-les dels vels més íntims. Aquí la pobra dona s'hi va perdre una mica. De joveneta l'havia preocupada, tot això; però de seguida la seva consciència s'en ressentia quan hi aturava massa els pensaments. Després passaren els anys; i, encara que alguna amiga casada li havia fet certes revelacions, eren coses aquestes que sempre li enrojolaven la cara, i no n'havia vist mai el desllorigador. Després de donar-hi voltes i voltes, va deduir que ella no era pas diferent de les altres dones; i, en fi, Déu sobre tot. Demés, a can Subirana venen un llibret que ella només coneixia per les cobertes; però li constava perfectament que una cosina seva en tenia un exemplar guardat entre l'íntim embalum de la roba blanca.

Una vegada resolt aquest punt, esguardà l'aspecte social del seu matrimoni. Això és el que més la preocupava. ¿Quina cara farien els seus nebots davant d'aquesta decisió? L'efecte tenia de ser fatal: no calia dar-li voltes. Era impossible que els seus nebots trobessin bé aquest matrimoni. Ella, la invulnerable, la respectada tia Paulina, la consellera i la predicadora, la que semblava que estigués per sobre de les contingències passionals, ¡amb quins ulls fora mirada, amb quines paraules comentada! quines amargues ironies despertaria el seu casament amb el professor!

Però Paulina pensa, de seguida: -Tota la vida t'has sacrificat per ells; la teva persona no ha estat mai per a tu: ha estat per als altres; les teves llàgrimes han plorat la dissort d'altri; les teves paraules han aconhortat la tristesa dels altres! I t'ho agraeixen? ¿Es recordaran de tu, quan et moris? És que que no tens dret de respirar l'aire amb els teus pulmons?

Paulina es va enfortint amb un egoisme eloqüent: val més la felicitat d'ella que tot; la seva felicitat està per sobre del que pugui dir la gent. Després de molts anys, Paulina recobra el gest de romàntica rebel·lió. En definitiva, Paulina decideix dir que sí a en Melrosada: un sí ple d'esperances.

No cal afegir que Paulina ha passat la nit en blanc, i que infinites vegades aquests temes van i vénen per llevar-li la son i per donar-li un estat d'inquietud semblant a la febre.

L'endemà, abans de llevar-se, la cambrera li anuncia una visita: és don Gaspar. La presència d'aquest home, que mai l'havia torbada, l'omple d'angúnia i d'esverament. Paulina es lleva. És clar que no va arreglada per a rebre ningú; però pensa: -A ell no vull enganyar-lo: vull ser sincera en tot.- I al cap d'un quart d'hora surt a la saleta per rebre el seu promès.

En Melrosada està més emocionat que ella. Paulina el saluda, i li diu, tremolosament:

-Melrosada: què ha fet?

-Paulina, digui'm que sí: no allargui més la meva tortura!

-M'és impossible negar-li res. Sí: les nostres ànimes han nascut per estimar-se...

Després d'aquest diàleg curtíssim, els dos enamorats han quedat sense paraula. En Melrosada voldria dir moltes coses, però no sap per quina començar. Senten una gran vergonya l'un de l'altre. Don Gaspar no s'atreveix a abraçar-la. Per fi s'insinua; i ella, sense fer-se pregar gens, s'abandona a damunt l'americana del professor, i es posa a plorar dolçament. Han passat alguns minuts, i els sembla que per avui ja n'han fet prou. En Melrosada se'n va. Es diuen que es veuran, que s'escriuran, que seran molt feliços...

Paulina Buxareu, davant del mirall, una estoneta després, es mira i es remira i, amb una llangor d'enamorada, es decideix a rissar-se els cabells, encara abundants i negres.

De seguida pensa Paulina que una situació com la seva no pot aguantar-se gaire temps i que els fets s'han de precipitar per força. I, una vegada vestida, se'n va a missa, i després al despatx del seu nebot.

En Víctor, en veure-la tant de matí, s'esvera una mica. La tia Paulina, amb gran cerimònia, comença a engegar aquest discurs:

-Víctor: tu ets el més gran dels meus nebots i tu ets el cap de la nostra família; a tu t'he estimat més que ningú, i el teu consell ha sigut sempre escoltat per mi. Mira, Víctor: creuria faltar si no comunicés a tu primer que a tothom una nova que estic segura que ha d'estranyar-te.

En Víctor Buxareu resta amb la boca oberta. Encara que acostumat a les extravagàncies de la seva tia, no les té totes en sentir aquelles paraules i en veure-la excitada i tremolosa de cap a peus.

-Víctor: he de fer-te saber que em caso. Em caso amb en Melrosada.

En Víctor ha quedat perplex. Ràpidament, hauria esclatat en una riulla brutal; però en Víctor, encara

que impulsiu, veu de seguida que la cosa és una mica massa seriosa.

Resta mut uns segons, es conté, dóna una forta pipada a la seva cigarreta, i, mirant Paulina amb els ulls esveradíssims, contesta, lacònicament:

-Expliqui's, tia Paulina; expliqui's.

V

La tia Paulina es va explicar. En Víctor ja va veure de primer moment que tot era inútil: ell coneixia Paulina, i no fóra cosa gens fàcil desviar la direcció impulsiva de la seva voluntat. Naturalment que a en Víctor se li escapava el riure a estones, i tenia de fer veritables esforços. Altres moments es mirava la seva tia amb uns ulls de pietat profundíssima, com si volgués dir:

-Mare de Déu! Tot està perdut!

La tia Paulina contà, amb tots els pèls i senyals, la gènesi de la seva simpatia per don Gaspar. De tant en tant s'aturava per pendre alè o per eixugar-se una llàgrima.

Un cop hagué finit la seva confessió, en Víctor, amb una gran bona fe, li va dir aquestes paraules:

-Miri, tia: el que vostè m'acaba d'exposar em ve tant de nou, que no sé què aconsellar-li; però davant d'un cas com aquest, després de tot el que vostè m'ha dit, em sembla que el millor conseller ha de ser vostè mateixa. I què li diré, pobre de mi!... Altres persones més autoritzades... Vostè té el seu director espiritual...

En Víctor no era home de directors espirituals; però va pensar que a la tia Paulina, en aquells moments solemnes, un toquet religiós li vindria com l'anell al dit.

I la tia Paulina, aleshores, doctoralment, contestà:

-Víctor: pots creure que la primera cosa que he volgut escoltar ha estat la paraula de Déu, i el director espiritual ja està al corrent d'aquestes coses: a tu et parlo com a cap de família i res més.

-Doncs, jo, tia Paulina, com a cap de família, no poso cap inconvenient que vostè es casi: el senyor Melrosada és home de totes les meves simpaties, i el crec persona honrada i decent.

-Prou, prou, Víctor, fill meu: tota la vida t'agrairé aquestes paraules.

La tia Paulina, amb gran torbament d'en Víctor, s'abraonà al coll del seu nebot i plorà llàgrimes d'infinita tendresa.

En Víctor no hi veia de cap ull; però, encara que es rebel·lés contra el sentimentalisme, s'arribà a posar tou com una cera.

-Pobra tia Paulina!- pensava en Víctor. -Pobra tia Paulina! A quin extrem de guillardura ha arribat!

La tia Paulina impressionava l'ànima d'en Víctor de dues maneres distintes: l'una manera era francament grotesca; l'altra manera era francament sentimental. Ell, com tothom, veia en la tia Paulina aquella color extraordinàriament còmica que la caracteritzava tan bé; però en Víctor no podia oblidar tampoc la tia Paulina de quan era petit: la que es sacrificava per tothom; la que havia fet de mare a la seva germana; la que havia vetllat els seus nens quan estaven malalts.

Aquests dos aspectes es barrejaren tèrbolament i enutjosa: el plor sincer de la seva tia li causava una certa indignació, i una tendresa instintiva que li feia espurnar els ulls.

-Tia Paulina, calmi's, calmi's; calmi's; assereni's; deia en Víctor, afadigat, col·locant la dolça Paulina, mig desmaiada, en una butaca confortable.

Paulina Buxareu es calmà. Aleshores cap d'ells dos no sabia què dir. Ella inicià amb veu feble:

-Víctor...

-Digui, tia, digui.

-Tu comprens, Víctor, que les nostres relacions han de ser molt curtes. Però... a casa meva... Jo no voldria que ningú pensés mal de nosaltres. Si tu no hi tinguessis inconvenient...

-Vol callar, tia Paulina! Em faig càrrec de la seva situació; i a l'hora que vulgui, a totes les hores que

els semblí bé, ja sap que a casa meva...

-Gràcies, fill meu, gràcies. Ja ho he dit sempre, que eres un àngel.

-Per Déu, tia Paulina!...

-Sí, sí, Víctor: d'homes com tu no en corren.

Paulina Buxareu, amb els ulls vermells i amb la respiració afadigada, es despedí del seu nebot. En Víctor, quan es trobà sol, tancà la porta del despatx i va estirar-se en un sofà, com si estigués rendit per un esforç enorme.

-Però és possible? Ai carat de Melrosada!

En Víctor no sabia ben bé si tot allò ho havia somiat. Després rigué com un beneit. Després posà la cara seriosa i anava repetint:

-Pobra tia Paulina! Pobra tia Paulina!

Encengué una pila de cigarretes, i va llençar-les totes a mig fumar. S'estirava els punys; s'agafava el nus de la corbata; començava una carta i l'estripava tot seguit... En Víctor no podia treballar ni estar quiet. Agafà els guants, el barret i el bastó, i sortí disparat a pendre l'aire.

Quan en Víctor arribà a casa, la Maria de la Mercè va dir-li:

-Què tens? Què et passa?... ¿Que no t'han escrit de Bilbao?

-Què Bilbao ni què romansos! Escolta, i et quedaràs sense sentit.

-Víctor!

-La tia Paulina es casa.

-No pot ser!

-Es casa: es casa amb en Melrosada!

-Però... Víctor!... avui no som als innocents!

-Desgraciadament no som als innocents; el que t'he dit és la pura veritat.

La dona d'en Víctor va fer uns escarafalls, unes rialles i uns comentaris que el seu marit li tingué de dir prou.

Més de pressa que la llum va córrer la notícia fins a les últimes ramificacions familiars, fins a les relacions amicals més febles: no es parlava d'altra cosa.

-Paulina Buxareu es casa.

-Paulina Buxareu es casa amb un professor de dibuix.

-Paulina Buxareu s'ha tornat boja.

Quan la Isabel va saber-ho, no se sap ben bé per què, sentí un despreci molt gran per la seva amiga. Tothom s'ho va pendre malament: la pobra tia Paulina va ser retallada, estripada, esmicolada, per tota mena de befes i paraules d'impietat.

En Víctor fou l'únic a compadir-la, encara que no s'atreví a defensar-la davant de ningú. El festeig s'inicià de seguida. A una hora discreta, anava don Gaspar a veure la seva estimada. El menjador dels Buxareu fou l'escenari d'aquell idil·li trist.

Els nens, un dia s'amagaren darrera les cortines i escoltaren la conversació dels nuvis. Després, a taula, la referen amb una barra espantosa. La seva mare els volia fer callar, però ells estaven esvalotadíssims; fins que en Víctor bramulà com un lleó i va deixar-los sense postres.

A la Maria de la Mercè li venia molt malament el festeig de Paulina, i se'n queixava sempre al seu marit. En Víctor deia:

-Què vols fer-hi? No tinc altre remei.

La tia Paulina trobava la seva situació la cosa més natural del món. Com que ningú gosava riure-se-li'n a la cara, s'envalentonà en el paper de núvia: es posà bruses clares i cintetes al coll; volia fer

postures, i la pobra dama cada dia agafava un aspecte més deplorable. Estava radiant de satisfacció: si les gràcies fugien del seu cos, la seva ànima era la mateixa que a divuit anys. Aquest contrast produïa un efecte desagradable a en Víctor Buxareu, que no sabia com fer-s'ho perquè la seva tia procedís d'una manera més discreta.

El pobre don Gaspar Melrosada oferia un espectacle encara més trist: el seu amic Puntí li posava fre a les corbates, però ell no en feia cabal. A la dispesa li prenién el pèl de mala manera, i ell no se n'adonava: estava tan satisfet, tan satisfet, que fins contava detalls del seu festeig a la dispesera.

Aquelles relacions duraren un parell de mesos. En Víctor acabà d'arreglar algunes qüestions d'interessos que hi havia pendants entre ell i la seva tia. Després es tractà de solucionar-ho tot. Moblaren la casa amb mobles de Paulina i alguna cosa imprescindible que compraren a corre-cuita. Llur niu era una torreta del Putget, amb una mica de jardí, molt ben orientada i amb sol a bastament.

Vinguè el dia desitjat. Es casaren a la parròquia de la Bonanova, i el pare Tudó va beneir-los. Fou una boda íntima, celebrada de matinet, sense dinar i sense invitats.

En Melrosada anava de levita; la tia Paulina duia mantellina negra. Actuaren de padrins en Víctor i un germà del pare Tudó.

La nit de nuvis la passaren a Montserrat. Fou cantada una salve expressament per a ells. La tia Paulina estava boja. A en Melrosada l'havia estabornit l'emoció. Quan ja eren dins de la cambra no s'atrevia a abandonar la finestra, encantat amb un bé de Déu d'estrelles que coronaven els geps sinistres de la gloriosa muntanya.

VI

Paulina sentia arreu del seu cor una benaurança veritable: el matrimoni havia estat per a ella el que se'n diu posar oli en un llum. El qui estava cohibidíssim, sobre tot davant de la gent, era el pobre Melrosada. La seva dona l'omplia de manyagaries i atencions, el presentava a les seves coneixences, molt satisfeta; però ell era tan tímid de natural, que no sabia acostumar-se al paper de marit.

Ara, íntimament, era tot un altre home: menjava tan de gust, dormia tan satisfet, es despertava amb el cor tan ple d'harmonies, que tots els matins plorava com una criatura en contemplar els preparatius que feia la seva dona per rentar-se i pentinar-se.

La companyia femenina li anà polint una sèrie de detallets íntims: Paulina el tractava com si fos un infant; però a estones li agradava fer el paper de nena, i aleshores en Melrosada es veia perdut. Feien tantes ximpleries i tantes postures, que la minyona s'escandalitzava cada dos per tres.

-Ai Reina! Quines senyoretetes! Tan grans, sembla que no els escau!- deia la carnissera comentant els escarafalls de la minyona.

Al barri arribaren a fer-se populars: tots els veïns parlaven d'aquella dolça parella. Algun cop els miraven passejar-se pel jardinet, agafats de bracet i partint-se una cirera.

En Melrosada no sabia administrar els béns de la seva dona: ella tenia de fer-ho tot; i el pobre home estava admiradíssim del seu talent.

-Jo no sé per què Nostre Senyor ha volgut fer-me tan feliç,
Paulina!

La seva dona somreia, i li posava les mans, grassonetes, damunt dels ulls:

-Qui és, el reiet de casa?

Un dia vaig visitar la parella encisadora. Era pel mes de març. Feia un sol agradable i una temperatura tèbia. Els dos esposos acabaven de dinar.

Jo no havia vist Paulina des d'abans del seu casament. La pobra dona s'esverà una mica, i en Melrosada no sabia què dir-me. Em tractaren com a una visita de pur compliment; però jo vaig cometre diverses indiscrecions i vaig fer certes referències a llur idil·li. Aleshores Paulina perdé la fredor, i es va desfer en un torrent de confidències.

Paulina m'ensenyà la casa: de primer el menjador; després penetràrem a la cambra de dormir. Paulina estava visiblement emocionada. Encara que tot ho tenien molt endreçat, no deixaven de

descobrir-se algunes coses íntimes. En Melrosada seguia sense dir res: feia la cara satisfeta i repugnant d'aquell que totes li ponien.

Després anàrem al jardinet. Hi havia fruiters florits i algunes roses. Estava tot molt ben cuidat. Al cap d'una estona tornàrem al menjador. Paulina parlà de la seva neboda, casada recentment, d'en Víctor... d'una pila d'incidents familiars...

La Paulina volgué que prenguéss xocolata, i jo no em vaig fer pregar. Des del menjador es dominava una bella vista. Paulina lloà la situació de la seva casa:

-Diguin el que vulguin, això és sa: aquí es respira millor que en un piset. Pots sortir a passejar amb el vestit de casa i ningú et diu res.

S'empal·lidí la conversa. Paulina reposava en un sofà. El seu marit la guaitava abstret, com si no s'adonés de la meua presència. Jo vaig acomiadar-me, i vaig adonar-me que la meua visita els havia proporcionat una bona estona. Em varen pregar que anés a dinar-hi un dia, i Paulina em digué moltes vegades que jo era un amic de debò i que no tenia de fer cap compliment.

Paulina havia perdut una mica del seu to doctoral i de la seva conversa exaltada: s'havia endolcit no poc, i era tota una altra dona.

Confesso que en Melrosada em va repugnar, i, no sé perquè, em semblà que el matrimoni havia idiotitzat la seva insignificança. Després vaig rectificar aquesta opinió, i em semblà senzillament la bona persona de sempre. En canvi Paulina Buxareu, em va donar una tan pura sensació de joia limitada i honesta, que el seu record em perdurà una pila de dies. Paulina Buxareu era, als meus ulls, com una figa de coll de dama, tota de mel per dins, sense malícia de cap mena; una mica emfàtica i pretensiosa, però amorosida per un sol auster i velada per una finíssima boira tardoral.

EPÍLEG

Per esdeveniments que no són del cas, he tingut de viure llarga temporada lluny de Barcelona: això ha fet que deixés de freqüentar algunes de les meves relacions.

La família Buxareu ha estat una d'aquestes. Fa quatre o cinc anys que no visito la seva casa. Darrerament vaig informar-me de la mort de Paulina, víctima d'una recent epidèmia, quan finia l'estiueig en un poble de la província de Girona.

He sabut que en Melrosada ha renyit amb els parents de la seva dona: Paulina morí sense haver fet testament, i el pobre don Gaspar ha continuat sent professor de dibuix. Alguns dies el veig al Continental. Està desmillorat i envellit que fa llàstima. Guaita amb tristor el seu doble de cervesa, i no abandona mai una punta de cigarreta que s'acaba.

En Víctor Buxareu ha guanyat molts diners amb la guerra. Quan el trobo em saluda rialler, fent grans demostracions d'afecte; però no s'atura mai a parlar-me.

A qui he deixat de saludar és a la Lluïseta: no sé si és que ja no em coneix, o si ho fa veure. S'ha engreixat molt, i té tres criatures.

La mort de Paulina va revifar-me una sèrie de records, divertits per a mi, còmics i sentimentals. Jo volia homenatjar d'alguna manera aquella dolça vida femenina, que ja s'ha aclucat sense deixar rastre de cap mena. Poc podia pensar Paulina Buxareu, quan em feia víctima de la seva oratòria, que restés dins de la meua ànima un tan agradable perfum de la seva persona.

Perquè no es perdi del tot aquest perfum vaig decidir-me a començar la història de Paulina Buxareu. M'ha sortit una història desgavellada i desllorigada.

L'ombra de Paulina em perdoni, i cregui que l'únic esperit que ha inspirat aquestes ratlles és aquell esperit clar, rosat i tebi que es diu *simpatia*.

FI DE PAULINA BUXAREU

juliol, 1918-gener, 1919

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by

U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR

NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it

takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.